

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta
Ústav pro dějiny umění

Diplomová práce

Kristýna Lesáková

**Architekti Josef Skřivánek a Václav Svoboda,
místní stavitelé v Čáslavi.**

Architektura první třetiny 20. století.

Architects Joseph Skřivánek and Wenceslas Svoboda,
local builders in Časlav.

The architecture of the first third of the twentieth
century.

Praha 2010

Vedoucí práce:

Ing. Petr Macek, Ph.D.

Poděkování

Touto cestou bych chtěla velice poděkovat mému vedoucímu práce panu ing. Petru Mackovi, PH.D. nejen za důkladné vedení, cenné rady a podněty, ale i za jeho osobní přístup a silnou podporu.

Dále mé díky patří zaměstnancům Stavebního úřadu města Čáslavi, Státního okresního archivu v Kutné Hoře, Městského muzea v Čáslavi za jejich vstřícný přístup. Poděkování náleží i dalším institucím a osobám, jež mi poskytly archivní materiál a umožnily pořídit fotografickou dokumentaci.

Osobní poděkování bych ráda věnovala mé rodině a všem blízkým za jejich trpělivost, toleranci a podporu.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 13. prosince 2010

Anotace a klíčová slova

Tato diplomová práce se zabývá architekturou města Čáslavi první třetiny 20. století. V tomto období město prožívalo velký stavební rozvoj. Pozornost je věnována místní zapomenuté stavitelské rodině Skřivánků a dalším architektům, jež se zde v této době uplatnily. Důraz je kladen i na vyzdvihnutí kulturně – historického pozadí, které je nedílnou součástí podoby a vývoje města. Daná fakta vychází z podrobného studia dobových pramenů a literatury. Práce je rozdělena na dvě tematické části. První zahrnuje konec 19. století až počátek první světové války. Druhá se zabývá obdobím po první světové válce. Velkým přínosem je katalog staveb s bohatou fotografickou dokumentací. Představuje nejzajímavější architektonické objekty tohoto období ve městě. Diplomová práce je především prvním pokusem faktograficky zmapovat architekturu Čáslavi počátku 20. století a zařadit jí i do širších souvislostí tehdejší architektonické produkce.

klíčová slova: Architektura, Čáslav, Josef Skřivánek, Emil Jech, Bohumír Kozák

My graduation thesis focuses on the architecture of the city Čáslav during the first third of the twentieth century. This is an important time in history of building development. The focus is based on the local architecture of the forgotten Larks Skřivánek family, as well as other architects, that influenced buildings in Čáslav. Emphasis is placed on the historical background and the cultural impact of the architecture, which is a part of the design and development of the city. The emphasis of these are based on a detailed study of historical sources and literature. The work is divided into two thematic periods. The first part covers the period from the end of the 19th century to the First World War. The second part deals with the period after the First World War. The main benefit is a catalogue of buildings, which shows the best chosen works of this period in the city. This thesis is primarily a first attempt to photographically map out the architecture of Caslav during this period and includes the broader circumstances of the former architectural production.

key words: Architecture, Čáslav, Joseph Skřivánek, Emil Jech, Bohumír Kozák

I. Úvod	6
II. Historické okamžiky a podoba města Čáslavi	8
III. 1898 – 1914	12
1.1. Počátky ambicí moderního města	12
1.2. Architektonické směry v Čechách na počátku 20. století	16
1.3. Podniky stavitelské rodiny Skřivánků	18
1.3.1. „ <i>Čestný a populární muž z lidu</i> “ stavitel František Skřivánek	18
1.3.2. „ <i>Vážený pan architekt</i> “ Josef Skřivánek	20
1.3.3. Architekt, inženýr, profesor Ladislav Skřivánek	26
IV. 1918 – 1930	29
1.1. Město za první republiky	29
1.2. Architektonické prostředí v novém státě	33
1.3. Stavební ruch poválečné Čáslavi	35
1.3.1. Emil Jech	36
1.3.2. Bohumír Kozák	38
1.4. Závěr 20. let, vrcholení ambicí města Čáslavi	42
IV. Katalog staveb	43
V. Závěr	147
VI. Seznam literatury a pramenů	151
VII. Obrazová příloha	156

Tato diplomová práce se zabývá architekturou mého rodiště, Čáslavi v první třetině 20. století. V daném období město prožívalo nebyvalý dynamický, hospodářský, společenský a stavební rozvoj. Vznikala zde řada zajímavých staveb, jež v mnoha případech, dle mého názoru, mohou konkurovat přední české architektonické produkci. Silnou stavební expanzi dokládají i počty jednotlivých domů. V roce 1890 činil součet domů 541. V roce 1930 počet vzrostl na 1029, téměř o polovinu.¹

Dosavadní literatura věnovala pozornost převážně historii města a jeho architektonickým památkám do konce 19. století.² Podrobně historii Čáslavi popisují August Sedláček a Kliment Čermák.³ V 20. století vyšlo několik stručných průvodců.⁴ Novější literatura se zaměřuje především na kulturní dějiny města.⁵

Zásadní podnět k zaměření mé diplomové práce dal objevený obrazový katalog staveb v archivu Městského muzea v Čáslavi s názvem *Architekti Josef Skřivánek, Václav Svoboda, stavitelé v Čáslavi. Projekty staveb obytných, veřejných, továrních, hospodářských 1897-1932*.⁶ Prvotní záměr, jehož jsem si vytyčila, bylo představit tvorbu zapomenuté stavitelské rodiny Skřivánků. Řada staveb již neexistuje, mnoho jich bylo přestavěno tak, že ztratily svůj původní charakter. Vodítkem se stal výčet realizovaných staveb, uvedený v úvodu daného katalogu, jenž mě dokázal navést a objevit dílo této stavitelské rodiny. Během časově náročné práce, poznatky získané z dochovaných materiálů usměrňovaly a rozšířily obsah této práce. První kapitola představuje zásadní historické okamžiky města a medailony nejvýznamnějších jeho architektonických památek, jež jsou mnohdy pro další poznání klíčová. Ráda bych ukázala, že architektura jako součást města není pouze naplněním uměleckých záměrů, nýbrž i společenských ideálů. „Každé město má svůj individuální charakter, který je závislý na přírodních a

¹ Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1996 s.448

² Alžběta Birnbaumová, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu čáslavském*, Praha 1929

³ August Sedláček, *Děje města Čáslavi*, Praha 1874. Kliment Čermák, *Archeologické příspěvky z Čáslavska*, Čáslav 1888

⁴ Škrdle František, *Průvodce městem a okolím s průvodcem památek*, Čáslav 1935. Jan Spáčil-Antonín Sedláček, *Čáslav, město a okres*, národopisná propagace Čech a Moravy, Brno 1940

⁵ Soňa Dědíková – Jana Vaněčková, *Historie a současnost podnikání na Kutnohorsku a Čáslavsku*, Žehušice 2003

⁶ *Architekti Josef Skřivánek, Václav Svoboda, stavitelé v Čáslavi. Projekty staveb obytných, veřejných, továrních, hospodářských 1897 - 1932*. Katalog staveb. Archiv městského muzea v Čáslavi.(díle v poznámkách: Katalog Skřivánek-Svoboda)

*kulturně historických podmínkách.*⁷ Tato určená rovina rozdělila práci na dvě tematická období. První část se věnuje době od závěru 19. století do počátku 1. světové války, kdy Skřivánkové, troufám si konstatovat, vytvořili ve městě téměř stavební monopol. Část druhá se zabývá situací po 1. světové válce. Tehdy v Čáslavi vznikla silná stavební konkurence a k hlavnímu slovu se začala přihlašovat mladší generace architektů. Jednotlivé části v úvodu popisují kulturně-historické pozadí, jež přibližuje dobovou atmosféru města. Abychom se mohli zabývat architekturou Čáslavi, je na místě nastínit si obecný pohled na architektonické proudy a tendence, které ve sledovaném období probíhaly.

Následující kapitoly seznamují jednotlivě s členy stavitelské rodiny Skřivánků a dalšími architekty, jež zde působili. Text chronologicky představuje jejich stavby ve městě, které jsem se snažila zasadit do širších souvislostí tehdejší architektonické produkce. Hranaté závorky s čísly v textu odkazují ke katalogu staveb. Ten je hlavní částí této badatelské práce. Předkládá vybrané architektonicky nejkvalitnějších stavby první třetiny 20. století v Čáslavi. Každou stavbu katalogu uvádí podrobně popsané kulturně-historické okolnosti vzniku, které jsou nedílnou součástí života architektury. Fakta vychází ze studia mnoha pramenů, jež jsou roztroušeny v oblastních archivech. Obecné informace a základní data poskytla *Pamětní kniha města Čáslavi*.⁸ Dobové reakce a vývoj vzniku jednotlivých staveb popisují dobová místní periodika. Jmenovitě časopis československé národně demokratické strany na Čáslavsku, zvaný *Pravda*, vydávaný od konce 19. století, *Havlíčkovy hlasy*, list československé strany socialistické pro jihovýchodní Čechy, vydávané od roku 1919, časopis *Hus* vydávaný evangelickým sborem v Čáslavi aj.⁹

Další část katalogu představuje formální popis staveb, který vychází z prostudování archivní dokumentace architektonických plánů a následovného ověření a studia v terénu. Vzhledem k pozdějším úpravám vybraných staveb v některých případech text popisuje popisy původních stavebních plánů. V katalogu se věnuji i variantám nerealizovaných zajímavých projektů. Kvalitu a význam jednotlivých staveb se snaží shrnout hodnocení. V závěru práce se snažím zhodnotit architektonickou situaci daného období. Katalog je doplněn vlastními a historickými fotografiemi. Vzhledem velkému množství obrazového materiálu, nebylo možné vše publikovat. Nepublikované obrázky jsou přiloženy na CD.

⁷ Pavel Halík - Petr Kratochvíl, *Architektura a město*, Praha 1996, s. 10

⁸ *Pamětní kniha města Čáslavi*. Kniha III.-VI. Státní okresní archiv Kutná Hora.
(Nadále v pozn. PKMČ)

⁹ Dobová periodika je uložena ve Státním okresním archivu v Kutné Hoře.

II. Historické okamžiky a podoba města Čáslavi

Předtím, než se začnu zabývat hlavním tématem, je na místě stručně představit historii města Čáslavi. Bez tohoto poznání je velice těžké zkoumat a pochopit dané období.

Čáslav leží v otevřené krajině v jižním výběžku středního Polabí. V této oblasti na výrazné terénní vlně vznikla díky potoku Brslenka velká rokle.¹⁰ Na její západní straně, kde se rozkládaly sady „Vodranta“ vystupuje chlum, který se v purkrechtních knihách města nazývá „Hradiště“ nebo „Hrádek“.¹¹ Již v před slovanských dobách na tomto místě existovalo sídliště. Slované osídlení je doloženo od 9. století. Čáslav, syn Slavníkův a bratr sv. Vojtěcha, zde v 10. století založil hrad nazvaný svým jménem.¹² Po tragickém konci rodu Slavníkovců, někdy na počátku 11. století, se Hrádek stal centrem jedné z přemyslovských provincií.¹³ Na východní straně rokle bylo situováno osídlení, v jehož centru stál drobný panský kostel sv. Michala z 11. století.¹⁴ Kolem roku 1260 přikročil Přemysl Otakar II. k založení nového města s pravidelným s oválným půdorysem. Vzniklo jako součást otakarské městské kolonizace středního Polabí a patří k předním lokacím otakarské doby.¹⁵ Jeho poloha byla výhodná situováním města na důležité Haberské stezce, jež spojovala Čechy s Moravou a Rakousy. Dispozici Čáslavi ovlivňovala existence kostela sv. Michala s dvorcem. Lokátor Konrád Špitálský, zvaný též Konrád z Limburka, připojil již zmiňovaný kostel s jeho okolní zástavbou k nově založenému městu. Jihovýchodně od kostela bylo vytyčeno obdélníkové náměstí, které dodnes patří mezi největší v naší zemi. Zaujímal úctyhodnou plochu o rozměrech 110x230 metrů.¹⁶ Kolem něho byly postaveny na úzkých a dlouhých parcelách jednopatrové měšťanské domy. Celý obvod města obehaly mohutné valy a násypy s pevnými hradbami.¹⁷ Podle listiny měly být vytvořeny podle nedalekého vzoru, městského opevnění v Kolíně nad Labem.¹⁸

¹⁰ Kuča (pozn. 1), s. 451

¹¹ Birnbaumová (pozn. 2), s. 31

¹² Čermák (pozn. 3)

¹³ Kuča (pozn. 1), s. 452

¹⁴ Jednolodní románský kostel sv. Michala o rozměrech 5,3x4,8 metrů uzavírala na západním průčelí věž, ve které byla situována tribuna. Věž se do lodi otvírala obloukovými arkádami. Vstupní portál se zachovaným kamenným ostěním byl situován na jižní straně. Viz Emanuel Poche a kol. *Umělecké památky Čech*, Praha 1977, s. 171-174

¹⁵ Kuča (pozn. 1), s. 454

¹⁶ Ibidem

¹⁷ Birnbaumová (pozn. 2), s. 61-70

¹⁸ Roku 1278 král osvobodil obyvatele od placení berních úroků na šest let, aby za to mohli město ohradit. Záhy se započaly práce na vnitřních hradbách s okrouhlými baštami a branami. V 15. století během

Dochovaná jedna třetina hradeb se dodnes podílí na charakteru Čáslavi. Rokle pod hradbami na jihozápadní straně města byla z obranných důvodů zatopena rybníkem.¹⁹ Poté, co se Čáslav stala královským městem, malý kostel sv. Michala obyvatelům již nevyhovoval. Kolem roku 1280 byla zahájena stavba nového chrámu sv. Petra a Pavla a kostel sv. Michala se stal součástí jeho sakristie.²⁰ Pozoruhodné je, že nový kostel nepřijal zasvěcení svého předchůdce.²¹ Za panování Václava II. v roce 1283 – 1305 se zrodil z bývalé župy kraj čáslavský, jenž přetrval až do poloviny 19. století. Po vypuknutí husitského hnutí se Čáslav zprvu postavila na Zikmundovu stranu. Po jarní ofenzívě husitských vojsk v roce 1421 přešlo město na stranu husitů. Dne 1. června 1421 byl svolán do Čáslavi sněm všech stavů království českého, kterého se účastnil i Jan Žižka z Trocnova, jehož osobnost doprovází historii města až do současnosti.²² „*Od těch dob stálo město na straně husitů a víře podobojí.*“²³ Téma husitství a osobnost Jana Žižky jsou pro Čáslav zásadní, tudíž se o tomto tématu zmíním i v dalších kapitolách. Druhá polovina 15. století a počátek 16. století byly příznivě nakloněny hospodářskému rozvoji města, který byl podporován privilegií Ladislava Pohrobka a Jiřího z Poděbrad.²⁴ A to i přesto, že život ve městě ochromilo několik požárů. V roce 1522 padla při velkém ohni za oběť téměř polovina Čáslavi. Vzápětí po požáru nastala intenzivní obnova města. Stavěly se nové měšťanské domy s podloubím, mnohé již s prvky rané renesance.²⁵ V roce 1523 je v Čáslavi písemně doložena řada cechů.²⁶ Od poloviny 16. století do počátku 17. století město začalo nakupovat okolní statky za městskými branami. Vznikla nová předměstí,

husitských válek byly hradby dale rozšiřovány. Původní tři brány, Žižkova, Kolínská a Hradecká byly zrušeny na konci 18. století. Zachovaly se fragmenty hradeb a zbytky mohutných valů s příkopy. Dominantou opevnění je dodnes tzv. Otakarova bašta, pocházející z počátku 14. století, jež byla součástí brány Brodské. Viz Dobroslav Líbal, *Starobylá města v Československu*, Praha 1970, s. 43

¹⁹ Ibidem, s. 43

²⁰ Dle běžné stavební praxe se započalo s presbytářem, který byl zaklenut s křížovou žebrovou klenbou. Kolem roku 1300 se přistoupilo ke stavbě síňového trojlodí společně s kaplí Panny Marie Bolestné. Dominantou kostela je vysoká věž, s jejíž stavbou se započalo počátkem 15. století. Stavba byla přerušena husitskými válkami a dostavěna teprve po roce 1497. Věž vybudovaná z masivního zdiva má půdorys čtverce. Výška věže je 88,5 m a přiléhá k ní válec z tesaných kvádrů se vřetenovým schodištěm, jímž se vstupuje do věže. Věž je dodnes nejvyšší čáslavskou dominantou a zároveň orientačním bodem v krajině. Po velkém požáru v roce 1522, který zničil hlavně trojlodí, byla původní klenba nahrazena síťovou. V následujících období kostel prošel řadou menších stavebních úprav. Zásadní úpravou kostela byla jeho regotizace provedená architektem Kamilem Hilbertem v letech 1908-1911, o které se zmiňuje Alžběta Birnbaumová. Viz Birnbaumová (pozn. 2), s. 71-115

²¹ Jiří Hruza, *Česká města*, Praha 1960, s. 13

²² Roku 1914 byl založen v Čáslavi spolek pro uctění památky Husovy a Žižkovy.

²³ Čermák (pozn.3), s.23

²⁴ Dědíkova – Vaněčková (pozn. 5), s. 74

²⁵ Kuča (pozn.1), s. 455

²⁶ Škrdle (pozn. 4), s. 6

Chrudimské, Pražské a Tábořské.²⁷ Na Chrudimském předměstí je dodnes dochováno několik dvorců s pozdně barokními branami. Následky pobělohorské porážky se odrazily i v Čáslavi a jejím okolí. Město ztratilo stejně jako jiná královská města svá privilegia a nejvýnosnější statky. S ekonomickým útlakem šla ruku v ruce násilná rekatolizace. V roce 1627 vypuklo lidové povstání v okolí města. Po jeho porážce byl v Čáslavi 11. září 1627 popraven evangelický kněz Matouš Ulický.²⁸ V roce 1639 město silně utrpělo pleněním švédských vojsk. Vnitřní jádro a předměstí byly z poloviny zničeny, brány a hradby rozbořeny. V následujících letech město prožívalo velký úpadek.

Na počátku 18. století se Čáslav začala proměňovat ve významné správní centrum, díky přítomnosti vojenské posádky a pošty. V roce 1715 se město stalo sídlem krajského úřadu.²⁹ Některé měšťanské domy byly opatřeny reprezentativní barokní fasádou. Jako důkaz obnovené prosperity města byla v letech 1765-1770 podle návrhu pražského architekta Jana Josefa Wircha postavena pozdně barokní radnice.³⁰ Během klasicismu a empíru zde vniklo několik osamocených měšťanských domů. Společenský život Čáslavi určoval ruch na důležité císařské silnici Praha-Vídeň. Městem projížděly vozy, přivážející značné množství cizinců, kteří se zde zastavili na nocleh.³¹ Poklid ve městě narušil požár v roce 1841, kterému padla za oběť kostelní věž. Mnoho domů muselo být strženo. V polovině 19. století v Čáslavi vznikl díky dlouhé vojenské tradici 12. zeměbranecký pluk, pro nějž bylo postaveno několik velkých kasáren.³² Jejich strohá jednoduchá průčelí jsou

²⁷ Ibidem., s. 8

²⁸ Jeden z představitelů selského povstání na Čáslavsku. Vojáci u něho našli svolání k obyvatelstvu, ke kterému se nakonec přiznal.

²⁹ Okresním městem byla Čáslav do roku 1960.

³⁰ Ještě do 20. století se jméno architekta Wircha se stavbou nespojovalo. Dr. Birbaumová připisovala stavbu ve svém soupisu památek z roku 1929 buď Kryštofu Dienzenhoferovi, nebo Ignáci Janu Palliardimu. Teprve ve dvacátém století, po nalezení archivních dokladů, bylo s projektem radnice spojen Jan Josef Wirch, autor Arcibiskupského paláce z let 1764 – 1793, jež čáslavskou radnici ve své skladbě evokuje. Wirch navrhl budovu palácového typu s mansardovou střechou. Dvoupatrová stavba hlavní osu umocňuje konvexním tvarem vstupu, jenž završuje balkón s prolamovanou balustrádou. Nad ním se vzpínají dva monumentální antikizující sloupy s dórskými hlavicemi, které probíhají přes první a druhé patro. V protikladu ke konvexní formě vstupu je konkávní tvar velké konchy v hlavní ose, mezi monumentálními sloupy. Konchu dekoruje štukový reliéf městského znaku, obklopený rokajovými listy. Střední osa ústí do štíhle hranolovité věžičky s hodinami, zakončené cibulovitým tvarem. Radnice měla původně mohutné podloubí, které bylo v roce 1804 nešetřně zadrženo. V prvním patře je umístěna Žižkova síň, kde jsou vystaveny Žižkovy ostatky. Alžběta Birbaumová (pozn.2), s. 124

³¹ Dědická – Vaněčková (pozn. 5) s. 85

³² Ve městě panuje vojenská tradice již od třicetileté války, kdy do Čáslavi přicházely profesionálně vycvičené pluky. Viz Erika Kopáčová, *Struktura obyvatelstva v Čáslavi na přelomu 19. a 20. století*, dipl. práce 2008, s. 10

dodnes nedílnou součástí charakteru města. Čáslav se tehdy stala sídlem nově vzniklých úřadů s okresní působností.³³ V této době se začala rodit nová éra města.

I když Čáslav bylo královské město, dosavadní zástavba si uchovávala starosvětský ráz. Zástavbu tvořily především jednopatrové domy. Poté co se Čáslav ve druhé polovině 19. století stala sídlem nově vzniklých úřadů s okresní působností, získává nové postavení a sním i sebevědomí. To se záhy projevilo ve stavební produkci. Dynamický stavební ruch do značné míry setřel původní renesanční a barokní charakter města. Nově vzniklé veřejné stavby prezentovaly jednotlivé proudy módního historismu. V Čáslavi působili místní stavitelé, kteří byli školeni především řemeslnou praxí.³⁴ Jmenovitě Ignác Reiser, Alois Pancíř, František Tetřev, František Xaver Herold a další dnes zapomenutí stavitelé, o kterých se zmiňují dobové prameny.³⁵ V 60. a 70. letech se v Čáslavi s opožděním projevil na několika stavbách novorománský sloh. Na místě bývalého kláštera minoritů, zaniklého za husitských válek, vznikl poblíž náměstí v letech 1864-1869 novorománský evangelický kostel, postavený podle návrhu architekta Františka Schmoranze st.³⁶ V roce 1868 se stejné formy uplatnily při stavbě budovy městského divadla J. L. Dusíka a na úpravě fasády staršího jádra kostela sv. Alžběty.³⁷ Později se pro veřejné stavby začala upřednostňovat novorenesance. Mezi první novorenesanční stavby patří městské muzeum, jedno z nejstarších venkovských muzeí v Čechách z let 1884-1885.³⁸ Stejná slohová rovina se projevila na stavbách reálného gymnázia a všeobecné okresní nemocnice.³⁹ V druhé polovině 19. století ve městě vznikly nové typy staveb, jež umocnily městský ráz.

³³ Čáslav, in: Štěpán Mleziva – Karel Kuča, *Historický lexikon městysů a měst*, Praha 2006, s. 132

³⁴ Dokumentace staveb. Archiv stavebního úřadu v Čáslavi.

³⁵ *Ibidem*

³⁶ Trojlovní hala s polygonálním závěrem a v západním průčelí s dominantní věží.

³⁷ Kostel má renesanční jádro. Barokní jednodolí pochází z roku 1718. Na průčelí je osazena socha sv. Alžběty Durynské. Poblíž stojí nízká masivní renesanční zděná zvonice. Úprava fasády byla provedena v letech 1876-1879.

³⁸ Muzeum vzniklo pod záštitou místního spolku Včela čáslavská. Činnost spolku se zaměřovala na ochranu místních historických památek, pořádala veřejné přednášky. Dlouholetým předsedou spolku byl Kliment Čermák. Muzeum financovala ze svého rezervního fondu Záložna čáslavská. Budovu projektoval ing. František Tetřev. Stavbu provedl zakladatel místní stavitelské rodiny, František Skřivánek.

³⁹ Všeobecnou okresní nemocnici navrhl architekt Drahoš z Vysokého Mýta.

1.1. Počátky ambicí moderního města 20. století

V 19. století probíhaly hluboké přeměny základních životních stereotypů, které byly v pravém slova smyslu metamorfózou společnosti a jejího prostředí.⁴⁰ Město jako organický celek představuje jedno ze zrcadel těchto procesů.

V obecné rovině se hlavním městotvorným činitelem stává průmysl.⁴¹ Čáslav měla výhodnou geografickou polohu v úrodném kraji. Město bylo přirozeným centrem okolní zemědělské oblasti, což mu pomohlo k rozvoji hospodářského průmyslu. Ještě před polovinou 19. století zde vznikla řada podniků lehkého průmyslu zaměřených na zpracování ovoce a zemědělských plodin.⁴² V důsledku industrializace města a jí vyvolanou urbanizací byla Čáslav vystavena intenzivnímu růstu populace, především pak migrací obyvatel z přilehlých venkovských oblastí. Území Čáslavi se tak začalo dynamicky rozrůstat. Díky zbourání středověkých hradeb vznikla na jejich místě okružní třída, tehdejší Rudolfova, dnešní Masarykova, kde se začaly stavět reprezentativní budovy. Čáslav se tak mohla rozšiřovat do širšího okolí. Na severovýchodní straně dala směr urbanistickému vývoji železnice. Železniční dráha byla v 19. století opravdovým fenoménem. „*Největší básníci a myslitelé ohlašovali při spatření prvních vlaků začátek nového úseku lidských dějin a lid pokrýval jejich tratě květy.*“⁴³ Výstavní nádražní budovy odrážely prestiž měst. Nová severozápadní dráha spojila Prahu s Vídní.⁴⁴ Z okružní Rudolfovy třídy byla vyvedena přímá linie, tehdy bezejmenné ulice, k místnímu vlakovému nádraží. Podle *Pamětní knihy města Čáslavi* měla zde vzniknout jedna z nejlepších a nejreprezentativnějších ulic ve městě. To se naplnilo až po první světové válce. Roku 1898 byl schválen městským zastupitelstvem název ulice - Husova třída.⁴⁵ V Čáslavi to nebyla nádražní budova, která chtěla upoutat pozornost, ale ulice vedoucí od

⁴⁰ Pavla Horská - Eduard Meier - Jiří Musil, *Zrod velkoměsta*, Litomyšl 2002, s. 23

⁴¹ Otakar Nový, *Velkoměsto včera dnes a zítra*, Praha 1978, s. 270

⁴² Dědíkova – Vaněčková (pozn. 5), s. 99

⁴³ *Ibidem*, s. 72

⁴⁴ Severozápadní dráha byla otevřena roku 1866.

⁴⁵ PKMČ, 1898, s. 21

ní.⁴⁶ Mezi železnicí a historickou zástavbou města byla vytyčena ortogonální uliční síť, kde se soustřeďovala výstavba nových rodinných domů. Průmyslové závody se k městu přimykaly po okrajích.

Vydání únorové ústavy v roce 1861 přineslo do veřejného života politické změny.⁴⁷ Rychlým tempem se začal rozvíjet spolkový život, který pěstoval vysokou duchovní úroveň města.⁴⁸ Ohniskem společenského života byla Čtenářská beseda.⁴⁹ „Zde shromažďují se denně obyvatelé města všech tříd, hledající poučení. Zde rozprávají se rozhovory o událostech místních, vlasteneckých i pokrocích vědy, zde četným shromážděním dostává se poučení i pobavení přednáškami.“⁵⁰ Mezi členy patřili především úředníci, profesori, učitelé, stavitelé a obchodníci.

Od poloviny 19. století se začaly ve městě zakládat hospodářské, pojišťovací, záloženské a jiné ústavy a hospodářská družstva. Již v roce 1859 zahájil svou v činnost nejstarší peněžní ústav, Čáslavská záložna, roku 1882 Okresní záložna hospodářská, 1899 Spořitelna města Čáslavi. Díky nim mohly jednotlivé místní spolky realizovat svá zázemí, reprezentativní prostory.⁵¹ Spolky si u místních finančních ústavů za výhodných podmínek půjčovaly potřebné finanční prostředky k výstavbám vlastních budov.

Důležitou roli v Čáslavi sehrálo náboženské vyznání obyvatel. V českých zemích měla dominantní postavení po celé 19. století římskokatolická církev, která byla výrazně podporována habsburským panovnickým dvorem.⁵² V Čáslavi, na rozdíl od jiných českých měst, se hlásilo na konci 19. století k evangelickému vyznání dvakrát více obyvatel než bylo běžné. Situace byla zřejmě ovlivněna historickými událostmi, jež se ve městě odehrály. Pnutí mezi katolíky a protestanty bylo vždy přítomné, mnohdy vystupňované do dramatických dějů.⁵³ Tuto rovinu odráží přítomná silná tradice husitství a osobnost Jana Žižky z Trocnova. Odkrytí Myslbekova pomníku roku 1880, jenž reprezentuje tohoto

⁴⁶ Postupně začaly v Husově třídě vznikat monumentální budovy. Mezi první reprezentativní stavby třídy patří Městské muzeum z let 1884-1885, které je zároveň i jedno z nejstarších venkovských muzeí v Čechách.

⁴⁷ PKMČ, 1898, s. 1, 1905, s. 235

⁴⁸ Ve městě působla Čtenářská beseda, Sokol, Beseda Havlíček, učitelský spolek Budeč čáslavská, spolek Švanda, spolek Paní a dívek ad.

⁴⁹ Čtenářská beseda byla založena roku 1861.

⁵⁰ Pravda XVI, 1910, č. 4, nestr.

⁵¹ Takto bylo postaveno například Dusíkovo divadlo sokolovna a další stavby.

⁵² V polovině 19. století se v českých zemích k římskokatolické církvi při sčítání lidu hlásí více jak 95% populace.

⁵³ V roce 1627 byl v Čáslavi popraven místní kaplan pod obojí Matouš Ulický.

vojevůdce, se stalo celonárodní událostí.⁵⁴ V roce 1910, při Hilbertově regotizaci děkanského chrám sv. Petra a Pavla, byly nalezeny údajné Žižkovy ostatky.⁵⁵ Z novinových sloupků je patrné, jak hodně Čáslavským záleželo na potvrzení pravosti ostatků. „*Cílem jistě bylo dokázat spjatost Žižky s městem.*“⁵⁶ V roce 1914 se zde utvořil nový spolek pro uskutečnění památky Husovy a Žižkovy.⁵⁷ Účelem spolku bylo šířit povědomí o těchto dvou významných představitelích husitské éry, uctívat jejich památku a důstojně uložit ostatky Jana Žižky.⁵⁸

Od poloviny 19. století se začali v Čáslavi usazovat Židé, neboť do té doby byla jako královské město Židům zapovězena. V roce 1867 byla vydána Prosincová ústava, která zrovnoprávňovala Židy s křesťany. Díky zdejšímu příznivému obchodnímu a ekonomickému prostředí tak ve městě vzrůstal od konce 60. let 19. století jejich počet. Mezi židovské obyvatele patřili především obchodníci a podnikatelé, kteří přispívali k ekonomickému a kulturnímu rozkvětu města.⁵⁹ Stejně jako v jiných městech tak i v Čáslavi byli Židé vlastníky nejdůležitějších průmyslových podniků a obchodních domů. Na počátku 20. století poskytla množství pracovních míst průmyslová továrna na potraviny založená Emilem Pickem.⁶⁰ Tomuto průmyslníkovi se podařilo na trhu prorazit s hlavním výrobkem, pokrmovým tukem Kosmos, jenž dal později název podniku.⁶¹ Pick, jako vážená osobnost města, zřizoval různé podpůrné finanční fondy a do jiných přispíval.⁶² Pro své zaměstnance nechal vystavět obytné čtvrtě. Dalším významným podnikatelem v Čáslavi byl velkoobchodník se železem Eduard Lustig. Lustig a Pick založili v Čáslavi pilu

⁵⁴ *Městská kronika* 1880. Státní okresní archiv Kutná Hora

⁵⁵ K. Cibulka, *O nálezu Žižkových kostí*, Čáslav 1911

⁵⁶ *Pravda* XVI, 1910, č. 48, č.49, č.50, nestr.,

⁵⁷ PKMČ, 1914, s. 147

⁵⁸ Údajné Žižkovi pozůstatky byly nalezené v děkanském chrámu roce 1910. Návrh na jeho pomník vytvořil významný český sochař, Josef Václav Myslbek.

⁵⁹ Alena Kašparová-Marek Lauer mann, *Židé v Čáslavi a Uhlířských Janovicích: zapomenutí sousedé*, Kutná Hora, 2007. Židovské obyvatelstvo přišlo do města zřejmě již ve 14. století. Tehdy v Čáslavi bydlely bohaté židovské rodiny. Později židé však byli znovu vypovězeni. Zřejmě jim byl pobyt ve městě zapovězen jako v jiných královských městech. Podobně tomu bylo tak i v dalších stoletích. Za osvícenství Židé pomalu začínají dostávat svá práva. Za Josefa II. byl povolen přístup Židům do některých královských měst. Tyto reformy se projeví i v Čáslavi, kdy v této době zaznamenáváme jednu usedlou rodinu. Novodobé židovské osídlení začíná až po polovině 19. století, po vyhlášení Prosincové ústavy. Židé tak mohli žít, kde chtěli a žít se jakoukoli profesí, mohli se účastnit veřejného života a být členy městské rady.

⁶⁰ Továrna E. Pick a spol. byla založena roku 1910. *Čáslav*. Propagační publikace měst země české, Praha 1933, nestr.

⁶¹ Dedíková – Vaněčková (pozn. 5), s. 102

⁶² PKMČ, 1910, s. 54

a továrnu na nábytek.⁶³ Oba patřili mezi čelní představitele místní Židovské obce. Eduard Lustig působil jako její předseda v letech 1902 – 1914.⁶⁴ Přítomnost Židů značně zasáhla do rozvoje a stavebního výrazu města.

Společnost a prostředí, které se zde na počátku 20. století ustálily, vytvořily příznivé ovzduší pro vznik nové stavební roviny. Místní obyvatelé velice dbali na vzhled a prostředí, ve kterém žijí. To dokládá i existence tzv. Okrašlovacího spolku, jehož cílem bylo dbát na úpravu veřejných prostor. Čáslavská Čtenářská beseda pořádala na přelomu století debataní večery o budoucí podobě města.⁶⁵ Euforickou atmosféru o směřování Čáslavi z počátku století dokládají debataní večery konané roku 1901 ve Čtenářské besedě na téma: „*Jak si představujeme Čáslav na konci 20. století*“.⁶⁶

⁶³ *Čáslav*, stručný průvodce po městě a okolí, Čáslav, rok vydání neuveden, zřejmě 30. léta, nestr.

⁶⁴ Kašparová- Lauer mann, (pozn. 58), s. 63 - 64

⁶⁵ PKMČ, 1901, s. 99

⁶⁶ *Ibidem*, s. 99

1.2. Architektonické směry v Čechách na počátku 20. století

Snahou této kapitoly je nastínit tehdejší architektonickou situaci v Čechách. Popsat obecně a stručně množství stylových tendencí, jež se odehrávaly na konci 19. a počátkem 20. století, je velice obtížné. Z tohoto důvodu se odkazuji na odbornou uměnovědnou literaturu.

19. století je charakteristické pluralitou stylů. Jednotlivé proudy historizujících slohů vrcholily v posledním desetiletí století neobarokem a eklekticismem.⁶⁷ Řada členů starší generace architektů užívala formy historismu hluboko do 20. století.⁶⁸ Mezníkem ve vývoji české architektury byla v 90. letech řada velkých výstav. První z nich Jubilejní výstava, která se uskutečnila v roce 1891, představila užití železné konstrukce. Následující Národopisná výstava v polovině století podnítila zájem o lidovou architekturu. Na Výstavě architektury a inženýrství, konané roku 1898, se začaly objevovat prvky nového secesního stylu. Jeho první fází byla vegetabilní či florální secese založená na impresionistickém rostlinném motivu.⁶⁹ Programové impulzy tohoto stylu vedly především z Vídně a částečně z Mnichova.⁷⁰ Hlavní podporu pokrokového umění nesl spolek Mánes, který šířil osvětu prostřednictvím časopisu *Volné směry*.⁷¹ Nový styl projevoval různé polohy a výtvarné kvality.⁷² Řada architektů starší generace kombinovala secesní detaily s prvky historizujících slohů. Mezi hlavní představitele secese v Čechách patří architekti Josef Fanta, Osvald Polívka, Antonín Balšánek a další.⁷³ Postupným abstrahováním a geometrizací rostlinného dekoru vznikla svébytná geometrická formální gramatika. Geometrická secese se začala projevovat již v polovině první dekády 20. století. Z počátku byl florální secesí ovlivněný i Jan Kotěra, který společně se svými žáky, postupně přešel přes geometrickou secesi ke geometrické moderně.⁷⁴ Geometrická moderna navazuje

⁶⁷ Mojmir Horyna, *Jednota a mnohost v české architektuře přísneho a pozdního historismu Norma versus dílo*, in: Lenka Bydžovská – Roman Prah (ed.), *V mužském mozku*, Dolní Břežany 2002, s.287. ad.

⁶⁸ Felix Haas, *Tradicionalismus v Československu*, Praha 1978, s. 95

⁶⁹ Zdeněk Lukeš, *Architektura secese v Čechách 1896 – 1914*, in: *Dějiny českého výtvarného umění IV/I*, Praha 1998, s. 135

⁷⁰ *Ibidem*, s. 130

⁷¹ Marie Benešová, *Česká architektura v proměnách dvou staletí*, Praha 1978, s. 208 ad.

⁷² Zdeněk Lukeš, *Architektura 20. století, Deset století architektury*, Praha 2001, s.12.

Pavel Zatloukal (ed.) *Počátky moderní architektury na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1981, katalog výstavy Oblastní galerie výtvarného umění v Olomouci., s. 6

⁷³ Lukeš (pozn. 69), s. 137

⁷⁴ Josef Pechar- Per Urlich, *Programy české architektury*, Praha 1981, s. 15. J.E.Koula, *Nová československá architektura a její vývoj ve 20. Stpletí*, Praha 1940, s. 16

blízce na geometrickou secesi a mnohdy je těžké tyto směry oddělit.⁷⁵ Hlavním představitelem geometrické moderny byla osobnost zmíněného architekta Jana Kotěry.⁷⁶ Geometrická moderna zdůrazňovala konstruktivní články, hmoty. Štukový dekor nahradila členěním ve struktuře použitého materiálu. V roce 1910 se proti příliš účelnému a materiálnímu charakteru moderny postavil architekt Pavel Janák.⁷⁷ Důraz kladl na uměleckou a zároveň duchovní formu. Jeho myšlenky vystihuje vlastní stať *Hranol a pyramida*.⁷⁸ Teoretické zdůvodnění Janáka a formální inspirace z francouzského malířství vytvořily základ kubistické architektury.⁷⁹

Tato kapitola může svým zestručněním a zobecněním obsahu mnohdy působit zavádějícím dojmem. Tudíž ještě jednou odkazuji na odbornou literaturu.

⁷⁵ Prof. Rostislav Švácha označuje rostlinnou secesi, „rostlinnou modernou“, na níž navazovala „geometrická moderna“ a nečiní rozdíl mezi geometrickou secesí a geometrickou modernou. Viz Rostislav Švácha, *Od moderny k funkcionalismu*, Praha 1995

⁷⁶ Otakar Nový, *Jan Kotěra a jeho doba*, Praha 1958

⁷⁷ Pavel Janák, *Hranol a pyramida*, Umělecký měsíčník 1911-1912, s. 162 ad.

⁷⁸ Rostislav Švácha. *Lomené hradaté a obloukové tvary*, Praha 2000, s. 105 ad.

⁷⁹ Marie Benešová, *Architektura kubismu*, in: *Dějiny českého výtvarného umění IV/I*, Praha 1993, s. 329

1.3. Podniky stavitelské rodiny Skřivánků

Svémi kořeny spadá stavitelská rodina Skřivánků ještě do stavební tradice 19. století. Tehdejší místní periodika a archivní prameny skloňují její příslušníky ve všech pádech.⁸⁰ Celé dvě generace se podílely na výrazu města, jak ho můžeme vnímat i dnes. Nepracovali pouze jako inventoři staveb, ale i jako provádějící stavitelé návrhů jiných architektů. Zakladatelem stavitelské rodinné tradice a stavební firmy v Čáslavi byl František Skřivánek, jenž svými stavbami nepřevyšuje kvalitou místní produkce.⁸¹

Daleko zajímavěji působí tvorba jeho syna Josefa, který uplatňuje svoji osobitou invenci.⁸² Autor se projevuje zajímavými architektonickými akordy, které jsou souzvukem znalosti tehdejší české architektonické produkce a místního konzervatismu a tradicionalismu, k nimž přikládá vlastní výraz. V roce 1919 vznikla firma „*Architekt Josef Skřivánek a Václav Svoboda, stavitelé v Čáslavi.*“⁸³ O práci architekta Svobody v Čáslavi archivní prameny bohužel nic nevypovídají. Neznáme tak samostatný podíl autorů na jednotlivých stavebních zakázkách.

V první třetině 20. století byl nejuznávanější ze stavitelské rodiny Skřivánků synovec Františka Skřivánka, Ladislav Skřivánek. Jako architekt se prosadil nejen v jeho rodném městě, v Čáslavi, ale i ve Vídni a v řadě dalších českých a moravských měst. Veřejné povědomí o této osobnosti dokládá i četnost reprodukcí jeho návrhů v dobové odborné literatuře či nevydané souborné dílo s předmluvou Josipa Plečnika.⁸⁴ Počátky jeho tvorby bychom mohli najít v jeho rodném městě, kde začínal u svého strýce Františka.

1.3.1. „*Čestný a populární muž z lidu*“, stavitel František Skřivánek⁸⁵

Zakladatelem stavitelského rodu byl František Skřivánek, označovaný jako mistr tesařský a zednický. O jeho osobě a školení víme velice málo. Katalog rodinné firmy uvádí, že si roku 1864 otevřel v Čáslavi svoji stavební firmu. Od té doby provozoval ve

⁸⁰ *Pamětní kniha města Čáslavi* do první světové války zmiňuje Skřivánky téměř jako jediné stavitele ve městě. Na jejich stavby upozorňuje i místní dobová periodika *Pravda*.

⁸¹ *Skřivánek František*, in: Pavel Vlček, *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a řemeslníků v Čechách*, Praha 2004, s. 601,

⁸² *Ibidem*, s. 601-602

⁸³ *Ibidem*, s. 601

⁸⁴ *Ladislav Skřivánek*, Podoubraví XVI, č.9, 1947-1948, s. 141

⁸⁵ PKMČ, 1918, s. 311

městě a jeho okolí stavitelskou živnost.⁸⁶ Při tom založil v Čáslavi první kruhovou cihlárnou, kterou později předal jednomu ze svých dvou synů, taktéž Františkovi.⁸⁷

František Skřivánek působil jako samostatný architekt, ale i jako provádějící stavitel veřejných a soukromých staveb. Jeho tvorba vychází ze stavební tradice devatenáctého století. Při realizacích veřejných staveb užíval především formy historismu. Svoji tvůrčí invencí zapadá do dobového stavitelské produkce. Pro město projektoval řadu tradičně pojatých obytných dělnických domů, které dnes postrádají svůj původní charakter. „*Roku 1898 stavitel František Skřivánek podnikl stavbu jedenácti dělnických domků blízko svých kruhových cihelen na pozemku číslo katastru 1726/1*“.⁸⁸ Jednou z jeho nejvýznamnějších realizací v Čáslavi je vybudování nové městské čtvrti. Roku 1900 v místě od Podměstského rybníka směrem k obci Žaky, kde předtím stálo pouze několik domů, vyrostlo celé předměstí. Místní obyvatelé nazvali tuto část města podle jeho jména, Skřivánkov. Tento název se později stal oficiálním.⁸⁹ Uprostřed tohoto předměstí byl situován hostinec „*U Tří skřivanů*“.⁹⁰

V letech 1897-1899 se František Skřivánek účastnil se svým synem, jako jeden z provádějících stavitelů, stavby místní židovské synagogy podle návrhu vídeňského architekta Wilhelma Stiassnyho. [1.] Stavitel Skřivánek měl již s výstavbou synagogy osobní zkušenost. V 70. letech 19. století prováděl pro nedaleký Golčův Jeníkov projekt synagogy v novorománském slohu.⁹¹ Autor čáslavského projektu Wilhelm Stiassny pracoval i pro další židovské náboženské obce.⁹² Pro architektonické ztvárnění synagog užíval nenáročné půdorysy, které podřizoval náboženskému provozu. Volil především historizující tvarosloví, které kombinoval s moderními konstrukčními a stavebními postupy. Stiassny kladl důraz na široké uplatnění uměleckého řemesla v architektuře. Hojně užíval plastické barevné dekorativní články s charakteristickou barevností červené a žluté, kterou uplatnil i v interiéru čáslavské synagogy. Forma střední části se vzklenutou velkou konchou na sloupech by mohla být ohlasem čáslavské radnice architekta Jana

⁸⁶ Katalog Skřivánek- Svoboda (*pozn . 6*), nestr.

⁸⁷ Ibidem, nest.

⁸⁸ PKMČ, 1898, s. 20.

⁸⁹ PKMČ, 1900, s. 88

⁹⁰ Hostinec byl centrem společenského dění ve městě. Kolem hostince byla upravena zahrada. Konaly se zde koncerty a jiné kulturní události města. PKMČ, 1900, s. 88

⁹¹ Synagoga byla postavena v letech 1871– 1873 a místě dvou starších synagog.

⁹² Vrcholem práce pro ně byl návrh na Jubilejní synagogu v Praze z roku 1904, která patří mezi nejvýstavnější v Čechách.

Josefa Wircha. Židovská náboženská obec v Čáslavi stvrdila výstavbou této stavby závěru 19. století své postavení.⁹³

Těsně před touto stavební realizací čáslavské synagogy, František Skřivánek předal vedení stavební firmy svému synovi Josefovi.⁹⁴ V roce 1899 společně vyhráli první místo v soutěži na místní chudobinec.⁹⁵

O významu zakladatele stavitelského rodu, Františka Skřivánka a zdejší úctě k němu svědčí i záznam o jeho úmrtí v *Pamětní knize města Čáslavi*. Dne 12. 10. roku 1918 zemřel František Skřivánek. „Čestný a populární muž z lidu. Vystavěl zde v okolí přes dvě stě domů privátních a průmyslových. Provedl rekonstrukci chrámu Petra a Pavla, stavěl Dusíkovo divadlo, Besedu, provedl klenutí kostela sv. Alžběty. Pro místní a chudé odkázal 1000 korun na zřízení nadace.“⁹⁶

1.3.2. „Vážený pan architekt“ Josef Skřivánek⁹⁷

Následovníkem Františka Skřivánka, městského stavitele a majitele kruhových cihlár, se stal syn Josef. Ve srovnání s otcovou tvorbou, projevoval daleko větší tvůrčí invenci.

Josef Skřivánek se narodil v roce 1868 v Čáslavi. Studoval na průmyslové škole v Praze. Před tím než začal své návrhy uplatňovat ve městě, měl za sebou desetiletou praxi ve firmě Františka Nekvasila. Prokop Toman v *Novém slovníku Československých umělců* uvádí, že pracoval v Srbském Bělehradě v Uhrách. Nicméně neudává pramen.⁹⁸ Toto tvrzení převzal i Pavel Vlček do své souhrnné práce, *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*,⁹⁹ O Skřivánkově profesní etapě v zahraničí nic bližšího nevíme. Na sklonku 19. století jeho práci zaznamenáváme již v Čáslavi. Roku 1897 přebral stavební firmu. Ještě společně s otcem pracovali na výstavbě několika místních staveb.¹⁰⁰ Kolem roku 1900 projektoval okresní a nájemní dům v Husově třídě s nárožní věžičkou

⁹³ Kašparová- Lauer mann (pozn. 59), s. 24

⁹⁴ Katalog Skřivánek-Svoboda (pozn.6), nestr.

⁹⁵ PKMČ, 1899, s. 47

⁹⁶ PKMČ, 1918, s. 311

⁹⁷ Oslovení architekta. Dobové prameny. Archiv stavebního úřadu v Čáslavi.

⁹⁸ Skřivánek Josef, in: Prokop Toman, *Nový slovník Československých výtvarných umělců*, Praha 1947, s. 456

⁹⁹ Vlček (pozn. 81), s. 601

¹⁰⁰ Katalog Skřivánek-Svoboda (pozn.6), nestr.

zakončenou cibulovou střechou, obecní sirotčinec, kasárny a další stavby v Čáslavi. Všechny tyto projekty jsou ohlasem stále živé historizující formy. Ještě na počátku 20. století pracuje s formálním rejstříkem historismu, který se pro místní konzervativní prostředí udržel hluboko do 20. století.

Užívání historických slohů na počátku 20. století, jak naznačila předešlá kapitola, nebylo nic neobvyklého. Dobová odborná periodika věnovala častou pozornost tématu nápodoby starých forem a „nové architektury“, secesi.¹⁰¹ Jednotliví autoři nabádali k různým přístupům. Neznámý autor jedné stati, uveřejněné v *Architektonickém obzoru* roku 1905, záporně hodnotí prostou nápodobu historických forem. Zároveň je nezavrhuje, naopak umělecký výkon přikládá jejich vidění v kombinacích. „Úryvek starý v nové kompozici a ji z něho vyvésti, v tom leží do jisté míry výkon opravdu tvůrčí.“¹⁰²

Architekt Skřivánek zastává tento postoj při návrhu obchodního domu pro A. Kubrichta z roku 1905, kde čerpá inspiraci tehdy nově postavené pražské budovy Živnostenského paláce v Praze od architekta Osvalda Polívky. [2.1.] Do středu štítu Kubrichtova domu navrhl Skřivánek figurální plastiku alegorie Merkura. Stejně kompozičně pojatého Merkura umístil do štítu Živnostenského paláce architekt Osvald Polívka. Není vyloučeno, že se Skřivánek mohl inspirovat právě zde. Od historizujících reminiscencí se neoprostil najednou. Svazovala ho stále přítomná silná tradice.

Druhé radikální architektonické křídlo v prostředí Čech napodobování historických forem odsuzovalo. „*Tak to šlo po naše dny, kdy počínají se ukazovati první červánky nového umění.*“¹⁰³ „*Novým uměním*“ byl myšlen secesní sloh. Vzhledem ke konzervativnímu prostředí a přítomné silné tradici, se v Čáslavi začala secese projevat později než v hlavním centru Praze. K pozdějšímu přijímání nových slohových podnětů přispíval i vkus místních obyvatel. „*Na konci 19. století se stala venkovská migrace tak rozsáhlou a udála se tak náhle, že nově přichozí venkovské obyvatelstvo přešlo na městský způsob života, aniž by se zbavilo své etnické identity.*“¹⁰⁴

Skřivánek začal v Čáslavi secesní sloh uplatňovat kolem roku 1905 pomalu a s obezřetností. Mezi první projevy secese ve městě patří Skřivánkem navržené fasády

¹⁰¹ Např. *Architektonický obzor*, Styl.

¹⁰² *O architektuře budoucnosti*, *Architektonický obzor* IV, 1905, č.3, s. 9

¹⁰³ *Architektonický obzor* IV, 1905, č.3, s. 9

¹⁰⁴ Eve Blau, *Architektura a středoevropské kultury*, in: Eve Blau –Monica Platzer (ed.), *Zrození metropole*. Katalog výstavy Obecního domu v Praze, Praha 2000, s. 10

obchodních domů s náročně pojatými výkladními skříněmi převážně pro bohaté Židy.¹⁰⁵ Pro větší část obchodních domů je charakteristická historizující kompozice uplatňující secesní formy.¹⁰⁶ Stejný princip „*uvolňování historismu ve prospěch vizuální malebnosti*“ užíval i přední český architekt, žák Josefa Zítka, Osvald Polívka.¹⁰⁷ Skřivánek nahrazuje prvky tradičního členění živou secesní rostlinnou ornamentikou. Mimo to v jednotlivých detailech historizující formu přetvářel secesním způsobem. V této rovině v roce 1905 upravil průčelí cukrářství Aloise Třmínka. [2.2.] Mezi nejvýstavnější navržené obchodní domy patří dvojpatrový dům F. Weinera z roku 1906, který vyzdvihuje Skřivánkovo kvality a svědčí o tom, že nebyl pouze epigonem významnějších českých architektů, jak mnohdy uměleckohistorická literatura regionální stavitele hodnotí. [2.3.] Do této linie, v níž architekti nahrazovali secesní ornamentikou prvky tradičního členění, patří v Čáslavi stavba Evangelického reformátorského učitelského ústavu na Komenském náměstí od kolínského architekta Čenka Kříčky budovaná v letech 1907-1910.¹⁰⁸ [3.] Roku 1910 architekt Skřivánek navrhl obytný dům pro Josefa Bílka ve čtvrti zvané Na Kozinci, který představuje Skřivánkovo nejčistší dochovaný secesní projev ve městě. [4.]

Po tomto výčtu staveb Josef Skřivánek působí dojmem architekta svázaného místní tradicí, jenž se snaží do konzervativního prostředí zavést nový sloh. Jeho tvorba je však mnohem složitější, mnohdy až překvapivá. Stejně jako jeho návrh fasády pro židovského obchodníka F. Weinera, který vznikl kolem roku 1910. [2.4.] Asketické tříosé průčelí svým pojetím připomíná vzdáleně tvorbu britského modernisty Mackintoshe.¹⁰⁹ Otázkou zůstává, zda se jedná o náhodu, kde hlavní aspekt hrála čistě účelová rovina či úmyslný záměr. Fasáda stavby se obrací ne do náměstí, ale do zadní vedlejší uličky, kde by takto modernisticky pojatá fasáda netrnula na očích konzervativního města. Skřivánek měl tak možnost projevit svou vnitřní invenci. V roce 1912 navrhl fasádu hostince U Červeného Jelena. [5.] V tomto návrhu bychom mohli vystopovat návaznost na asketicky pojaté průčelí Weinerova domu. Autor uplatňuje v mnohem větší míře racionalitu a geometričnost.

¹⁰⁵ Řada z nich se nezachovala v původní podobě. Původní podobu známe ze Skřivánkových návrhů. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

¹⁰⁶ Řada fasád byla upravena v 2. polovině 20. století. O původním stavu vypovídá plánová dokumentace prováděcích plánů. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

¹⁰⁷ Petr Wittlich, *Secesní Praha*, Praha 2005, s. 36-37

¹⁰⁸ Čeněk Kříčka, architekt a stavitel v Kolíně. Narodil roku 1858. Studoval na české technice.

¹⁰⁹ Mackintoshe ve střední Evropě proslavila Výstava Secese, konaná ve Vídni v roce 1900, kde představil svoji práci. Viz Ch.R. Mackintosh, http://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Rennie_Mackintosh, vyhledáno 24.11.2010

Skřivánkové v Čáslavi, jak naznačil nekrolog Františka Skřivánka v *Pamětní knize města Čáslavi*, byli váženými staviteli.¹¹⁰ Kromě stavitelské činnosti se aktivně podíleli na zdejším veřejném životě. František Skřivánek byl i členem městského zastupitelstva.¹¹¹ Syn, Josef Skřivánek, začal v Čáslavi kolem roku 1910 vystupovat v roli porotce architektonických soutěží na veřejné stavby vedle architektů přizvaných z Prahy.¹¹² Většinu těchto zakázek získal jako prováděcí architekt. V roce 1910 realizoval návrh pošty architekta J. Vejrycha, který byl osloven městskou radou.¹¹³ [6.] Stavba se stala další z veřejných staveb na městské okružní třídě. Návrh stavby pražského architekta Jana Vejrycha obohatil Skřivákův repertoár forem. Po realizaci pošty začal užívat jednotlivých jejich detailů, jež bychom předtím v jeho návrzích nenašli. Například stejné formy ostění oken či drobné štíty lomených tvarů vybíhající nad korunní římsu.

V Čáslavi tehdy existovalo pestré a silné kulturní prostředí. Jednota divadelních ochotníků, Čtenářská beseda, několik zpěváckých organizací vyžadovaly od konce 19. století vlastní zázemí.¹¹⁴ Tyto společné zájmy se soustředily do tří sousedících budov, divadla, Čtenářské besedy a sokolovny, které vytvořily ve středu města blok, pilíř zábavy, společenských a tělovýchovných cílů. Město tak potvrdilo svůj kulturní život hmotným zázemím. „*Byloť zajisté již v invencích zakladatelů Dusíkova divadla a Besedy v jedno místo sousřediti veškeren život společenský ku společné práci i ku společné zábavě.*“¹¹⁵ O pár měsíců později po dostavění pošty na okružní Masarykově třídě byla dokončena stavba sokolovny, již v počátku doprovázela veřejná architektonická soutěž. [7.] V porotě soutěže vypsané na stavbu zasedal opět Josef Skřivánek, který stavbu prováděl. Výsledný projekt stavby navrhl ve městě již známý architekt Jan Vejrych z Prahy. Budova sokolovny v Čáslavi je osamoceným příkladem stavby, kde jsou uplatněny v plné míře secesní prvky, tak, jak je známe z Prahy. Pojetí štukového dekoru fasády navazuje na pražskou stavbu Obecního domu od architekta Osvalda Polívky a Antonína Balšánka.¹¹⁶

V roce 1911 již vyžadovalo rekonstrukci a modernizaci Dusíkovo divadlo. [8.] Tento úkol byl zadán opět žádanému staviteli Josefu Skřivánkovi, který působil zároveň jako ochotník a režisér v Jednotě divadelních ochotníků. Upravoval především provozní

¹¹⁰ PKMČ, 1918, s. 311

¹¹¹ Pravda XVI, 1910, č. 23, nestr.

¹¹² Pravda XVI, 1910, č. 22, 4.6., nestr.

¹¹³ Vejrych byl tehdy považován za specialistu pro stavbu poštovních budov. Viz PKMČ, 1909, s. 21

¹¹⁴ Antonín Paluska, *Sobě i budoucím vybudujeme dokonalé divadlo*, Čáslav 1946, nestr.

¹¹⁵ Korespondence Tělocvičné jednoty Sokol Čáslav městské radě. Archiv stavebního úřadu Čáslav

¹¹⁶ *Arcitektura Obecního domu*, in: Milan Kreuzziger a kol., *Obecní dům v Praze*. Katalog výstavy v Obecním domě, Praha 1997, s. 31

část interiéru. Skřivánkova stavební firma se podílela ve spolupráci i samostatně na obnově řadě městských památek.¹¹⁷ Stavební účty restaurace děkanského chrámu Petra a Pavla z roku 1910, kterou prováděl Kamil Hilbert, dokládají účast jeho firmy.¹¹⁸

Po roce 1910 Skřivánek samostatně pracoval na plánech vilové čtvrti, tehdy situované na okraji města.¹¹⁹ Vilová čtvrť byla typickým urbanistickým projevem secese a její snahy o vyjádření nového vztahu k přírodě.¹²⁰ Architekt Skřivánek pro hlavní tepnu čtvrti dnešní ulici 28. října navrhl několik individuálně řešených vil. [9.] Vila byla považována za jednu z charakteristických známek tehdejší doby. V českém prostředí její výraz ovlivnila řada faktorů. Na počátku století vznikl osobitý výraz tohoto stavebního typu. Po zmíněné Národopisné výstavě, která podnítila zájem o lidové, regionální umění se stala předmětem zájmu architektů česká chalupa, prezentovaná na výstavě architektem Janem Koulou.¹²¹ Mezi spoluautory výstavy patřil slovenský architekt Dušan Jurkovič. Jeho tvorba a zájem o národní folklor zapůsobily zpočátku na jeho přítele Jana Kotěru, který se v této rovině nejvíce projevil v realizaci Trmalovy vily ve Strašnicích (1902-1903). Folklorizující ornamentika, barevnost, tesařské zpracování štítů byla čerpána z lidového stavitelství. Tyto prvky Kotěra používá vlastním invenčním způsobem. Nicméně hlavní podněty vilové architektury v Čechách byly přijímány z ostrovního stavitelství anglických rodinných domů, cottages.¹²² Kotěra, jako jeden z hlavních představitelů tohoto směru, pracuje s těmito principy. Siluetu stavby zmalebňuje asymetričností, polygonálními arkýři, zajímavě formálně řešenými vysokými komíny. Novým prvkem „moderní vily“ se stala síňová schodišťová hala.¹²³ Na síň, jako na hlavní komunikační prostor stavby, navazovaly okolní místnosti. Změna kultury bydlení vlivem pokroku v hygieně, v domácím hospodářství směřovala k individualismu. Místnosti vzhledem svému účelu, jako například ložnice, dětské pokoje, pracovny, se začaly navrhovat odděleně. *„Dobrý půdorys vily má činiti dojem samozřejmého, nenuceného obrazce na výsost jednoduchého a přece bez prázdnot a děr. Každý výstupek a okosený*

¹¹⁷ Po první světové válce Skřivánkova firma obnovovala průčelí městské radnice v Čáslavi. Viz katalog Skřivánek-Svoboda

¹¹⁸ Dne 8.11.1911 bylo Josefovi Skřivánkovi zapláceno za zednickou práci. Viz Účetní kniha Restaurace děkanského chrámu sv. Petra a Pavla. Statní okresní archiv Kutná Hora.

¹¹⁹ PKMČ, 1916, s. 229

¹²⁰ Wittlich (pozn. 107), s. 55

¹²¹ Lukeš (pozn. 69), s. 135

¹²² Rostislav Švácha (ed.), *Slavné vily Středočeského kraje*, Praha 2010, s.106

¹²³ Rostislav Švácha, *Jan Kotěra, Domov XX*, 1985, č.1, s. 49

roh, každý otvor ve fasádě musí býti odůvodnělý.“¹²⁴ Tímto tématem se zabýval český historik umění Zdeněk Wirth ve své stati v časopise *Styl*. Vilu nabádal řešit „nově a moderně“. Její zásady formuloval dosti přesně. Zároveň podotkl velice důležitou poznámku: „Vše diktují vlastní poměry, finanční schopnosti a přání stavebníka. To vede k individualizaci, často k spolupráci stavebníka na díle architekta.“¹²⁵ Klientovy požadavky a přání měly být klíčem odlišení jednotlivých staveb mezi sebou.¹²⁶ Nicméně toto stanovisko se více uplatnilo v návrhu interiérů. O stavebnících Skřivánkových vil v ulici 28. října dobové prameny a archiválie mlčí. Podíl na jejich podobě tak nemůžeme nikterak doložit. Charakteristické pro jeho vily jsou členité střechy, které společně s polygonálními arkýři navazují na ostrovní anglickou architekturu rodinných domů. Současně Skřivánkovy vily zastupují linii, která spojila rovinu anglických typů domů s vlastní výrazovou gramatikou architekta inspirovaná národním folklórem či rostlinnou a navazující geometrickou secesní. Skřivánek se tak kolem roku 1910 s vlastní invencí vyrovnává s architektonickými tendencemi Čech první dekády 20. století.

V roce 1913 udělilo koncesi k provozování stavitelské živnosti Václavu Svobodovi, staviteli v Čáslavi.¹²⁷ Později se utvořila firma „Architekt Josef Skřivánek a Svoboda, stavitelé v Čáslavi“. Jak již bylo řečeno, archivní prameny nechávají architekta Václava Svobodu v Čáslavi anonymně. *Pamětní kniha města Čáslavi* se zmiňuje, že Architekt Václav Svoboda byl během první světové války jmenován a vyznamenán c.k. domobraneckým inženýrem v Bělehradě v Srbsku.¹²⁸

V samém počátku první světové války se sociální poměry čím dál více zhoršovaly. Stavební ruch ve městě značně oslábl. S první světovou válkou utichly veškeré stavební akce města.

¹²⁴ Zdeněk Wirth, *Vila v Čechách 1906-1909*, Styl II, 1910, nestr

¹²⁵ Ibidem. nestr.

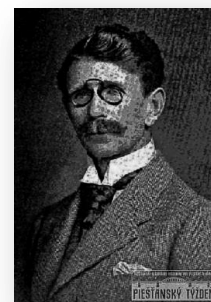
¹²⁶ Švácha (pozn. 122), s. 104

¹²⁷ Toman (pozn.98) s. 651

¹²⁸ PKMČ, 1917, s. 259

1.3.3. Architekt, inženýr, profesor Ladislav Skřivánek

Mezi nejúspěšnější příslušníky stavitelské rodiny Skřivánků patří osobnost architekta Ladislava Skřivánka.¹²⁹ Opozice pokrokových architektů, především funkcionalistů, nad jeho pozdější tvorbou přispělo k zapomenutí jeho raného díla, které svojí kvalitou patří k nejlepším příkladům české architektury prvního desetiletí 20. století. „*Není proto divu, že při všech soutěžích získával z velké části první ceny, jejichž počet převyšuje padesátku.*“¹³⁰ O jeho významu svědčí i zmínka o plánovaném vydání jeho souborného díla s předmluvou velké osobnosti české architektury, Josipa Plečnika.¹³¹ Dodnes tento zajímavý architekt postrádá svoji monografii.

Než přejdeme k jeho práci, již uskutečnil v Čáslavi, měli bychom si připomenout jeho dílo. Architekt, inženýr, urbanista, profesor Ladislav Skřivánek, byl synovcem Františka Skřivánka a zároveň tedy bratrance architekta Josefa Skřivánka. Narodil se roku 1877 v Čáslavi. V roce 1894 pracoval u svého strýce jako pomocník při stavbě dívčích škol v Čáslavi.¹³² Nadaného Ladislava si všiml ředitel měšťanské školy, Jakub Jůzl.¹³³ Z jeho popudu byl Skřivánek dán roku 1895 na Vyšší průmyslovou školu v Praze.¹³⁴ Nesporný vliv měl na budoucího architekta jeho učitel profesor Josef Podhajský.¹³⁵ Po studiích pracoval u architekta Drahoše ve Vysokém Mýtě, který mimochodem stavěl v Čáslavi původní budovu Okresní nemocnice.¹³⁶ V roce 1900 přijal Ladislav Skřivánek místo asistenta na Vyšší průmyslové škole v Plzni. Později se v tomto městě stal architektem ředitelství státních drah, kde vykonával funkci zástupce svého nadřízeného, architekta a vrchního stavebního rady V. Stiassného z Vídně, autora čáslavské synagogy.¹³⁷ V roce 1904 složil stavitelskou zkoušku a poté odešel do Vídně jako samostatný architekt. Město Vídeň bylo od druhé poloviny 19. století místem završení vzdělání českých architektů. Vyhledávaným cílem se na konci 19. století stala Vídeňská

¹²⁹ Toman (pozn.98) s. 621

¹³⁰ Podoubraví (pozn. 84), s. 141

¹³¹ Byl Plečnikovým kolegou. Znali se z vídeňských studií. L. Skřivánek studoval u B. Ohmanna, J. Plečnik O. Wagnera.

¹³² Podoubraví (pozn.84), s. 141

¹³³ Ibidem, s. 141

¹³⁴ Ibidem, s.141

¹³⁵ Ibidem, s.142

¹³⁶ Archivní dokumentace budovy Okresní nemocnice v Čáslavi. Archiv stavebního úřadu v Čáslavi.

¹³⁷ Podoubraví (pozn.84), s. 141

Akademie výtvarných umění, kde od roku 1894 působil průkopník moderny Otto Wagner.¹³⁸ Ladislav Skřivánek na Akademii navštěvoval konzervativnější mistrovskou třídu Bedřicha Ohmanna.¹³⁹ Ve Vídni Skřivánek současně studoval na vysoké technické škole u profesora Königa.¹⁴⁰ Své studium obohatil v Berlíně, seminářem pro stavbu měst při vysoké škole technické v Berlíně-Charlottenburgu.¹⁴¹ Znalosti o architektuře si prohluboval pečlivými studii českých měst a jejich památek.¹⁴² Roku 1912 byl jmenován profesorem ornamentálního umění Uměleckoprůmyslové školy v Praze.¹⁴³ Často podnikal cesty po Evropě, Rusku, Asii i Africe, kde získal další cenné zkušenosti.¹⁴⁴

Skřivánkova samostatná tvorba se, jako u většiny tehdejších architektů jeho generace, odehrávala ve znamení rozmanité škály dobových historismů. Počátky architekta ovlivnilo školení, které získal u Bedřicha Ohmanna. Architektovou doménou byly především veřejné stavby. Kolem poloviny první dekády 20. století Skřivánek realizoval několik pozoruhodných secesních staveb. Navrhoval sporadicky dekorované, secesní, ale i nesmírně strohá modernistická díla. Později ve své tvorbě upadl opět do chladné roviny historismu. Ve 20. a 30. letech 20. století byl funkcionalisty opovrhován za své monumentální stavby, koncipované v duchu české neorenesance a architektury inspirované florentským quattrocentem.¹⁴⁵ Mezi nejdůležitější jeho stavby bychom mohli zařadit Všeobecní penzijní ústav, Úrazovou pojišťovnu Praze, školy ve Vysokém Mýtě, Pardubicích, Piešťanech, kostel sv. Antonína v Domažlicích a mnoho dalších. Cílem této práce není zhodnotit jeho dílo. Zaměříme se prozatím na architektonickou činnost pro jeho rodiště, Čáslav.

Architekt Ladislav Skřivánek, i když se svojí tvorbou ve městě razantně nepodepsal, přesto je s Čáslaví spjat, zejména svojí ranou tvorbou. Narodil se zde. Vlastní profesní dráhu začínal přímým setkáním se stavitelstvím u svého strýce Františka Skřivánka. I když většinu života strávil a pracoval mimo své rodiště, osobitý příklad jeho tvorby z první dekády 20. století nalezneme i v Čáslavi, kde uskutečnil několik realizací

¹³⁸ Zatloukal (pozn. 72), s. 7

¹³⁹ Bedřich Ohmann (1858-1927) Na Akademii výtvarných umění působil od roku 1904. Předtím působil jako pedagog v Praze na uměleckoprůmyslové škole, kde ho roku 1898 nahradil Jan Kotěra.

¹⁴⁰ Karl König, architekt a pedagog, příznivec neobaroka.

¹⁴¹ Toman (pozn.98), s. 456

¹⁴² Podoubraví (pozn. 84), s. 142

¹⁴³ Vlček (pozn. 81), 602

¹⁴⁴ Podoubraví (pozn.84), s.142

¹⁴⁵ Oblíbil si česká renesanční sgrafita.

staveb. Dnes je většina z nich zapomenuta. Krátce se o nich zmiňuje *Pamětní kniha města Čáslavi*.¹⁴⁶ Ale bohužel z těchto útržkovitých zmínek knihy nelze objekty určit.

V roce 1903 Ladislav Skřivánek navrhl plán dvou secesních činžovních domů pro ředitele městské školy Františka Skočdopole.¹⁴⁷ [10] Tato stavba se stala první vlaštvou a současně impulzem nového slohu, secese, v Čáslavi. Konzervativní publikum se stavělo k novému secesnímu slohu poněkud rozpačitě.¹⁴⁸ Proti každému novému posunu v umění se obvykle zvedá odpor a nechut'. Stejně tak tomu bylo i roku 1899, kdy průkopník nové architektury, zakladatel české moderní architektury Jan Kotěra, vystavěl průčelí Peterkova domu na Václavském náměstí.¹⁴⁹ I když Peterkův dům formálně nikterak nesouvisí s domem architekta Ladislava Skřivánka v Čáslavi, můžeme na těchto dvou příkladech pozorovat dobovou reakci, přijímání nových forem mezi pozorovateli. Reakce jsou stejné jak v hlavním centru Praze, tak i v regionálním městě.

V roce 1908 se Skřivánek účastnil veřejné soutěže na budovu nové záložny, kde obdržel první cenu. Oproti předešlému návrhu zde vystupuje jako tradiční představitel historismu. Určitou roli mohlo hrát i umístění budovy na náměstí. Na tak exponovaném místě v konzervativním prostředí historizující stavba mohla mít větší šanci na úspěch. V dalších letech byl zahrnován řadou lukrativnějších zakázek v centru mocnářství ve Vídni a velkých městech Čech a Moravy. Město na svého rodáka nikdy nezapomnělo, svědčí o tom *Pamětní kniha města Čáslavi*, která v průběhu několika let dokládá jeho profesní dráhu.

*„Čáslavský rodák Ladislav Skřivánek toho času v Karlíně byl jmenován architektem při ředitelství c.k. státních drah v Plzni. Týž obdržel první cenu za projekt stavby škol v Hlinsku a za projekt feriárních osad v Luži.“*¹⁵⁰

*„Čáslavský rodák Ladislav Skřivánek ve Vídni, získal v měsíci červenci od c.k. Akademie výtvarných umění cestovné ke studiu českých památek a brzy na to první cenu za projekt na stavbu školy v Roudnici nad Labem.“*¹⁵¹

..

¹⁴⁶ PKMČ, 1904, s. 208

¹⁴⁷ Tyto domy dnes postrádají původní charakter navržené fasády, původní podobu známe z dochovaného návrhu. Archiv stavebního úřadu v Čáslavi.

¹⁴⁸ Dobový zápis. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

¹⁴⁹ Pavel Janák, *O moderní architektuře*, in: *Obrysy doby*, sestavila Vendula Hnídková, Praha 2009, s. 118

¹⁵⁰ PKMČ, 1902, s. 180

¹⁵¹ PKMČ, 1906, s. 271

1.1. Město za 1. republiky

„Dne 28. října přišel do restaurace U Nováků maršál s radostnou zprávou, že skutečně je konec války a že máme republiku. V radostném rozechvění byl na restauraci hned vyvěšen červený prapor jako první ve městě. Hosté v rozjaření snesli bustu císaře Františka Josefa a rozbili ji, bustu Alžběty zatím nechali, ale k ránu byla i ta rozbita.“¹⁵² Vznik samostatné Československé republiky ve většině měst doprovázely slavnostní průvody. Stejně tak tomu bylo i v Čáslavi, kde byl nesen ve slavnostním průvodu městem obraz prvního československého prezidenta, Tomáše Garrigua Masaryka.¹⁵³

Do první světové války patřila Čáslav mezi poměrně poklidná rozvíjející se menší města. Se vznikem Československa se situace změnila. Řada měst začala projevovat velké ambice. V novém státním aparátu chtěla Čáslav obhájit sídlo krajského úřadu a posílit jeho správu. Nutností se stalo vybudovat k tomu zázemí a získat větší prestiž. Čáslav ji chtěla potvrdit stavbami několikapatrových „novodobých městských paláců“, jež v malém městě neměly, až na výjimky, tradici. Nové činžáky a monumentální budovy zanesly do regionálního města velkoměstskou atmosféru. Jako před válkou tak i nyní vedení Čáslavi podporovalo častými peněžitými dary veřejné účely. V prvních volbách po válce byl zvolen jako starosta Ferdinand Prášek, který se již předtím zastával řadu veřejných funkcí ve městě. Od roku 1923 působil jako poslanec v československém parlamentu, čímž mohl pozitivně ovlivnit i řadu záležitostí týkajících se Čáslavi. Zastával zde silnou iniciativu ve stavebním rozvoji.¹⁵⁴

20. léta 20. století se vyznačují nebývalým hospodářským rozmachem Čáslavi. Euforickou poválečnou atmosféru vykresluje novinový sloupek v místním listu z roku 1926, kdy se ve městě konala Krajinářská všeobecná výstava: *„K tomuto týdnu za veliké účasti, k níž přispěl i zvláštní vlak z Prahy vypravený, otvírala československá církev svůj nový sbor. Četní hosté byli mile překvapeni vzhledem města, které se za poslední doby ke svému prospěchu stále zlepšuje. Na starých baštách, kde kdysi zněly houfnice a kde*

¹⁵² PKMČ, 1918, s. 314

¹⁵³ Ibidem, s. 314

¹⁵⁴ Havlíckovy hlasy V, 1923, č.42, nestr.

*bojovalo mečem, vznikají nové bašty - ducha - školy, chrámy, na jejich dokončení se pilně pracuje.*¹⁵⁵

Protipólem okázalosti monumentálních staveb byly sociální problémy a bytová nouze, jež přinesla první světová válka do celé země.¹⁵⁶ V průběhu 20. lét se i Čáslav vypořádávala s touto tíživou situací. „*Obyvatel nepřibývalo, přesto o byty byla velká nouze, neboť zámožní svá obydlí rozšiřovali, zabírali více místností a chudší nemohli byt získat.*“¹⁵⁷ Město se snažilo situaci zmírnit výstavbou levného sociálního bydlení.¹⁵⁸ Během 20. let tak vyrostla řada domků na kutnohorském, chrudimském předměstí. Počet domovních čísel vzrostl od roku 1918 do roku 1928 ze 789 na 1008. Během deseti let tak v Čáslavi přibýlo kolem dvě stě dvaceti nových domů.¹⁵⁹

Po válce některé podniky rozšířily svoji výrobu. Do největšího časlavského podniku Emil Pick a spol., pozdější Kosmos, vstoupil vlastníkův syn Dr. ing. Pavel Pick. Továrna Emila Picka se rozšiřovala až do druhé světové války. V závodu vznikla i mýdlárna, jedna z nejmodernějších u nás.¹⁶⁰

Kulturní a společenské zázemí města navázalo na předválečnou dobu. Nadále zde působila Čtenářská beseda, muzejní spolek Včela časlavská a další sdružení, jež obohacovala zdejší kulturní život. Za první republiky se obnovilo vydávání místního časopisu Pravda vydávaného pod záštitou Československé demokratické strany na Čáslavsku. Nově vznikly listy s názvem Havlíčkovy hlasy podporované Československou stranou socialistickou.

Výrazné změny po vzniku Československa nastaly v náboženském složení města. Vztah nové republiky ke katolické církvi nebyl příliš příznivý. V českých zemích vzniklo silné protikatolické hnutí.¹⁶¹ Dne 20. května 1920 vznikla církev československá husitská, která vytvořila liturgii, jež byla založena na Písmu svatém a starokřesťanské tradici.¹⁶²

¹⁵⁵ Čáslavský kraj II, 1926, č. 20, nestr.

¹⁵⁶ Nový (pozn. 76), s. 69

¹⁵⁷ PKMČ, 1918, s. 337

¹⁵⁸ PKMČ, 1925, s. 265-266

¹⁵⁹ Kuča (pozn.1), s. 448

¹⁶⁰ Dedíková –Vaněčková (pozn. 5), s. 102

¹⁶¹ Velký prostor získaly evangelické církve. Krátce po vzniku republiky se spojily evangelické sbory augšpurského a helvétského vyznání a vytvořily novou Českobratrskou církev evangelickou. Viz Petr Příhoda-Petr Pithart, *Češi v dějinách nové doby (1848-1939)*, Praha Academia, 2003, s.497-503

¹⁶² Tato církev vznikla v Čechách již koncem roku 1919 pod názvem Církev československá odštěpením od římskokatolické církve. Její vznik je spojen s politickými změnami po první světové válce, kdy nově vzniklá Československá republika hledala nejen politickou, ale i duchovní a náboženskou identitu. Někteří duchovní usilovali o přizpůsobení stále více se prosazujícímu nacionálnímu vnímání věřících,

Podle sčítání lidu z roku 1921 přestoupilo v Čáslavi do nové církve tehdy 30% zdejších věřících. Počet obyvatel hlásících se k římskokatolické církvi klesl o třetinu.¹⁶³ *Pamětní kniha města Čáslavi* popisuje první počiny nové církve ve městě: „Zástupy lidu se shromažďovaly kolem vyzdobeného oltáře venku před radnicí a duchovní správce Bohumil Snížek z Chotusic sloužil tu První mši česky a potom promluvil jako toho času první kacíř na Čáslavsku o příčinách reformního hnutí a vyzývá k oslavě Husovy památky ne slovy, ale činem.“¹⁶⁴ Pro první bohoslužby příslušníci nové církve zabrali kostel sv. Alžběty. Na oltář byl umístěn obraz mistra Jana Husa, což „nejvíce podráždilo katolíky a bylo odsuzováno jako hnus“.¹⁶⁵ Pnutí mezi katolíky a početně zastoupenými evangelíky přetrvávalo i za první republiky a ještě více se stupňovalo. Jednotlivé církve mezi sebou soupeřily a projevovaly se vlastními způsoby. V roce 1924 tak představenstvo evangelické církve nechalo zbudovat v blízkosti katolického chrámu pomník Matouše Ulického kanovníka pod obojí, podle návrhu architekta Bohumíra Kozáka.¹⁶⁶ To mezi katolíky vzbudilo rozruch.¹⁶⁷ S protikatolickým hnutím nového státu posílil i “kult Jana Žižky”, který měl ve městě silnou tradici a zázemí.¹⁶⁸ Po válce znovu ožila myšlenka důstojného uložení Žižkových ostatků, což bylo jako jeden z hlavních cílů místního Spolku pro uskutečnění památky Husovy a Žižkovy.¹⁶⁹ V roce 1924 se město s velkou pompou připravovalo na pětisté výročí památky Jana Žižky z Trocnova. Místní periodika věnovala Žižkovi a jeho tradici na Čáslavsku samostatné číslo.¹⁷⁰ Oslavy byly pojaty velkolepě. „Těžko prozrazovati předem všechny taje příprav, které jen svědčí o lásce města Čáslavě k Žižkovi. Bude jen třeba, aby zahraniční hosté opravdu cítili, že jsou v Žižkově městě.“¹⁷¹ Událost výročí opět podnítila debatu o uložení ostatků Jana Žižky, které nyní místní evangelíci dokonce chápali jako „všenárodní povinnost“.¹⁷² Ve stejném roce architekt J. Svoboda předložil návrh na zbudování síně kolem Myslbekova pomníku Jana Žižky, který

jehož vnějším projevem bylo užívání češtiny v liturgii a otázka postoje k náboženským problémům českých dějin. Viz František Kalous, *Sbory Církve Československé*, Stavitel V, 1924, s. 101-102

¹⁶³ Kopáčová (pozn.32), s. 41

¹⁶⁴ PKMČ, 1920, s. 84

¹⁶⁵ PKMČ, 1920, s. 85

¹⁶⁶ Okolnostmi vzniku pomníku se zabývá kapitola o pomníku M. Ulického v katalogu staveb.

¹⁶⁷ Havlíčkovy hlasy VI, 1924, č.22, nestr.

¹⁶⁸ Havlíčkovy hlasy VI, 1924, č.8, nestr.

¹⁶⁹ František M. Chálek, *O Žižkův hrob*, Čáslav 1923

¹⁷⁰ Havlíčkovy hlasy VI, 1924, č. 28, nestr.

¹⁷¹ Havlíčkovy hlasy VI, 1924, č.2, nestr.

¹⁷² Havlíčkovy hlasy VI, 1924, č.8,, nestr.

popisují *Havlíčkovy hlasy*.¹⁷³ [21] Ústředním prostorem měla být síň o průměru dvaceti metrů s mocnou klenbou, která by sahala do výše čtyřiceti metrů. Tento až utopistický záměr neměl ohlas. Vybudováním Žižkova mauzolea se zabýval i architekt Bohumír Kozák v roce 1926, při návrhu sboru pro církev československou husitskou v Čáslavi. V jedné verzi projektu zahrnul mauzoleum do součásti stavby sboru. Ani tento projekt se neuskutečnil. Původní velkolepý záměr monumentálního mauzolea vyústil ve vybudování skromné Žižkovy síně v prvním patře městské radnice.¹⁷⁴

Místní příznivé ovzduší 20. let, vytvořilo podmínky pro vznik mimořádně kvalitní architektury, jež v určitých příkladech mnohdy konkuruje skutečným velkoměstským stavbám.

¹⁷³ Ibidem

¹⁷⁴ Žižkovu síň provedla firma Josef Skřivánek a Václav Svoboda. Viz Čáslavské noviny 11/2010, s. 15

1.2. Architektonické prostředí v novém státě

Předtím, než otevřeme další téma, období poválečné architektury v Čáslavi. Opět nastíníme velice zjednodušeně a obecně architektonickou situaci v Čechách v poválečných 20. letech.

Československo vzniklo na ekonomicky nejrozvinutějším území Rakouska - Uherska. S velkou euforií v celé zemi a jejich městech začaly růst budovy zajišťující legislativu, sociální komfort a další zázemí. Nemocnice, polikliniky, školy státní úřady, banky, pojišťovny, všechny tyto typy budov se staly jedny ze symbolů vzniklého československého státu. Nová republika si pro svoji reprezentaci zvolila novoklasicismus, jenž nebyl vybrán náhodně. Antické stavitelství se považovalo za ztracený ráj disponující s ideálem architektonické krásy. Mohli bychom hovořit o „touze po zpřítomnění humanitických ideálů do současnosti, která je z různých příčin postrádala.“¹⁷⁵ Svým článkovaním tento bezzdobný sloh vycházel z tvarosloví 19. století. Vyjadřoval se gramatikou antikizujících prvků a nadsazením měřítka.¹⁷⁶

Poválečná architektura v Československu se začala nicméně rozbíhat několika směry. Se zmíněným neoklasicismem Wagnerových žáků, v čele s Antonínem Engelem a Františkem Roitem, souvisí i osobitě pojatá tvorba Josipa Plečnika.¹⁷⁷ Doznívá kubismus, jež se během války transformoval do národního dekorativismu.¹⁷⁸ Do výrazové gramatiky pronikají plastické geometrické tvary zaoblených forem kruhů a mezikruží, zvýrazněné živou barevností. „*Dříve odmítaný ornament se stal pomůckou k navázání kontaktu s publikem a prostředek vyjádření národního, lidového rázu.*“¹⁷⁹ Mezi radikální směry poválečné architektury, jejichž forma byla osvobozena od jakýchkoli odkazů na historické slohy, patřili purismus a funkcionalismus.¹⁸⁰ Puristická architektura byla znamením nového společenského uspořádání po válce.¹⁸¹ Nejradikálnějším směrem architektury 20.

¹⁷⁵ Štěpán Bartoš - Zdeněk Lukeš, *Kaleidoskop tvarů, století moderní architektury v Pardubickém kraji*, Pardubice 2006, s. 84

¹⁷⁶ Švácha (pozn.75), s. 184 ad.

¹⁷⁷ Ibidem

¹⁷⁸ Marie Benešová tento styl v knize označuje rondokubismus. R. Švácha třetí kubistický styl. Obloučkový kubismus. Viz Marie Benešová, *Rondokubismus*, Architektura ČSR XXVIII, 1969, s. 330 ad.

¹⁷⁹ Benešová (pozn.71), s.273

¹⁸⁰ Rostislav Švácha, *Architektura 20.let*, in: *Dějiny českého výtvarného umění IV/II*, Praha, s.11 ad.

¹⁸¹ Josef Pechar, *Purismus v Československé architektuře*, Architektura ČSR XXIX, 1970, s. 178 ad.

let byl vědecký funkcionalismus, jehož hlavní představitel, Karel Teige zastával teorii zániku architektury jako umění.¹⁸²

¹⁸² Marie Benešová, Česká architektura 20. Let, Umění XXI, 1973, s. 440 ad.

1.3. Stavební ruch poválečné Čáslavi

Na počátku 20. století vytvořil Josef Skřivánek se svojí stavební firmou v Čáslavi téměř monopol. Až do první světové války získával přední veřejné i soukromé zakázky ve městě. Po válce se zde vzhledem velkému stavebnímu rozvoji objevila řada nových stavitelů a stavebních firem, čímž vznikla silná konkurence. V roce 1919 Josef Skřivánek vytvořil společně s architektem Václavem Svobodou stavební firmu s názvem „*Architekti Josef Skřivánek a Václav Svoboda, stavitelé v Čáslavi*“.¹⁸³ Dynamicky rozvíjející se Čáslav umožňovala řadu stavebních příležitostí. Vzniklá konkurence snížila však firmě Skřivánek a Svoboda množství příležitostí. Oba architekti se začali i samostatně uplatňovat i v dalších českých městech. Katalog firmy uvádí některé tyto stavby navržené Josefem Skřivánkem. Dle katalogu, v roce 1924 realizoval budovu inhalatoria a pavilon Ottovka v lázních Luhačovice. Inhalatorium potvrzuje nejen kvalitu architekta, ale i přizpůsobivost k povaze stavební zakázky, k charakteru prostředí a místnímu vkusu. Tato stavba projevuje, stejně jako předválečné Skřivánkovy stavby v Čáslavi, několik stylových poloh současně. Autor pojal stavbu Inhalatoria v duchu inovované klasicistní tradice. Přísná symetrie a monumentální zahradní portikus jsou určující pro neoklasicistní výraz. Ve společné symbióze se na detailech fasády a v interiéru uplatňuje geometrická moderna. Josef Skřivánek současně pro lázně Luhačovice navrhl pavilon tenisového klubu, který zdařile navazuje na místní Jurkovičovu architekturu. V roce 1925 realizoval umírněněji pojaté Divišovo divadlo v Žamberku. I zde se promítá několik stylových tendencí jako na stavbě Inhalatoria.

Doménou firmy Skřivánek a Svoboda v Čáslavi se po první světové válce se staly především soukromé stavby a oblast levného sociálního bydlení. Určit dnes tyto objekty je velice obtížné, neboť katalog je označuje pouze jménem stavebníka. Větší jejich část poznamenala socialistická éra. Přesto několik staveb obrazová příloha katalogu publikuje. S opožděním v duchu geometrické moderny vzniklo v roce 1927 podle návrhu firmy Skřivánek a Svoboda až asketické průčelí neidentifikovatelného obchodního domu B. Sláma. Po požáru Dusíkova divadla v roce 1924 tito dva architekti navrhli jeho rekonstrukci.

Čáslav se silnými ambicemi se chtěla prezentovat ve velkoměstském duchu. Město tak na velké reprezentativní budovy vypisovalo veřejné soutěže, kterých se účastnili

¹⁸³ Vlček (pozn.81), s. 601

zejména pražští architekti.¹⁸⁴ Řady velkých stavebních zakázek se ujala pražská stavební firmě *B. Brát a spol., architekti a stavitelé Praha – Čáslav* ve složení architektů Bedřicha Bráta, architekta J. Němce a Antonína Chramosty, který z Čáslavi pocházel.¹⁸⁵ K novodobému výrazu města Čáslavi přispěli ve 20. letech zejména dva architekti. Byl to Bohumír Kozák, kterého přitahovalo dětství zde strávené a pražský stavitel na Smíchově, Emil Jech.

1.3.1. Emil Jech

Dnes méně známý stavitel Emil Jech vytvořil v Čáslavi zajímavou rovinu poválečné regionální architektury, která slučuje motivy předválečných staveb předních českých architektů a „oficiální“ sloh první republiky, neoklasicismus. Jeho jméno se vůbec poprvé objevuje v roce 1923 ve veřejné soutěži na Ústřední budovu Okresní nemocenské pokladny v Čáslavi.¹⁸⁶ Stavba pokladny byla prvním velkým poválečným stavebním podnikem a zároveň první několikapatrovou monumentální stavbou ve městě.¹⁸⁷ [11.] Bohužel se nedochovaly žádné záznamy o soutěži, které by mohly poskytnout bližší informace o ní či indicie o doposud v Čáslavi neznámém staviteli Jechovi. Fasáda jím navrženého projektu byla upravena prováděcí firmou Bedřich Brát a Antonín Chramosta.¹⁸⁸ V dochovaném původním návrhu z roku 1923 Jech uplatňuje tvarový repertoár neoklasicistní architektury a dekorativismu. Na fasádě rozvedl živé formy národního dekorativismu a lomené tvary předválečné etapy kubismu. Pro 20. léta je soužití kubismu, klasicismu a moderny charakteristické v podání Kotěrových žáků či vrstevníků.¹⁸⁹ Blízkou stylovou verzi rozvíjel tehdy i architekt Bohumír Kozák na svých pražských domech.

Současně v této době Jech navrhoval v Čáslavi činžovní domy pro státní zaměstnance a vojenské gážisty, jež vznikly se státní podporou. [12.] Výstavba činžovních domů se v celém Československu rozmohla zejména díky bytové krizi. „Činžáky“ měly problém částečně eliminovat. Zásahu na tomto počínání měl stát, jenž akci značně

¹⁸⁴ Vypsané soutěže uveřejňoval časopis *Styl* či místní list *Havlíčkovy hlasy*.

¹⁸⁵ Firma *B. Brát a spol.* byla pražská firma. Antonín Chramosta pocházel z Čáslavi.

¹⁸⁶ Vlček (pozn. 81), s. 279

¹⁸⁷ Ester Havlová - Zdeněk Lukeš, *100 staveb-Moderní architektura Středočeského kraje*, Praha 2006, s.

¹⁸⁸ Archivní dokumentace Ústřední budovy Okresní nemocenské pokladny v Čáslavi. Archiv stavebního úřadu v Čáslavi.

¹⁸⁹ Švácha (pozn.180),s.11 ad.

podporoval. Bytová krize byla usměrňována zákony o stavebním ruchu, vzniklých po válce. Od počátku účinnosti zákonů ministerstvo veřejných prací a oddělení pro stavební ruch projednalo v letech 1921-1925 projekty na postavení 25834 domů o rozpočtu 4.381,835.546 korun s navrženou státní subvencí 3.210,513.926 korun.¹⁹⁰ Této podpory využila i Čáslav. Architekt Jech podobně jako u předchozí stavby nemocenské pokladny zvolil pro činžovní domy principy neoklasicismu. Nejedná se pouze o bezkrevné skládání prvků antických řádů, ale o vznešenou rovnováhu členění. Mimo tuto rovinu, průčelí v detailech vykazuje vlivy českých progresivních předválečných staveb. Část činžovního domu s trojúhelným štítem připomíná Urbánkův dům v Jungmanově ulici Praze z let 1911-1912 od architekta Jana Kotěry. Jechem užitý princip polygonálních tvarů oken s meziokenními pilíři se objevuje na domu Josefa Gočára U Černé Matky Boží v Celetné ulici v Praze z let 1911-1912.

Zákon o stavebním ruchu ovlivnil i vývoj bytového půdorysu v činžovních domech.¹⁹¹ Důraz byl kladen na ventilování a osvětlení předsíně, které umožňoval dvojtrakt staveb, čímž zmizely světlíky.¹⁹² Splnění těchto požadavků rozhodovalo o přidělení státních podpor.¹⁹³ Pro dispozici čáslavských činžovních domů tak Jech použil výhodnější dvojtakt.

Téma levného sociálního bydlení patřilo ve 20. letech k jednomu z hlavních úkolů většiny architektů. Důraz se kladl především na snížení nákladnosti výstavby. Architekti se snažili o vytvoření bytové jednotky s minimálními náklady, která by zároveň vyhovovala hygienickým podmínkám a pohodlí. Čáslav se snažila bytovou krizi zmírnit výstavbou na okraji města po vzoru anglických zahradních měst. V roce 1926 město oslovilo místní stavitele, aby vypracovali návrhy na novou kolonii domků v oblasti zvané Váchov.¹⁹⁴ [13.] Úroveň nevýrazných tradicionalistických zaslaných projektů převyšoval návrh pracovní skupiny dvou architektů Antonína Bláhy z Čáslavi a stavitele Josefa Hemelíka z nedalekých Vrdů, ve kterém zastávají typ řadového dělnického domu.¹⁹⁵ Odkazují se na zahraniční příklady. Zejména v Anglii a Německo, kde byl typ řadového dělnického domu

¹⁹⁰ *Čáslavský kraj II*, 1926, č.1, nestr.

¹⁹¹ *Architekt SIA*, XXVIII, 1929, s. 7

¹⁹² *Ibidem*, s. 8.

¹⁹³ *Ibidem*, s. 8

¹⁹⁴ Korespondence Městskou radu města Čáslavi adresovaná místním stavitelům z 21.2.1927. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

¹⁹⁵ Obhajoba stavitele Hemelíka a architekta Bláhy ze dne 20.10.1926. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

ustálený. V našem prostředí se tento názor začínal pomalu usazovat. Příklady bychom mohli nalézt v nedalekém Kolíně. Ze zaslanych projektů byly vybrány návrhy upřednostňující jednoduchou tradiční formu předložené firmou Skřivánek a Svoboda a návrh architekta Antonína Chramosty.¹⁹⁶ Sociální problémy a bytový nedostatek tak kontrastovali s okázalostí veřejných staveb.

V letech 1926-7 Emil Jech navrhl přestavbu budovy čáslavského gymnázia se zajímavě plasticky modelovanou vstupní částí, které připomíná tvorbu kutnohorského architekta napodobitele Jiřího Krohy, Rudolfa Ryšána. [14.]

1.3.2. Ing. arch., Dr. Bohumír Kozák

Druhým architektem, jehož přičiněním získala Čáslav po první světové válce nový architektonický výraz, byl Bohumír Kozák, kterého k městu přitahovala osobní pouta. Český architekt, představitel funkcionalismu, teoretik architektury a ochránce památek, Ing. arch., Dr. Bohumír Kozák se narodil v roce 1885 ve Velké Lhotě u Dačic. Své dětství prožil v Čáslavi. Vztah k tomuto městu si udržel i v dalších etapách svého života.¹⁹⁷ Vyrůstal v českobratrské rodině. Jeho otec Dr. František Kozák působil jako farář a kazatel místního evangelického sboru.¹⁹⁸ Téměř čtyřicet let konal v Čáslavi svoje církevní poslání. Prosazoval se i ve veřejné oblasti města. Měl velký podíl na vybudování zdejších staveb, Evangelického učitelského ústavu a sokolovny.¹⁹⁹ Duchovní prostředí u budoucího

¹⁹⁶ Dokumentace výstavy městské čtvrti Váchov. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

¹⁹⁷ Korespondence arch. B.Kozáka panu J. Kondratickému, vrchnímu bernému správci v Čáslavi. 22.3.1924. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

¹⁹⁸ Dr. František Kozák narozený roku 1857 v Lísku. Farář, básník, překladatel, spisovatel, vydavatel. Předseda Hospodářské správní rady evangelického ústavu ku vzdělání učitelů v Čechách. Působil v Čáslavi jako kazatel v letech 1888-1926. Vydával místní periodikum s názvem Hus. Havlíčkovy hlasy VIII, 1926, č.9, nestr.

¹⁹⁹ Čáslavský kraj III, 1917, č.11.,1917, nestr.

architekta jistě zanechalo stopy. Důkazem je četnost jeho realizovaných prací pro církevní sbory a zejména pro Církev československou husitskou.

Bohumír Kozák vystudoval Českou vysokou školu technickou v Praze, jako žák Josefa Schulze a Jana Kouly. Svoji architektonickou praxi získal u Osvalda Polívky.²⁰⁰ Profesionální dráhu začal u renomované karlínské firmy Václava Nekvasila, kde se stal později hlavním architektem.²⁰¹ Soukromou stavební praxi začal provozovat až po první světové válce. Z počátku své tvorby reagoval na doznívající rondokubismus, ovšem velmi rychle se dopracoval ke zjednodušené čisté architektonické formě. To ho brzy přivedlo k vysoce kultivovanému funkcionalismu. V této práci se zaměřím na Kozákovu tvorbu, jež realizoval pro město Čáslav. Pro podrobnější studium jeho celkové práce odkazuji na literaturu.²⁰²

Jako by se chtěl tomuto místu odvděčit svým činem. Ve 20. letech 20. století navrhl pro město čtyři projekty. V roce 1924 zde realizoval svůj první návrh, pomník Matouše Ulického, který určuje nadsazené měřítko základních klasických architektonických forem společně s kubizujícím detailem.²⁰³ [15.] Práce této povahy patří zřejmě k jeho první zkušenost. Mezi jeho hlavní realizace ve městě patří Žižkův sbor z let 1924-1926, navržený pro Církev československou husitskou. [16.] Kde jinde by tento typ stavby měl stát než v Čáslavi, „Žižkově městě“.²⁰⁴

Vznik řady kostelů a modliteben Československé církve husitské, postavených v meziválečném období v Čechách, svědčilo o jejím narůstajícím postavení. Z počátku budovy sborů byly navrhovány v módních slohových projevech, než se jejich výraz sjednotil. Církev hledala novou tvář pro vytvoření shromaždiště.²⁰⁵ V prostředí měst jsou tyto stavby snadno rozpoznatelné podle asketického výrazu exteriéru. Čisté, jasně komponované hmoty, tvarová askeze, to vše vyjadřuje přísnost konfesních postojů. Vedení církve cítilo potřebu stavět úsporně a účelně. Proto po základní konsolidaci prosazuje potřebu konzultovat každou stavbu s církevními odborníky.²⁰⁶ Pro architekty bylo zajímavou výzvou vytvořit jednoduchý prostor, stylově čistý, akusticky dobrý a zároveň

²⁰⁰ Vlček (pozn.81),s. 331

²⁰¹ Bohumír Kozák, in: Nová encyklopedie Českého výtvarného umění, Praha 1995, s. 394

²⁰² Architekt Bohumír Kozák nemá vlastní monografii. Základní informace a výčty staveb uvádí publikace encyklopedického rázu. Viz Vlček (pozn. 81), s.331-332. Toman(pozn. 98), s 547 a další literatura Viz Ladislav Gobl, *Osobnosti Vysočiny I.*, Pelhřimov 2005. Jan E. Svoboda, - Jindřich Noll- Ester Havlová, *Praha 1919 – 1940*, Praha 2000

²⁰³ Kanovník pod obojí, popraven 11.9.1927.

²⁰⁴ Havlíčkovy hlasy VI, 1924, č.2, nestr.

²⁰⁵ Kalous (pozn. 162), s. 101-102

²⁰⁶ O.Rutrle - A.Kaňáková, *Sbory církve Československé*, Praha 1954, nestr.

levný. „Sbor má býti především prostorem pro rodinu, církevní obec, široký a milý, bez tísně posvátnosti, nepřezdobený, zkrátka dům vyššího významu.“²⁰⁷ Podobu interiéru ovlivňovala myšlenka jednoduchosti obřadu a svátosti, jež měla souznít s jednoduchostí prostoru a srozumitelnou uměleckou výzdobou. Důraz byl kladen na bohatství prožitků a nikoli na vnější okázalost.²⁰⁸ měl shromažďovat věřící. Středem převážně jednolodního chrámového prostoru byl stůl Páně, symbol domova a rodiny, jenž zpřítomňoval oběť a dílo Ježíše Krista. Sbor nesloužil pouze k bohoslužbám. Kromě duchovní roviny měl současně poskytovat i sociální zázemí.²⁰⁹ K hlavní chrámové lodi se vzhledem k tomuto aspektu přičleňovaly prostory určené pro kanceláře a pro neformální setkávání věřících. Slíbená pravidelná státní podpora výměnou za vrácení zabraných kostelů odstartovala velkou stavební činnost.²¹⁰

Čáslavský sbor nepatří mezi ranou Kozákovu zkušenost tohoto typu. První svatostánek, tehdy pro evangelickou obec, projektoval již v roce 1916 v Táboře.²¹¹ Těsně před čáslavským sborem realizoval Českobratrský sbor v Praze v Libni ještě ve stylu obloučkového dekorativismu.

Kozák navrhl čáslavský sbor ve dvou variantách. Jeho názory a představa o stavbě se pozoruhodně vyvíjely. K projektu měl zaručený osobní vztah. „Vždyť se jedná tu o úpravu bezprostředního okolí místa, kde jsem vyrostl.“²¹² V první variantě pojal autor průčelí v přísné symetrii jako antický chrám, k němuž přičlenil ze stran dvě nízká křídla. Toto řešení velice blízké připomíná budovu kulturního domu v Hellerau, v zahradním městě u Drážďan, z roku 1913 od německého architekta Heindricha Tessenowa.²¹³ Je známo, že Kozák podnikl řadu cest po celé Evropě, navštívil i několik měst v Německu. Dochoval se i jeho skicář.²¹⁴ Není vyloučeno, že se mohl inspirovat právě zde. Léta 1924 - 1926 jsou v Kozákově tvorbě přelomové. V této tvůrčí době opouští monumentalistické, dekorativní tendence a začíná se u Kozáka ohlašovat protofunkcionalismus.²¹⁵ Ve výsledné podobě sboru upřednostnil jednoduché hladké formy završené plochou střechou, která byla mimochodem první v Čáslavi. Kozák tak vnesl do města principy funkcionalismu

²⁰⁷ Josef Štěpánek, *O sborech Církve Československé*, Drobné umění IV, 1925, s. 11

²⁰⁸ Rutrle- Kaňáková (pozn.206) nestr.

²⁰⁹ Ibidem

²¹⁰ Jiří Vaverka a kol., *Moderní sakrální stavby*, Brno 2004, s. 143

²¹¹ Církev Československá husitská byla založena v roce 1920.

²¹² Korespondence arch. B.Kozáka (pozn. 197)

²¹³ Heindrich Tessenow, http://en.wikipedia.org/wiki/Heinrich_Tessenow, vyhledáno 24. 11. 2010.

²¹⁴ Bohumír Kozák, *Architekt na cestách*, Praha 1941

²¹⁵ Zdeněk Lukeš, *10 století architektury, 20.století*, Praha 2001, s. 90.

prostřednictvím typu stavby, jež jednoduchost a účel vyžadovala. Nicméně výsledné řešení působí, oproti jeho současným realizacím pro Prahu, poněkud konzervativně. Ve stejných letech 1924 - 1926 projektoval společně se srbským architektem Nikolou Dobrovičem polyfunkční funkcionalistický dům palác Avion s kavárnou Luxor na Václavském náměstí v Praze, kde užil progresivnější funkcionalistický prvek, horizontální okenní pásy. Na jednoduché tvary geometrických objektů často aplikoval světlý, matně žlutý keramický obklad, který použil i na parteru Žižkova sboru.

Současně v letech 1925 - 1926 se Kozák v Čáslavi věnoval návrhu nové budovy Vyšší hospodářské školy. [17.] Budovu pojal v duchu funkcionalistických zásad a současně inovované klasicistní tradice. V původním projektu architekt navrhl figurální sochařskou výzdobu průčelí. Sochařská spolupráce ve 20. letech sloužila jako součást symbolického aparátu reprezentativní architektury nového Československého státu.²¹⁶ Užívané figurální plastiky v duchu civilismu měly *“charakterizovat lidské činnosti pro každodenní fungování občanů republiky”*.²¹⁷ Výstavba škol za první republiky byla jednou z nejčastějších úkolů architektů. *„Zdůrazněna měla být konstruktivnost, účelnost, jednoduchost, jasnost, což vyplývá z požadavku vkusu moderního člověka.”*²¹⁸

Roku 1928 architekt Kozák završil svoji práci v Čáslavi konzervativním návrhem Pickovy vily. [18.] Projekt vily se sloupovým portikem a dalšími klasickými formami byl s největší pravděpodobností podřízen požadavkům konzervativního stavebníka Dr. ing. Pavla Picka. Symetrie půdorysu Pickovi vily navazuje na neoklasicistní proud vilové architektury, který se formoval již od přelomu první a druhé dekády 20. století. Půdorysné řešení vil se začalo odklánět od asymetričnosti anglického domu k symetrickému půdorysnému řešení.²¹⁹ Příklady takovýchto staveb se nacházejí poměrně nedaleko od Čáslavi. V letech 1912 - 1914 architekt Josef Gočár realizoval kubistickou vilu Adolfa Bauera v obci Libodřice, kde zdůraznil přísnou symetrii. Vila pro továrníka Picka dokazuje stále živý konzervatismus obyvatel regionálních měst.

²¹⁶ Alena Potůčková, *20. léta výtvarné umění a spolenost*, Umění a řemesla, 1988, s. 20

²¹⁷ Ibidem.

²¹⁸ *Obchodní škola v Náchodě*, in: Časopis československých inženýrů a architektů 1923, s. 78

²¹⁹ Švácha (pozn.122), s. 108-109

1.4. Závěr 20. let, vrcholení ambicí města Čáslavi

Roku 1926 vrcholily snahy o vzrůst a prestiž města. Dokončovala se monumentální přístavba nemocnice v duchu novoklasicismu prvorepublikových paláců, jež realizovala firma B. Brát a spol. [19] Slavnostně byl otevřen Žižkův sbor a Hospodářská škola. Finální stavba činžovních domů pro státní zaměstnance a vojenské gážisty „završila jednu z našich hlavních prvních tepen.“²²⁰ Ve stejném roce probíhala ve městě, jako centru zemědělské oblasti Všeobecná krajinářská výstava.²²¹ Dobový místní tisk se věnuje jejím přípravám v několika číslech. Informuje o jejím průběhu, a nabádá obyvatele ke květinové výzdobě svých domů. Týdeník Čáslavský kraj otiskl mapu s cestou na výstaviště. Zároveň mapa zakresluje všechny novostavby, které by návštěvníci měli shlédnout a obdivovat.²²² „Husovu třídu v Čáslavi pochvalují přemnozí návštěvníci výstavy, jako krásný vstup do města. Jsou v ní domy pro státní zaměstnance, budova okresní nemocenské pojišťovny, ulice jest široká, je v ní muzeum, prostě jest nejlepší ulicí v Čáslavi.“²²³ Husova třída v malém regionálním městě svojí hmotovou a výškovou zástavbou působí velkoměstským dojmem. Poznámka, že, „završila jednu z našich hlavních prvních tepen“ dokládá, jak velké ambice Čáslav měla. Tyto snahy zmařila hospodářská krize na konci 20. let.

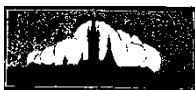
V závěru sledovaného období na konci první třetiny 20. století přispěla k městskému komfortu moderní budova lázní zrekonstruovaná firmou Brát a Chramosta. [20] Výsledné řešení s velkým opožděním uplatnilo formy geometrické moderny.

²²⁰ Havlíčkovy hlasy VII, 1925, č. 20, nestr.

²²¹ Krajinářská všeobecná výstava probíhala od 15.8.-15.9.1926. Čáslavský kraj, II, 1926 č. 35, nestr.

²²² *Ibidem*

²²³ Havlíčkovy hlasy VIII, 1926, nestr.

1. Synagoga, Wilhelm Stiassny. 1896-18992.
1. Průčelí obchodního domu A. Kubrichta, č.p.133, Josef Skřivánek. 1905
- 2.2. Průčelí obchodního domu Aloise Třmínka, č.p.136, Josef Skřivánek. 1905
- 2.3. Průčelí obchodního domu pana F. Weinera, Josef Skřivánek. 1906
- 2.4. Průčelí obchodního domu pana F. Weinera, Josef Skřivánek. 1910
3. Evangelický učitelský ústav, kolínský stavitel Kříčka. 1910
4. Činžovní dům Josefa Bílka Na Kozinci, Josef Skřivánek. 1912
5. Průčelí hostince u Červeného Jelena, Josef Skřivánek. 1912
6. Pošta, Jan Vejrych z Prahy. 1909-1910
7. Sokolovna, Jan Vejrych z Prahy. 1910
8. Divadlo Jana Ladislava Dusíka, Josef Spudil. 1868, ing. František Tetřev. 1911, Josef Skřivánek. 1923
9. Vily v ulici 28. října čp. 520/9, 490/10, 491/8, 520/32, 447/12, 467/12, Josef Skřivánek. kol. 1910
10. Činžovní domy pro ředitele městské školy, F. Skočdopole, Ladislav Skřivánek. 19038.
11. Okresní budova nemocenské pokladny, Emil Jech. 1923-1925
12. Nájemní domy pro státní zaměstnance a vojenské gážisty, Emil Jech. 1924-1925
13. Nová kolonie domků na Váchově, J. Skřivánek a V. Svoboda, A. Chramosta. 1926-1927
14. Gymnázium, Emil Jech. 1926-1927
15. Pomník Matouše Ulického, Bohumír Kozák. 1924
16. Žižkův sbor, Bohumír Kozák. 1924-1926
17. Vyšší hospodářská škola, Bohumír Kozák. 1925-1926
18. Pickova vila, Bohumír Kozák. 1928
19. Všeobecná okresní nemocnice, B. Brát a spol. 1926-1927
20. Přestavba budovy sokolských lázní ve Vodrantech, B. Brát a spol. 1925-1927
21. Návrh na Žižkovo mauzoleum, J. Svoboda. 1924

1. Synagoga

1896-1899

architekt: Wilhelm Stiassny

KULTURNĚ – HISTORICKÉ POZADÍ. Stavba čáslavské synagogy byla hlavním cílem židovského *Spolku pro založení synagogy*.²²⁴ V 90. letech 19. století vrcholil společenský a kulturní rozkvět židovské obce. Vzhledem k většímu počtu poplatníků obce, bylo možné získat finanční půjčku.²²⁵ Z úředního nařízení, vzhledem k nevyhovujícím technickým a zdravotním podmínkám, byla předtím uzavřena stará židovská modlitebna.²²⁶ Velkou zásluhu na uskutečnění stavby měl čáslavský rabín Šimon Hoch.²²⁷

K vypracování projektu byl požádán výrazný středoevropský architekt Wilhelm Stiassny. Roku 1896 předložil návrh čáslavské synagogy. Realizaci prováděli František Skřivánek společně se svým synem, architektem Josefem Skřivánkem. Na výstavbě se podílelo i další místní stavitelé, jmenovitě Ignác Reiser, Alois Pancíř a František Tetřev.²²⁸ Stavba byla dokončena v roce 1899. U příležitosti otevření nové synagogy se konala dne 3. září téhož roku slavnost doprovázená položením závěrečného kamene.²²⁹ Kapacita činila 250 míst.

Svému původnímu účelu sloužila budova necelé půl století. Následkem druhé světové války se zpečetil osud stavby i celé židovské náboženské obce v Čáslavi.²³⁰ Davidovy hvězdy byly zazděny a věžičky strženy. V roce 1987 se synagoga stala chráněnou kulturní památkou. Dnes je v majetku Židovské náboženské obce v Praze. Obec společně se společně městem snaží obnovit její původní vzhled. V současnosti byla obnovena průčelní fasáda a rekonstruuje se interiér.

²²⁴ Kašparová- Lauer mann (pozn.59), s. 12-13

²²⁵ Židovská obec si vzala v roce 1898 vysokou půjčku 19500 zlatých, kterou ji poskytla Zemská banka na čtyřprocentní úrok. Splatnost byla stanovena na 50 let. Obec musela být velice bohatá, neboť dluh byl splacen již roku 1928. *Kniha protokolů 1872-1941*, s. 604, Archiv židovského muzea Čáslav.

²²⁶ PKMČ, 1898, s. 43

²²⁷ PKMČ., 1899, s. 56

²²⁸ Ibidem, s. 56

²²⁹ Ibidem, s. 56

²³⁰ V roce 1941 se objevil i návrh na její zboření. Po dlouhých projednáváních, kdy se jednalo o využití synagogy jako místa pro pohřební obřady, z tohoto záměru sešlo. Nakonec zde bylo v roce 1960 paradoxně umístěno odkládiště místního podniku Kosmos, jehož zakladatelem byl místní Žid Emil Pick (1865- 1845). V roce 1970 zde byla zřízena Galerie Jindřicha Pruchy. Dnes je synagoga ve správě města a je postupně renovována.

POPIS STAVBY. Synagoga byla situována poblíž dřívějších zbořených hradeb jako jedna z prvních staveb na městské okružní Rudolfově třídě.²³¹ Budova stojí v prostoru v řadě volné uliční zástavby. Hlavní jednodlní prostor stojí na obdélném půdorysu. Před tuto hmotu stavby je představen monumentální blok s architektonicky ztvárněným průčelím.

Jednopatrové hlavní průčelí stavby je děleno na tři osy. Hlavní osu s konkávním projmutím zdůrazňuje podkovovitě vzklenuťá koncha vystupující nad první patro, která zároveň skrývá stanovou střechu hlavní lodi. Koncha je posazena na dvou polosloupech s ornamentálními hlavicemi na každé straně. Polosloupy přepásává šest jemně provedených prstenců. Střed konchy proráží kruhové okno stylizované do tvaru židovské Davidovy hvězdy, vyplněné skleněnou vitráží. Vstup do synagogy umocňuje portál s maurským obloukem na dvou sloupech s jednoduchou formou hlavic. Do dnešní se doby se dochovaly dřevěné vstupní dveře. Jejich dekorativní řezba je samotným uměleckým dílem. Supraporta portálu přechází do široké římsy, která dělí přízemí od patra. Jednotlivá okna umístěná v postranních osách v přízemí a prvním patře kopírují ve zmenšené formě tvar portálu. Horní polovinu kolem oken vyplňuje plošný štukový ornament. Nároží lemují ploché pilastry vyplněné jednoduchým ornamentálním motivem. Hlavice pilastrů jsou součástí římsy. Při nedávné obnově průčelí byly doplněny kapkovité kuželky na soklech vrcholící Davidovou hvězdou zakončující horní partii průčelí. Od kuželek k patě konchy probíhá jednoduchá balustráda. Konchu korunují kamenné desky desatera. Pod nimi je napsán text v hebrejském jazyce, který v příkladu znamená „*Do chrámu vcházíme společně*“

Do jednodlního hlavního prostoru uvádí malý vestibul. Po jeho levé straně v přízemí se nacházela místnost k zasedání církevního zastupitelstva. Schodiště po pravé straně směřuje na dřevěnou galerii v patře, zbudovanou kolem tří hlavních stěn, která byla dle židovských církevních zásad určena pro ženy. V interiéru se uplatňují barevně pojaté architektonické prvky a plastické dekorativní články historizujícího orientálního tvarosloví, tzv. maurského slohu. Zábradlí galerie a konzoly, jež galerii podpírají, jsou skvostně řezbářsky provedeny a pokryty malovaným barevným ornamentem. Vstup do hlavního chrámového prostoru, určený mužům, je opatřen dvoukřídlými dveřmi. V roce 1970 byly vsazeny do jejich ráků podle původního návrhu výplně z leptaného skla s motivem slunce s rozzářenými paprsky.²³² Shromaždiště věřících původně obsahovalo vyřezávané dřevěné

²³¹ Parcela původně zasahovala až k dnešnímu chodníku. Rozšiřování přilehlé silniční komunikace vedlo k odstranění plotu.

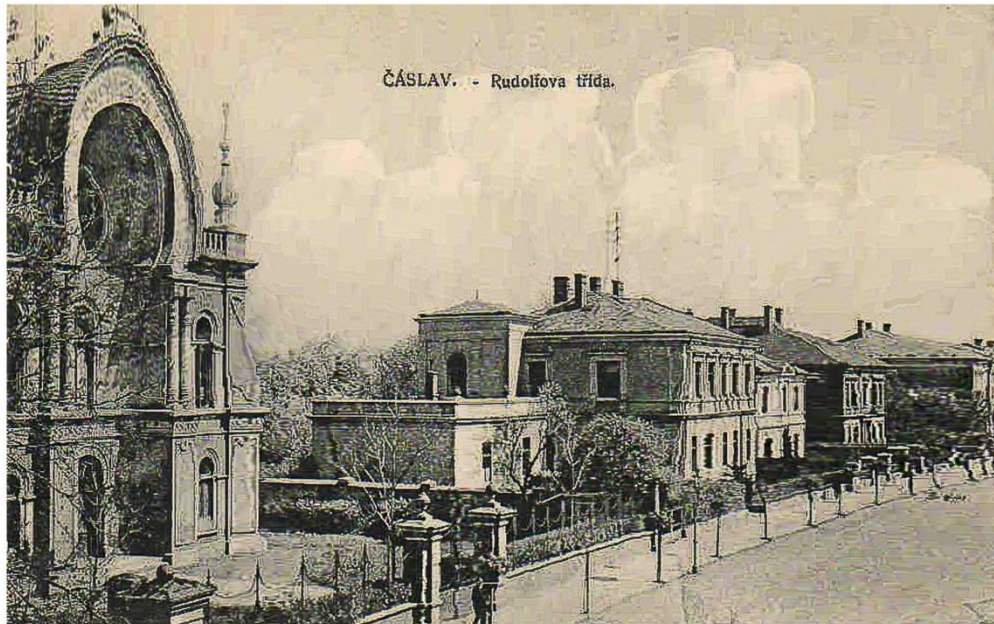
²³² Výplně oproti původnímu návrhu byly sazeny obráceně. Viz Čáslavské noviny, 2010, č. 7-8, , s. 15

lavice. V interiéru se dochoval dřevěný kazetový strop, který byl instalován později. Jednotlivé velké čtvercové kazety jsou malované židovskými symboly, které vyplňuje secesní ornamentika. Nejnáročněji bylo vyzdobeno místo svatostánku. Stěny pokrývá výrazně barevný ornament. Vítězný oblouk zdobí barevný štuk. Forma ornamentu vychází především z orientální ornamentiky.

HODNOCENÍ. Stavba představuje dialog historizujících forem a maurského (orientálního) slohu s jeho typickou formální různorodostí a barevnou pestrostí. Množství zachovalých prvků nás přesvědčuje o vysoké úrovni tehdejšího uměleckého řemesla. Jemný štukový ornamentu dekorující hlavní fasádu působí na naši smyslovost dojmem krajky. Interiér představuje v daném období svým řešením nejvýstavnější interiéru z veřejných staveb v Čáslavi. Čáslavská synagoga patří v Čechách svojí kvalitou do přední řady staveb tohoto typu. Společně s Jubilejní synagogou v Praze je nejkvalitnější stavbou tohoto druhu od slavného architekta Wilhelma Stiassnyho v Čechách.

Synagoga, seznam vyobrazení:

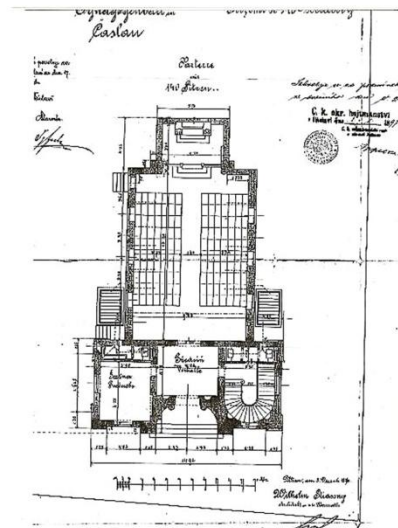
1. Pohled na Rudolfovu třídu se synagogou, historická pohlednice. Nezprac. fond fotografií SOAKH
2. Průčelí, historické foto. Nezprac. fond fotografií SOAKH
3. Návrh půdorysu přízemí, W. Stiassny. 1897. ASÚČ
4. Celkový pohled na synagogu. foto autora
5. Hlavní průčelí. foto autora
6. Portál vstupu. foto autora
7. Svatostánek, historické foto. Nezprac. fond fotografií SOAKH
8. Hlavní loď. foto autora
9. Ženská galerie. foto autora
10. Schodiště na galerii. foto autora
11. Detail vítězného oblouku . foto autora
12. Malovaný dřevěný strop. foto autora
13. Hlavice vítězného oblouku. foto autora
14. Malířská výzdoba stěn v chór. foto autora

1.

2.

3.

4.

5.

6.

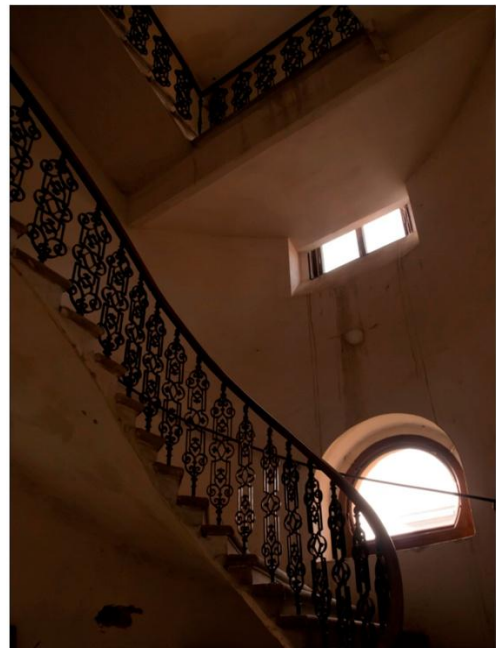
7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

2. Obchodní domy

architekt: Josef Skřivánek

Josef skřivánek navrhl úpravu několika fasád domů v těsné řadové zástavbě na náměstí a v dřívější Havlíčkově ulici, dnes Klimenta Čermáka. Ulice patřila mezi jednu z nejvýstavnějších v Čáslavi. Chodníky měla vydlážděné mozaikou z kamenných kostek.²³³ Ve všech případech se jednalo o projekt obnovy průčelí staršího historického jádra domu.

2.1. Průčelí obchodního domu A. Kubrichta, čp. 133

(upraveno)

1905

KULTURNĚ-HISTORICKÉ POZADÍ. V roce 1905 si A. Kubricht nechal od architekta Skřivánka navrhnout fasádu svého obchodního domu. Dnešní podoba zcela neodpovídá původnímu nákresu, uchovaného v čáslavském stavebním archivu. Průčelí bylo později upravováno. V současnosti přízemní parter získal částečně vzhled, jak ho navrhl Josef Skřivánek. Byla vytvořena přibližná rekonstrukce původních dřevěných výkladců.

POPIS STAVBY. Jednopatrová stavba se stanovou střechou vychází ze staršího jádra domu. Celý parter vyplňují velké prosklené plochy jednoduše pojatých výkladních skříní se světlíky. První patro tak působí odlehčeným dojmem, jakoby se vznášelo nad přízemím. Průčelím prochází dvě hlavní osy zakončené jednoduchými trojúhelnými štíty, které vybíhají nad hlavní římsu. Plocha prvního patra je proražena dvěma dvojicemi obdélných oken. Nad nimi probíhají krátké úseky římsy. Kolem okenních otvorů se rozvíjí naturalisticky ztvárněný ornament. Strany fasády lemují pilastry, naznačené v nízkém reliéfu s plošně pojatou hlavicí, kterou zatěžuje plochá krycí deska. Hladká plocha fasády kontrastuje s jemnou strukturou omítky v podobě subtilních vertikálních linií.

V původním návrhu středová osa vrcholila plastikou alegorie Merkura. Tíha figury pomyslně rozdojovala štít stavby na dva menší. Skřivánek nakreslil štíty v diamantových formách. Štít korunují kamenné piniové šišky usazené na krystalický podstavec.

²³³ Pravda XVI, 1910, č. 10, nestr.

HODNOCENÍ. Průčelí domu A. Kubrichta určuje místní konzervatismus v podobě historizujících reminiscencí, secesní formy uplatněné v detailu a vlastní osobité invence autora. Při kladení jemného ornamentu přistupuje s jistou rozvahou a racionalitou.

Diamantové a krystalické tvary, přítomné na fasádě, byly předmětem zájmu pozdějších kubistů. Jedná se zřejmě o nevědomé užití.

2.2. Průčelí obchodního domu Aloise Třmínka, č p. 136

1905

KULTURNĚ-HISTORICKÉ POZADÍ. Ve stejném roce navrhl průčelí vedlejšího domu pro cukráře Aloise Třmínka. Dne 3. srpna 1905 žádá městskou stavební komisy k povolení postavení změny vnější fasády. „*Jelikož touto úpravou se nynější stav velmi zlepšil.*“²³⁴ Dnešní stav fasády odpovídá původnímu návrhu Skřivánkova průčelí. Výkladní dřevěné skříňové přízemí byly taktéž novodobě rekonstruovány.

POPIS STAVBY. Skladba průčelí navazuje na jednopatrový obchodní dům A. Kubrichta. Přízemní parter opět zabírá po celé ploše dřevěný výkladec. Tři osy obdélných oken lemují pilastry s lvími hlavami a festony a pásová bosáž na kraji fasády. Pás nad okny naznačuje lunetovou římsu. V prostřední lunetě je umístěna ženským maskaronem. Fasádu korunuje atika se secesně tvarovanou křivkou.

Původní dřevěný výkladec byl opatřen řezbou, která rozvíjela secesní ornamentiku.

HODNOCENÍ. Kompoziční členění prvního patra působí tradičněji než předešlá fasáda. I zde je cítit pnutí mezi historizujícími a secesními formami. Klasické festony a lví hlavy se uplatňují společně s expresivně pojatými mužskými maskarony. Historizující výzdoba je převedena do jemného plošného dekoru způsobem, jakým pracuje secese.

²³⁴ Protokol Okresního stavebního úřadu Královského města Čáslavi o úpravě průčelí obchodního domu Aloise Třmínka z 9. srpna 1905. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

2.3. Průčelí obchodního domu pana F. Weinera

(nerealizováno)

1906

KULTURNĚ-HISTORICKÉ POZADÍ. Bohatý židovský obchodník obchodník F. Weiner si nechal v roce 1906 upravit průčelí svého domu na náměstí, jež navazovalo na starší jádro, situované na úzké gotické parcele.²³⁵ V archivu stavebního úřadu v Čáslavi se dochoval zajímavý Skřivánkův nerealizovaný návrh.

POPIS NÁVRHU STAVBY. Dům, pro který úprava průčelí byla navržena, byl situován v řadové zástavbě na úzké gotické parcele. Vysokou třípodlažní stavbu završuje převýšená stanová střecha opatřená štítem s cibulovou věžičkou. Přízemí proráží velká plocha prosklené výkladní skříně s postraními vstupy. Krajiní pilíře v přízemí jsou opatřeny pásovou bosáží. Přízemí od prvního patra odděluje plocha reklamní cedule s úzkou římsou nad ní. Plochu fasády prvního patra proráží velké termální okno. V postranních osách autor přičleňuje na každé jeho straně obdélné okno s jednoduchým členěním. Okenní otvory mají přiznané klenáky, přes které je rozvedena secesní ornamentika. Druhé patro člení čtyři osy vysokých obdélných oken, jež dosedají na průběžnou parapetní římsu. Parapet vyplňuje secesní ornamentika s vykrajovanými kartušemi s provlékanými pruhy. Suprafenestry zdobí reliéfy věnců se stuhami. První a druhé patro spojuje vertikála postranních pilířů s kartušemi a svislými lištami. Průčelí zakončuje štít, jehož obrys vykresluje secesním způsobem vedená křivka. Střední část štítu s oválným oknem korunuje věžička s cibulovou nástavbou. Kompozici po stranách doplňují podstavce s kamennými vázami. Vysoká střecha vrcholí nástavcem téměř s pásovým oknem, jež přivádí do prostor obchodního domu přirozené světlo.

HODNOCENÍ. Průčelí obchodního domu F. Weinera určuje historizující skladba fasády, jejíž dekorace je utvářena v secesním duchu. Například štít s cibulovitou věžičkou působí na první pohled tradičně. Pozornost však přitahuje jeho obrys, ladně vedená secesní křivka. Ve srovnání s dalšími návrhy na obchodní domy pro Čáslav, tento nerealizovaný projekt svědčí o daleko větších ambicích. Zvolenou výškovou úrovní by byl vnesen do náměstí nový rozměr.

²³⁵ Korespondence F. Weinera městské radě. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

2.4. Průčelí obchodního domu pana F. Weinera

(upraveno)

1910

KULTURNĚ – HISTORICKÉ POZADÍ. Obchodník F. Weiner si nechal v roce 1910 navrhnout úpravu průčelí svého dalšího obchodního domu. Projekt zadal architektovi Josefovi Skřivánkovi. V druhé polovině 20. století fasáda byla necitelně upravována, že pozbyla svůj původní architektonický ráz.

POPIS PŮVODNÍHO NÁVRHU: Návrh úzkého průčelí navazovalo na dispozici gotické parcely. Dvoupodlažní průčelí dělí tři osy. V přízemí je asymetricky umístěn vstup s výkladní skříní, jehož zdůrazňuje hladká plocha pomyslného portálu. Portál završuje geometrizující suprafenestra, která probíhá do prvního patra. Plochu prvního patra proráží tři obdélná okna s jednoduchým rámováním v horních dvou třetinách. Jejich parapetní výplň tvoří reliéf jemných vertikálních linií, které Skřivánek užil i na průčelí obchodního domu A. Kubrichta. Průčelí vrcholí minimalisticky pojatým geometrizujícím štítem.

HODNOCENÍ. Tato stavba je mimořádným příkladem Skřivánkovi tvory. Návrh původního průčelí překvapuje na Čáslav modernistickým výrazem. Stavba se přibližuje k linii dekorativního lineárního směru secese skotského architekta Ch. R. Mackintoshe. Rámování oken může být inspirováno stavbou čáslavské pošty architekta J. Vejrycha, kterou Skřivánek realizoval.

Obchodní domy, seznam vyobrazení:

1. Návrh na úpravu fasády obchodního domu A. Kubrichta, J. Skřivánek. 1905. ASÚČ
2. Fasáda obchodního domu A. Kubrichta. foto autora
3. Návrh fasády obchodního domu Aloise Třmínka, J. Skřivánek. 1905. ASÚČ
4. Fasáda obchodního domu Aloise Třmínka. foto autora
5. Návrh fasády obchodního domu F. Weinera, J. Skřivánek. 1906. ASÚČ
6. Návrh fasády obchodního domu F. Weinera, J. Skřivánek. 1910. ASÚČ

1.

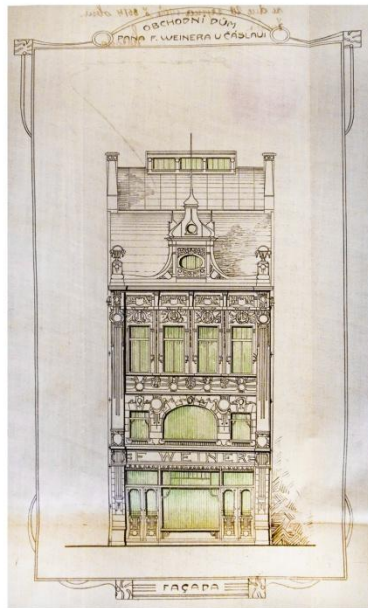
2.

3.

4.

5.

6.

3. Evangelický reformátorský učitelský ústav

1910

architekt: Josef Kříčka

KULTURNĚ-HISTORICKÉ POZADÍ. Budova učitelského ústavu byla vyústěním snahy místní evangelické církve. O vznik stavby se nejvíce zasadil zdejší evangelický kněz, dr. František Kozák. Návrh na budovu provedl kolínský architekt Josef Kříčka.²³⁶ Se stavbou se započalo v roce 1907. Celou stavební akci zaštiťoval čáslavská evangelická farnost. Zajistit finanční náklad na budovu o výši 126000 korun českých nebylo snadné. „*Po celé vlasti i v cizině docílenu příspěvku 10000 korun a žádáno ještě o podporu městskou.*“²³⁷ O tři roky později, v květnu 1910 se Evangelický ústav „*ku vzdělání učitelů*“ v Čáslavi slavnostně otevřel.²³⁸ Při této příležitosti si veřejnost mohla novostavbu prohlédnout. Jako součást slavnosti se uskutečnila mše, konaná v evangelickém kostele. Pozornost přitáhla i zahraniční návštěva dr. Gooda z Ameriky, který přednesl přednášku o světovém svazu evangelickém.²³⁹

Dnešní stav fasády po sto letech je bohužel žalostný. Na některých místech jsou opadané i několikametrové plochy. V současné době probíhá rekonstrukce objektu, při které se klade důraz na využití objektu. Nákladná rekonstrukce se soustředí prozatím na interiér, kde zřejmě byly provedeny účelové úpravy.

POPIS STAVBY. Nová budova školy stojí ve volné zástavbě v rohu dnešního Komenského náměstí, kam je situováno i hlavní průčelí. Stavba je utvářena třemi stejně dlouhými křídly na půdorysu tvaru písmena U.²⁴⁰ Dvůr vzniklý mezi křídly není na první pohled zřejmý. Budova působí jako samostatný mohutný blok. Do svého okolí se obrací třemi pohledovými, fasádami. Třípodlažní budova je usazena na přízemním parteru, který člení pásová bosáž. Přízemí proráží řada obdélných oken. Hlavní vstup směřuje směrem do Komenského náměstí. Do parteru je asymetricky zakomponovaný vysoký reliéf s pamětní deskou a bustou učitele národu, Jana Ámose Komenského. Parter od prvního patra odděluje výrazná římsa. Charakter fasády nese rytmus jednoduchých obdélných oken

²³⁶ Vlček (pozn.81)

²³⁷ PKMČ, 1907, s. 284

²³⁸ Pravda XVI, 1910, č. 21, nestr.

²³⁹ Ibidem

²⁴⁰ Plány fasády a původní půdorysu se nezachovaly.

prvního, druhého patra a polopatra s různým počtem os na každé straně průčelí. Obě podlaží přepásávají mezi okny ploché pilastry. Zároveň přerušují patrovou římsu. Suprafenestry prvního patra vyplňuje jemný secesní rostlinný ornament v půlkruhových medailonech. Jihovýchodní fasáda je v horním polopatře ve třech středových osách obohacena plochým ornamentálním dekorem

HODNOCENÍ. Budova Evangelického reformátorského učitelského ústavu dokládá přežívající historismus v Čáslavi. Pokročilou rovinou je přísný rytmus oken, jež vytváří racionální řád. Stavba zapadá do příkladů historizujících architektury, jež tradiční místa dekorace nahrazuje secesní rostlinná ornamentika. Reliéfní secesní výzdoba upoutá precizním jemným zpracováním.

Evangelický reformátorský učitelský ústav, seznam vyobrazení:

1. Celkový pohled- historické foto. AMMČ
2. Celkový pohled. foto autora
3. Hlavní průčelí do náměstí. foto autora
4. Detail fasády. foto autora
5. Detail štukové výzdoby. foto autora
6. Reliéf hlavní fasády. foto autora

3.

4.

5.

6.

4. Dům Josefa Bílka čp. 24 Na Kozinci

1910

architekt: Josef Skřivánek

KULTURNĚ-HISTORICKÉ POZADÍ. Pan Josef Bílek nechal postavit na místě spáleniště po požáru obytný dům se čtyřmi bytovými jednotkami.²⁴¹ Návrh provedl Josef Skřivánek.

POPIS STAVBY. Jednopatrový dům stojí v řadové zástavbě jednopatrových domů na malém náměstí, místně zvaném Na Kozinci. Stavba má obdélný půdorys. Do dvora vybíhá rizalit, ve kterém je umístěno schodiště. Kompozice hlavní fasády určují tři okenní osy. Vstup je asymetricky situovaný na levé straně. Vstupní otvor lemuje reliéf s jemnými křivkami vinoucích se stonků rostlin. Přízemní parter členěný pásovou bosáží prolamují dvě dvojice úzkých obdélných oken. Každou dvojici dělí svislé lišty s vpadlými poli a s ženským maskaronem. Parapet pod okny zdobí geometrický ornament. Přízemí od prvního patra odděluje patrová římsa. V prvním patře na osu dvojic oken přízemí a nad vchodem navazují jednotlivá větší obdélná okna zakončená segmentem. Plochu kolem oken vyplňuje nízký reliéf s motivem slunečnic, jež spíná elipsa s vejčítým dekorem. Mezi jednotlivými elipsami vystupují lehce naznačené pilastry. Parapety pod okny vyplňuje jemný ornament kouřových křivek s maskaronem. První patro zakončuje jednoduchá korunní římsa s navazující atikou. Atiku tvoří krychlové sokly s vázami, mezi kterými probíhají nízké křehké perforované komponované z rostlinných úponků a květů.

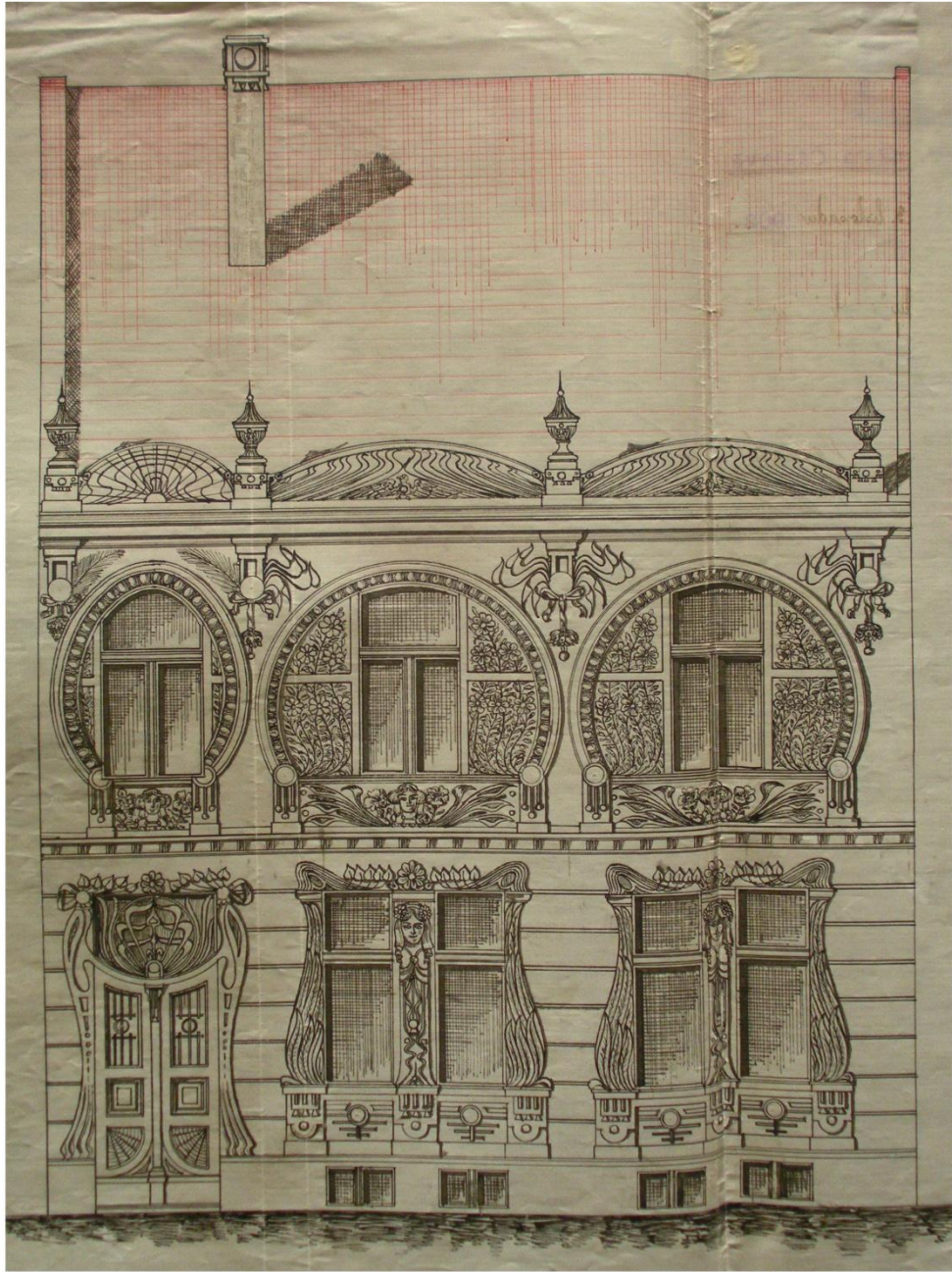
V domě byly původně navrženy čtyři bytové jednotky s dvěma pokoji a kuchyní. Dva byty v přízemí a dva v prvním patře. Středem domu je veden velký světlík o rozměrech 4,5 x 2, 2 metru, který osvětloval chodbu a kuchyně.

HODNOCENÍ. Secesní fasáda uchovává prvky klasické architektury v podobě bosáže, náznaků pilastrů či kamenných váz na atice. Lidový ornament s námětem slunečnic nese folklórní výraz. Fasáda domu čp. 24 patří ve městě mezi nejcennější architektonické skvosty, díky své výtvarné kvalitě a původnímu zachování. Uměleckou hodnotu stavby zvyšují dochované původní secesní dřevěné dveře s proskleným světlíkem s vyřezávanými kouřovými křivkami.

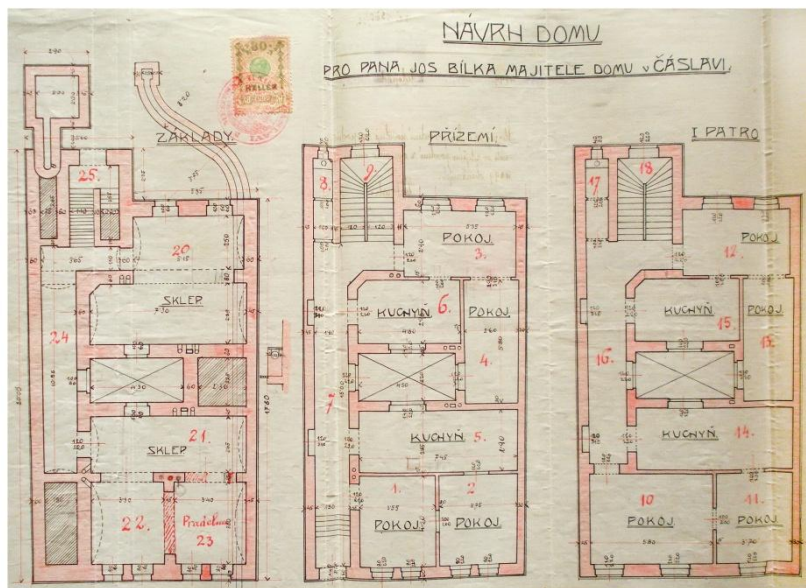
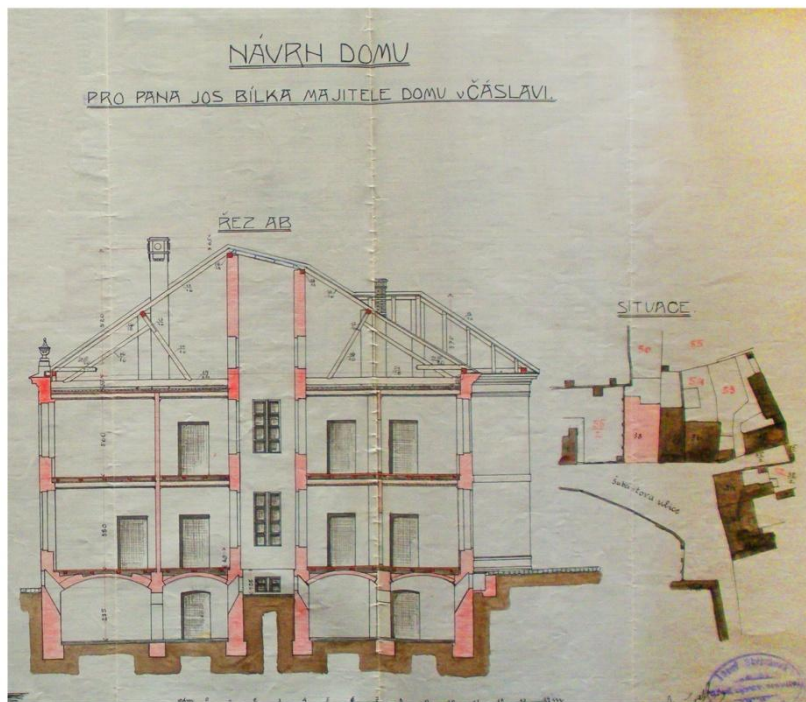
²⁴¹ Korespondence J. Bílka městské radě. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

Obytný dům Josefa Bílka, seznam vyobrazení:

1. Návrh fasády, J. Skřivánek. 1910. ASÚČ
2. Řez, situační plán, J. Skřivánek. 1910. AMÚČ
3. Návrh půdorysů, J. Skřivánek. 1910. ASÚČ
4. Hlavní průčelí. foto autora
5. Původní secesní dveře. foto autora
6. Detail fasády. foto autora
7. Detail atiky. foto autora

1.

4.

5.

6.

7.

5. Průčelí hostince u Červeného Jelena, čp. 137 (upraveno)

1912

architekt: Josef Skřivánek

KULTURNĚ-HISTORICKÉ POZADÍ. Tehdejší Havlíčkovu ulici, dnešní Klimenta Čermáka uzavíral nárožní dům s hostincem U Červeného Jelena. Skřivánek navrhl pro místního „majitele reality“ Jana Jeřábka novou fasádu a úpravu krovu staršího jádra domu. Dokončena byla roku 1912, kdy Jeřábek žádá „slavný městský úřad“ v Čáslavi ke kolaudaci.²⁴² Fasáda během let od svého vzniku prošla řadou necitelných úprav.

POPIS STAVBY Jednopatrový dům se sedlovou střechou je situován na rohu řadové uliční zástavby. Hlavní průčelí hostince se obrací do ulice Klimenta Čermáka a postranní fasáda do ulice Váchovi. Nároží domu korunuje nízká lucerna. Vstup je umístěn asymetricky. Kompoziční protiváhou na diagonále je nízký štít s glazovaným keramickým reliéfem jelena. Okna prvního patra a přízemí obtéká geometrický rámeček vpadlých polí. Druhou, méně exponovanou fasádu vedlejší Váchovy ulice je členěna rytmem okenních otvorů. K většímu dekorativnímu vyznění přispěl barevně provedený glazovaný pruh probíhající nad úrovní oken prvního patra po obou stranách průčelí.

Původně hlavní vstup rámovalo dřevěné ostění s reklamní vývěsní cedulí. Okna postranní fasády obohacovaly v horních rozích glazované čtvercové dlaždice.

HODNOCENÍ. Stavba je už oproštěna od jakýchkoli aluzí na historismus. Autor užil střídme secesních forem. Na fasádě hostince se objevují podobné momenty jako na Vejrychově poště, kterou Skřivánek prováděl, charakter nároží s lucernou, nízké trojúhelné štíty nad střechou či vpadlé pole s reliéfy.²⁴³

Dnešní podoba je výsledkem pokusu o obnovu fasád podle původních Skřivánkových plánů. Nicméně „zuby času“ stále přetrvávají. Dle mého názoru razantní zásahy přispěly k dnešní rozpačitosti nad touto Skřivánkovou stavbou.

Hostinec U Červeného jelena, seznam vyobrazení:

1. Návrh hlavního průčelí, J. Skřivánek, 1912. ASÚČ
2. Návrh vedlejšího průčelí, J. Skřivánek, 1912. ASÚČ
3. Celkový pohled. foto autora

²⁴² Žádost pana Jeřábka o kolaudaci z 24.10.1912. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

²⁴³ Viz Pošta, katalogové heslo č. 6

1.

2.

3.

6. Pošta

1909 - 1910

architekt: Jan Vejrych

KULTURNĚ-HISTORICKÉ POZADÍ. Původně poštovní úřad sídlil v prvním patře budovy Okresní hospodářské záložny na náměstí.²⁴⁴ O výstavbě samostatné budovy pošty se debatovalo delší dobu, především o místě stavebního pozemku.²⁴⁵ Z pohledu obyvatel a některých zastupitelů města samostatná budova pošty nebyla v Čáslavi, na rozdíl od jiných, tak potřebná, což potvrdila i petice.²⁴⁶ Zvažoval se i návrh, aby se postavila nová budova gymnázia a starší byla adaptována na poštu. Jiný návrh předkládal ideu, aby se pro poštu upravily staré kasárny 21. pluku.²⁴⁷ V roce 1909 se nakonec přikročilo k návrhu postavit novou poštovní budovu na zahradě domu čp. 183 na místě bývalé nemocnice. Vedoucí představitelé poštovního úřadu výhradně trvali na dokončení nově postavené budovy do 30. června 1910.²⁴⁸ Návrh provedl „specialista pro stavby poštovních budov“ architekt Jan Vejrych z Prahy.²⁴⁹ S urychlením vypracoval plány a rozpočty na poštovní budovu na místě staré nemocnice. Provedení projektu se tehdy jako většina ostatních veřejných podniků ujal architekt Josef Skřivánek. Železnou konstrukci do novostavby dodala Pražská mostárna. Sochařské práce provedl L. Herzl z Královských Vinohradů, práce štukatérské A. Sunkovský z Kutné Hory.²⁵⁰ Finanční náklad na stavbu činil 109912 korun. 100000 korun zapůjčila Spořitelna města Čáslavi.²⁵¹ Kraj Čáslavský zachycuje dobovou reakci na budovu po sedmi letech užívání. „Vystavěna byla s největším kvapem a nad kanálem! Následky se dostavily! Budova je velká, chladná, zimavá- úřední, nejvíce frekventované místnosti jsou bez slunečního světla. K historii stavby poštovní budovy nutno připomenout, že povolena byla kvapem. A zvláště dnes poštovní budova potřebuje radikální reparatury! Stěny špinavé, otlučené. Skleněný strop zašlý, černý. Jenom dle tradice udržuje se pověst, že je to nahoře prý sklo.“²⁵²

²⁴⁴ PKMČ, 1909, s. 21

²⁴⁵ Ibidem, s. 21

²⁴⁶ Ibidem, s.21

²⁴⁷ Ibidem, s.21

²⁴⁸ Ibidem, s 21

²⁴⁹ Pravda XVI, 1910, č. 13, nestr.

²⁵⁰ Ibidem, nestr.

²⁵¹ Ibidem, nestr.

²⁵² Čáslavský kraj, 1917, č. 29, nestr.

POPIS STAVBY. Nárožní budova pošty byla situována na rohu okružní Rudolfovy třídy a nynější Poštovní ulice. Stavba současně zakončila pohledovou osu jedné z hlavních městských ulic, Chrudimskou třídu, která vznikla již v 17. století.²⁵³ Nová jednopatrová budova pošty pohltila část staré nemocnice, čímž vznikl neorganický blok zakončený mansardovou a valbovou střechou. Nároží stavby zatěžuje těžká hmota nízké zkosené věže, která vrcholí kovovou konstrukcí prosklené lucerny završené zeměkoulí. Fasádu člení rytmus oken o různých velikostech. Pod každým z nich probíhá kamenná parapetní římsa. Přízemí proráží velké okenní otvory zakončené segmentem, které protínají hladké piliře. Hrany oken v horních dvou třetinách sráží obloun. Na jihovýchodní straně průčelí obohacuje trojúhelný arkýř s cibulovitou střechou. Nad hlavní římsu vybíhají lomené tvary drobných štítů, jež vyplňuje štuk či proražená okna kopírující tvar štítu. Hlavní vstup je situován na nároží. Ostění dveří tvoří štukový rostlinný ornament. Nad vstupem probíhá jednoduchá kamenná římsa s krychlovými konzolami. Po stranách ji zatěžují dvě figurální plastiky dětí. Tyto alegorie odkazují na poštovníctví. Nárožní věž je opatřena hodinami se štukovým ornamentem a monogramem. Okna situovaná na nároží vyplňuje barevná skleněná mozaika. Plochu fasády dekorují vpadlá pole s okosením vyplněná nízkým reliéfem s figurálním motivem „pošťáka“ na koni na pozadí městské scenérie.

Původní návrh půdorysu se mně nepodařilo dohledat. Do prostoru uvádí vstupní hala s dvojramenným kruhovým schodištěm. Přímá osa vede do hlavní provozní haly, postranní ramena do kanceláří. Halu osvětluje prosklený stop.

HODNOCENÍ. Stavba pošty představuje zvláštní formu regionální secese. Architekt Vejrych byl zřejmě omezen jednak časovou náročností provedení návrhu a zejména předešlou stavební situací. Realizovaná stavba zdaleka nedosahuje kvality předních Vejrychových staveb. Nejhodnotnější prostor interiéru je vstupní hala s vyřezávaným schodištěm.

Pošta, seznam vyobrazení:

1. Celkový pohled. foto autora
2. Hlavní vstup s portálem. foto autora
3. Sochařská výzdoba portálu. foto autora
4. Detail ostění. foto autora
5. Detail lucerny. foto autora
6. Nárožní věž. foto autora
7. Arkýř. foto autora

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

7. Sokolovna

1910

architekt: Jan Vejrych

KULTURNĚ-HISTORICKÉ POZADÍ. Již v roce 1893 místní Tělocvičná jednota Sokol utvořila stavební družstvo pro výstavbu sokolovny. Předsedou družstva byl zvolen starosta okresu dr. Jan Zimmer.²⁵⁴ Realizace záměru se časově prodlužovala kvůli nedostatku finančních prostředků. Silná touha po společenském zázemí tuto překážku dokázala překonat. „*Jako fénix zvedne se nádherná a pyšná budova tělocvičny, od níž slibujeme si všichni nové obrození a utužení našeho života společenského.*“²⁵⁵ Roku 1899 se konala sokolská slavnost ve prospěch fondu pro výstavbu.²⁵⁶ Během následujících let jich proběhlo ještě několik se stejným cílem, získání finančních prostředků na stavbu. Přistoupit k realizaci umožnily podmínky až v roce 1908. Uskutečnění stavby bylo možné díky četným příspěvkům, které obyvatelé pomalu střídali stejným způsobem jako národ na svoji zlatou kapličku, Národní divadlo. Přispěl například baron z Kleebornu, majitel nedalekého velkostatku Filipov, Čtenářská beseda, architekt Josef Skřivánek, rolnictvo, obchodníci a další komu jen na nové stavbě záleželo.²⁵⁷ Městská rada věnovala 10000 korun splatných v pěti ročních lhůtách.²⁵⁸ Výbor Sokola vyjednával s obcí, s konsorciem Dusíkova divadla a s výborem Čtenářské besedy o stavebním místě na zahradě Čtenářské besedy, kde budova nakonec vznikla. Na projekt stavby byla vypsána veřejná soutěž. Celkem došlo dvanáct návrhů, které mohla veřejnost shlédnout spolu s modely v zasedací místnosti radnice.²⁵⁹ V porotě zasedali Josef Skřivánek, stavební rada Ludvík Čížek z Prahy jako předseda, Čeněk Kříčka, architekt z Prahy a další zejména pražští architekti.²⁶⁰ Z dvanácti došlých projektů první cenu s honorářem 800 korun obdržel architekt Josef Paska z Loun.²⁶¹ Druhou Václav a František Kavalírové, architekti z Prahy. Dnes z neznámých důvodů byl zvolen návrh architekta Jana Vejrycha z Prahy,

²⁵⁴ Pravda, roč. XVI, 1910, č. 4, nestr.

²⁵⁵ Ibidem, nestr.

²⁵⁶ Bylo vybráno 1370 zlatých. Viz PKMČ, 1898, s. 9

²⁵⁷ Pravda XVI, 1910, č. 10, nestr.

²⁵⁸ PKMČ, 1909, s. 19

²⁵⁹ Pravda XV, 1909, č. 19, nestr.

²⁶⁰ Pravda XVI, 1910, č. 22, 4.6., nestr.

²⁶¹ PKMČ (pozn. 299), s. 19

jenž roku 1911 žádá po městské radě honorář za návrh fasád.²⁶² Rozpočet byl stanoven na 160000 korun. Stavba sokolovny byla zadána Josefu Skřivánkovi, který slevil ze svého rozpočtu 8,5%.²⁶³ Tímto rozpočet klesl na 146000 korun. Dne 8. srpna roku 1910 probíhala na zahradě Čtenářské besedy sokolská slavnost položení základního kamene.²⁶⁴ „*Přáním občanstva*“ bylo uložení pergamenových archů s vlastnoručními podpisy občanů. Kdo se chtěl zvěčnit, mohl se tak podepsat v jednotlivých čáslavských obchodech, kam pergameny byly svěřeny. Aby se pokryly jejich náklady, dospělí měli podpis zpoplatněný po dvaceti haléřích a děti po deseti.²⁶⁵ Při pokládání kamene bylo vloženo do základů měděné pouzdro, obsahující pamětní listinu, podpisy, dobové noviny, peníze a pohlednice města.²⁶⁶ Celý akt doprovázela slavnost s hudbou, divadlem, tombolou a zakončena byla ohňostrojem.²⁶⁷ „*Konečně stojíme u vytoužené mety svých snů, přání a tužeb. Před námi ze základů vystává nová, královského města našeho důstojná, Sokolovna. Mohutné zdi její hlásati budou širokému kraji, že budova tato v práci a pravdě sokolské původ svůj vzala.*“²⁶⁸

POPIS STAVBY. Stavba sokolovny se navlékla na pomyslnou šňůru budov okružní Rudolfovy třídy, dnešní Masarykovy, do které obrací svoje hlavní průčelí. Zakončuje stavební blok, jež zahrnuje městské divadlo a bývalou Čtenářskou besedu. Dvoupodlažní stavba má podélný přibližně obdélný půdorys. Severozápadní stranu svírají nárožní štíhlé věže se schodišti zakončené jehlancovou střechou francouzského typu. Věže mezi sebou svírají segment, kde je v interiéru situováno pódium. Budovu určuje objemová asymetrie kompozice. První patra hlavní části průčelí proráží řada štíhlých vysokých oken. Na okenní osy navazují okna přízemí s půlkruhovými záklenky. Pod okny prvního patra probíhá balkón s uměleckořemeslně zpracovaným kovovým zábradlím. Plochu mezi okny dekoruje jemný štuk v podobě kartuší. Ústřední blok stavby završuje valbová střecha s atikou, v jejímž středu se vzpíná symbol sokolského hnutí, pták sokol. Asymetricky situovaný hlavní vstup lemují masivní štukové ostění, pokryté rostlinným motivem a kanelurami. Trojúhelný světlík vstupu vyplňují zmenšeniny antikizujících sloupů. Konvexní tvarování

²⁶² Korespondence arch. J.Vejrycha městské radě v Čáslavi z 20.června 1911. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

²⁶³ Pravda, roč. XVI, 1910, č.7, nestr.

²⁶⁴ Pravda, roč. XVI, 1909, č. 30, nestr.

²⁶⁵ Pravda, roč. XVI, 1910, č. 29, nestr.

²⁶⁶ Pravda, roč. XVI, 1910, č. 31, nestr.

²⁶⁷ Pravda (pozn. 273)

²⁶⁸ Pravda(pozn. 274)

nadpraží vstupu se promítá do prvního patra. Plochu fasády dekoruje nízký secesní reliéf přetvořený v duch geometrické abstrakce.

Plány původního půdorysu se nezachovaly. Interiér zahrnuje z větší části společenský sál s otevřeným podiem a s galerií v prvním patře. Vestibul upřednostňuje historizující repertoár. Jednoduché kazetové stropy vestibulu podpírají antické sloupy s hladkými dříky. Hlavní sálu stěny zdobí jemný secesní štuk s naturalisticky provedeným rostlinným dekorem.

Původně vstup umocňovala prosklená kovová markýza.

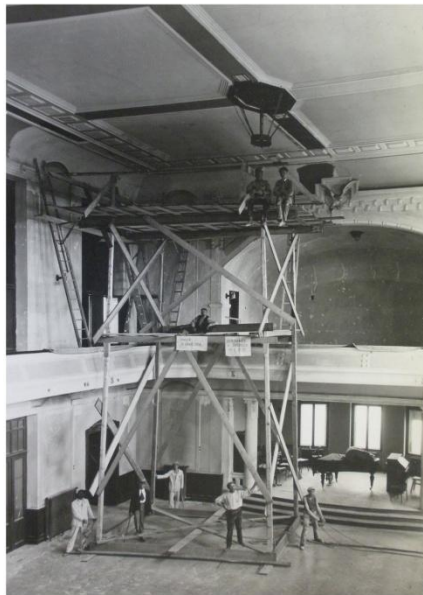
HODNOCENÍ. Budova sokolovny uplatňuje několik architektonických tendencí současně. Tradičnější ráz se projevuje v nárožních věžích se střechami francouzského typu a v interiéru, kde se uplatňují klasické formy. Fasáda nese tradiční secesní charakter, jenž byl uplatňován i centru Čech. Trojúhelný tvar nadpraží hlavního vstupu projevuje modernistické tendence. Naturalistický štuk interiéru není charakteristický pro architekta J. Vejrycha. Štukovou výzdobu interiéru projevuje vlastní invenci zkušeného dekorátéra. Stavba sokolovny patří mezi přední secesní stavby v Čáslavi.

Sokolovna, seznam vyobrazení:

1. Hlavní průčelí, historické foto, nezprac. fond fotografií. SOAKH
2. Původní podoba pódia, historické foto, nezprac. fond fotografií. SOAKH
3. Celkový pohled. foto autora
4. Hlavní sál. foto autora
5. Hlavní vstup s portálem. foto autora
6. Schodiště na galerii v patře. foto autora
7. Detail štukové výzdoby v hlavním sálu., foto autora
8. Mosazný lustr hlavního sálu. foto autora

1.

2.

3.

4.

5.

6.

6.

7.

8. Divadlo Jana Ladislava Dusíka

1868

architekt: Josef Spudil

1886

architekt: ing. František Tetřev

1911

architekt: Josef Skřivánek

1923

architekti: Josef Skřivánek a Václav Svoboda

KULTURNĚ – HISTORICKÉ POZADÍ. Dusíkovo divadlo patří mezi první venkovská divadla v Čechách. Během dlouhé historie divadlo prošlo řadou stavebních úprav a rekonstrukcemi, které je na místě popsat (viz následující oddíl) Počátek stavby se datuje do 60. let 19. století. Myšlenka postavit v Čáslavi samostatné divadlo vznikla již v roce 1865. Divadlo mělo být zároveň i pomníkem slavnému rodáku, hudebnímu skladateli J. L. Dusíkovi.²⁶⁹ Pro výstavbu divadla vznikla ve městě soukromá společnost.²⁷⁰ K budově divadla měli být připojeny místnosti pro Měšťanskou besedu a zpěvácký spolek Hlahol. Peněžní prostředky se čerpaly z úvěrů a z darů. Pozemek na stavbu byl zakoupen na městských valech na rohu dnešní Dusíkovy ulice a Masarykovy třídy za 600 zlatých.²⁷¹ Roku 1867 se započalo s výstavbou podle návrhu místního stavitele Josefa Spudila. Provedení stavby bylo zadáno místnímu staviteli Františku Skřivánkovi.²⁷² Stavební náklad činil 24852 zlatých. 28. února 1868 se divadlo poprvé slavnostně otevřelo veřejnosti veselohrou Františka Jeřábka „*Cesty veřejného mínění*“.²⁷³ V roce 1886 divadlo prošlo stavebními úpravami podle návrhu inženýra Františka Tetřeva. Koncem 19. století byla na průčelí umístěna pamětní deska z hořického pískovce s podobiznou J. L. Dusíka podle návrhu Klainera a Pekárka. Reliéf provedl Jaroslav Znojemský, žák J. V. Myslbeka.

²⁶⁹ Jan Ladislav Dusík (1760-1812), klavírní virtuos a skladatel preromantického období hudby. Jeden z nejvýznamějších rodáků města Čáslavi. Složil téměř 300 skladeb, určených převážně k sólovému klavíru, harfě a komorní hudbě.

²⁷⁰ Jaromír Jirásek, *Dusíkovo divadlo v Čáslavi*, Čáslav 1946, nestr.

²⁷¹ *Ibidem*, nestr.

²⁷² Josef Spudil. Prováděl i veškeré dekorace a vytvořil oponu. Viz Kliment Čermák, *Stavba Dusíkova divadla a Čtenářské besedy*, in: *Památník ochotnického divadla v Čáslavi*, Čáslav 1893

²⁷³ Havlíčkovy hlasy VI, 1924, nestr.

V době výstavby sokolovny, započaté roku 1910 na divadelním pozemku bylo přikročeno k přestavbě restauračních budov Besedy a pěveckého spolku Hlahol podle návrhu architekta Jana Vejrycha z Prahy, které navazovaly na budovu divadla²⁷⁴

Roku 1911 byla již nutná rekonstrukce interiéru.²⁷⁵ Veškeré stavební práce provedl architekt Josef Skřivánek. Na konci první světové války upravoval se svým společníkem Václavem Svobodou průčelí. Dne 1. ledna roku 1923 divadlo tragicky vyhořelo. Zbyly jen holé zdi, železobetonová konstrukce a galerie.²⁷⁶ Po požáru se projevila silná vůle ihned zahájit kroky k vybudování nového Dusíkova divadla. Na znovuoobnovení přispívali nejen místní obyvatelé, ale i lidé a především ochotnické divadelní spolky z okolí i vzdálenějších míst.²⁷⁷ Pro návrh a obnovu divadla bylo osloveno sedm firem, ze kterých byl vybrán návrh architektů Josefa Skřivánka a Václava Svobody. Za poměrně krátkou dobu divadlo bylo znovu obnoveno. Dne 16. března 1924 bylo slavnostně otevřeno divadelní hrou *Lucerna*²⁷⁸. Díky zásluze znamenitého organizátora, Dr. Karla Tesaře, který se jako předseda správní rady Dusíkova divadla, Jednoty divadelních ochotníků a starosta Sokola přičinil o rychlý spád sbírek a realizaci projektu.²⁷⁹ Výstavby se zúčastnili hlavně místní řemeslníci. Stavební práce včetně vnitřního vybavení činily 940000 korun. „*Všechna veřejnost se živým zájmem sledovala rychlý postup prací a můžeme konečně dnes býti hrdi nad dokončenou stavbou naší kapličky, střediska to činnosti kulturní i osvětové práce širokého okolí, kterou nám mohou právem města závidět!*“²⁸⁰

Ve 30. letech byly besední prostory navýšeny o nástavbu. Po druhé světové válce byl předložen návrh inženýra A. Palusky a Jaromíra Jiráka na razantní přestavbu divadla, která by definitivně setřela svoje původní rysy. Tato moderní úprava nakonec nebyla realizována. Do dnešní doby se nám tak zachovala podoba budovy obnovené po požáru roku 1923 architekty Josefem Skřivánkem a Josefem Svobodou.

POPIS STAVEBNÍHO VÝVOJE A PODOBY BUDOVY. Budova byla postavena na původním místě městského opevnění, na nároží okružní Masarykovy třídy a Dusíkovy ulice. Hlavní průčelí stavby se obrací do Dusíkovy ulice, která vychází z náměstí. Původní

²⁷⁴ Pravda XXVIII, 1934, č. 2, 14.3., nestr.

²⁷⁵ Dřevěná galerie byla vyměněna za železobetonovou konstrukci a zřízen balkón s lóžemi.

²⁷⁶ PKMČ, 1923, s. 193

²⁷⁷ Havlíčkovy hlasy VI, 1924, č. 11, nestr.

²⁷⁸ PKMČ, 1924, s. 230

²⁷⁹ Busta Dr. Karla Tesaře umístěna v divadle pro památku. Vytvořena akademickou sochařkou Boženou Borovičkovou-Podpěrovou.

²⁸⁰ Havlíčkovy hlasy VI, 1924, č. 5, nestr.

podobu divadla určoval podle perokresby z roku 1868 novogotický ráz s prvky románské dekorace. Dvojpodlažní stavbu utvářely dvě hmoty. Hlavní částí bylo samostatná budova divadla s jevištěm a hledištěm v podobě hranolu s okosenými předními rohy. Na tuto část byla nasazena stejně vysoká hmota vstupní části. Prvotní podoba průčelí byla úzká, tříosá a symetricky komponovaná. Nároží stavby lemovaly šestiboké pilíře, které vrcholily nad střechou fiálami zakončenými kamennou květinou. Hlavní vstup byl opatřen portálem s archivoltou. Perokresba není dobře čitelná. Po stranách vstupu stěny byla okna opakující tvar vstupního portálu. Nad římsou vybíhala nízká atika s novogotickým lamelováním. Stavbu zakrývala poměrně nízká valbová střecha. Stěny členil obloučkový vlys. Přízemí i patro prorážela sdužená okna s půlkruhovým záklenkem. K stavbě divadla byly přičleněny místnosti pro Čtenářskou besedu ve stejném architektonickém duchu.

Roku 1886 průčelí do Dusíkovy ulice bylo prodlouženo po obou stranách původního průčelí a v rozích zřízeno schodiště na první a druhou galerii s přímými východy do ulice. Obloučkový vlys byl částečně omezen a fasáda se stala celkově jednodušší svojí formou. Okna lemující hlavní vstup byla zazděna. K jevišti bylo přistavěno skladiště a dvě šatny. Nad jevištěm vznikl ohnivzdorný strop. Pod šatnami se zřídil výčep se schody do podzemní kuchyně.²⁸¹ V roce 1918 při úpravě průčelí byl obloučkový vlys zredukován na minimum a patrová římsa byla odstraněna. Po požáru v roce 1923 bylo razantně upraveno průčelí do Dusíkovy. Ke starší hlavní fasádě bylo přistavěno podélné křídlo. Ze starší části převzalo styl úpravy, členění šestibokými pilíři. Ty fasádu dělí na tři osy se vstupy a úzkými okny nad nimi. Fasáda byla dekorována horizontálními pásky, jež vyplňují ženské maskarony a geometricky abstrahovaný secesní štukový dekor. Úpravou se rozšířil vestibul a zázemí divadla. Nejvíce se proměnila podoba interiéru. Hlediště tak získalo nový střízlivý výraz s kontrastní barevností temně červených stěn bílých detailů. Červené plochy balkonů obkružující půlkruhové hlediště lemují široké štukové bílé pásy. Balkóny dekorují fragmenty štukových plestenců, do kterých jsou rafinovaně zakomponována kruhová světla. Balkony byly podepřeny jednoduchými hladkými sloupy s hlavicemi čerpající svůj tvar z tvarosloví egyptských hlavic. Hlavice divadla navíc obohacují o zlacené blanité listy a motiv penízků.

Dnešní stav odpovídá podobě obnovené budovy po požáru v roce 1923.

²⁸¹ Jaromír Jirásek (pozn.278), nestr.

HODNOCENÍ: Výsledná stavba uplatňuje na fasádě jednoduchý pozdně secesní výraz ovlivněný ve stylu Art deco. Budova Dusíkova divadla je příkladem nejen architektonické umělecké kvality, ale i historické hodnoty.

Divadlo Jana Ladislav Dusíka, seznam vyobrazení:

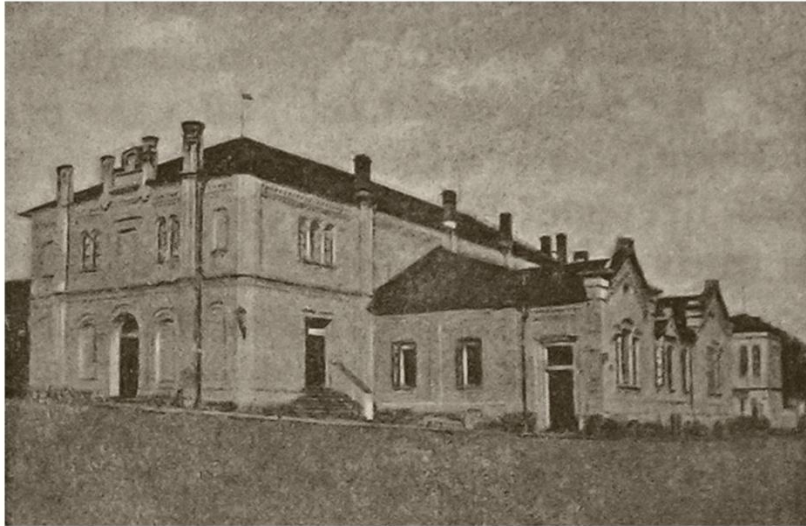
1. Původní podoba divadla v roce 1869, rytina. SOAKH
2. Divadlo po přestavbě roku 1887- SOAKH
3. Podoba divadla na konci 19. století- SOAKH
4. Návrh na obnovu průčelí po požáru, Josef Skřivánek. 1924. ASÚČ
5. Dobová zpráva o požáru divadla v roce 1923. SOAKH
6. Návrh na rozšíření divadla po požáru, Josef Skřivánek. 1924. SOAKH
7. Návrh na přestavbu, ing. A. Paluska-J. Jirásek. 1946. AMMČ
8. Hlavní průčelí do Dusíkovy ulice. foto Mrázek
9. Reliéf průčelí. foto Mrázek
10. Detail průčelí. foto Mrázek
11. Hlavní vstup s portálem dveří. foto Mrázek
12. Detail štukatérská dekorace průčelí. foto Mrázek
13. Hlavní sáls galeriemi. foto Mrázek
14. Pohled na jeviště. foto Mrázek.
15. Detail hlavice sloupu. foto Mrázek.
16. Kovaný lustr hlediště. foto Mrázek.
17. Osvětlení- detail. foto Mrázek.

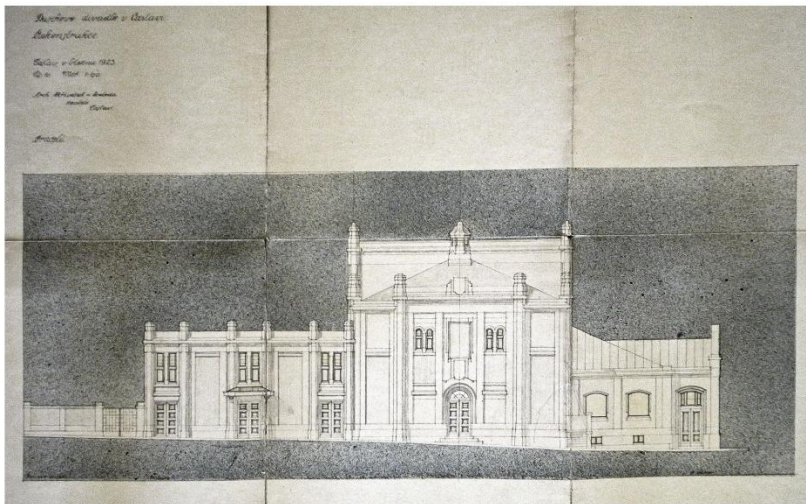
1.

2.

3.

4.

Dusíkovo divadlo v Čáslavi.

Po vyhoření 1. ledna 1923.

Tak vyhlížela naše chlouba, naše Dusíkovo divadlo po osudné novoroční noci. Jaká úděsná zvěst — divadlo leželo popelem! Kolik bolestných a z-

bezpříkladná obětavost všech spolupůsobilů, že můžeme slaviti v tak krátké době vzkříšení našeho divadla! Jako pták Fenix, vyrstalo z popela

slzených pohledů kolemjdoucích zalézalo na ruiny stánku Thalie, kolik těžkých okamžiků prožili ti, jimž divadelní prkna znamenala kus života — lepší svět! . . .
 Žal byl však všeobecný; přirostla ta zlatá kaplička našim Čáslavanům k srdci — srostli s ní! A hle! Minul rok . . . Rok, který uběhne než se nadějeme. Stal se div! Bezmezna, nadsená nádhernější, krásnější než bylo. Každý suad příspěl hrivnou k jeho znovuvybudování! Zlatými písmenami pro vždy bude tak mohutně vytrysklé zanícení pro znovuzřízení chrámu umění zapsáno v dějinách města Čáslavě. Máme opět své divadlo; važme si jej, pečujme o něj a buďme naň hrdí!

L. Henry Křiváka.

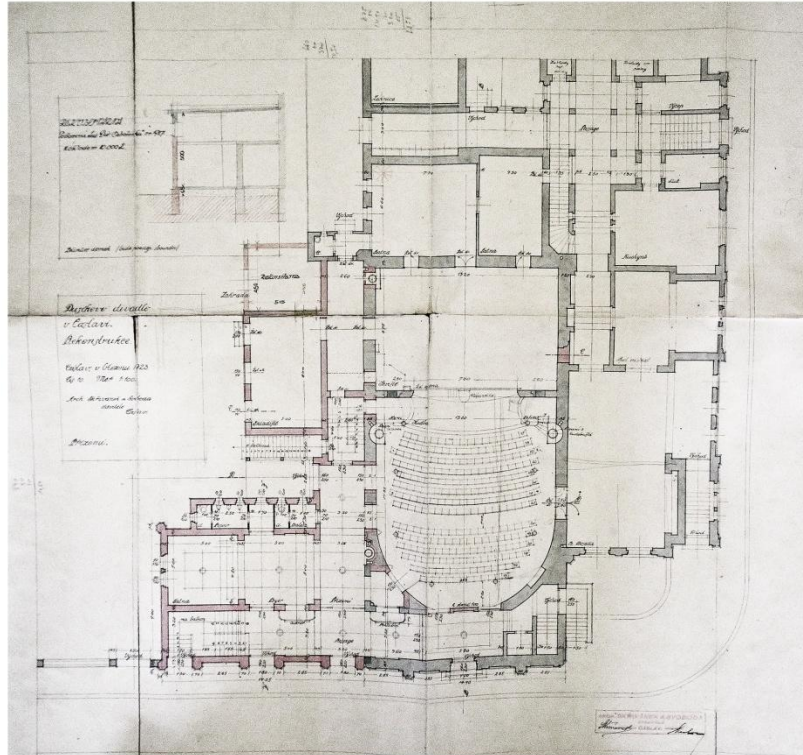
Spějí k nové slávě - divadlo Dusíkovo!

Z mých divadelních vzpomínek.

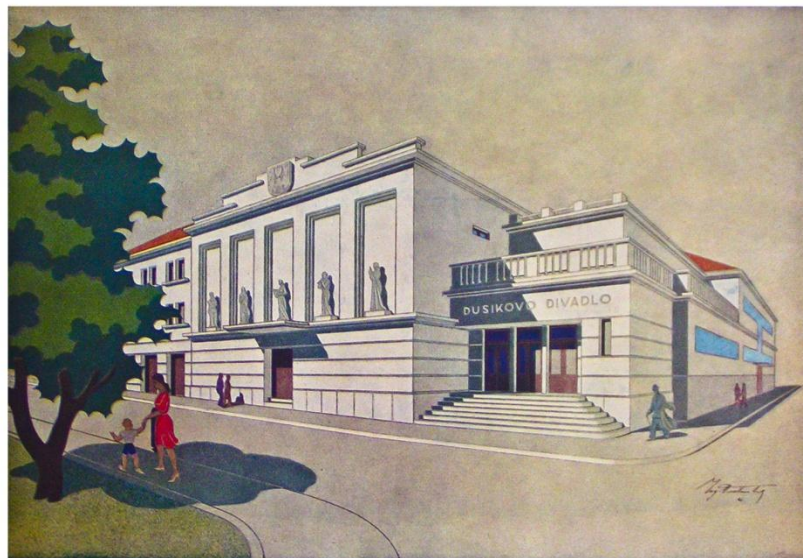
Jako svědek původního otevření Dusíkova divadla, jeho vyhoření a znovuzřízení, podávám některé, k Dusíkova divadlu se vztahující vzpomínky.
 V těch, více než 50 letech byl jsem přítomní několika stám divadelních představení v Dusíkovo divadle, kde vystřídalo se na sta ochotníků. Naše divadlo hostilo mnohé vynikající osobnosti našeho národa, jako: paní Sklenářovou-Malou, sl. M. Sittova, pp. Vrchlického, Divotýka, Nedbala, Smolhu, Kollára, Mošnu, Vojná, sl. Destinova a jiné. Se Svandova společností hrála zde v r. 1884 paní Chvárnová a sl. Hasslerova v „Prodané nevěstě“. Další výnos určen postavení Dusíkova pomníku. Byl jsem svědkem bez početných vynikajících ochotníků: Zelny, Milnovského, Dra. Jablonského, Dobšeho, Ferialdu, Jandy, Legelihu, Bayera, Špidla, Lorence, Dra. Tesáře, architektů Skřivánka, stav. Jiráska, Petra, H.C. Jar. Čihala, Josefa Kontráčekého, Em. Křivá, kapelníka Ullmana, Ant. Kondratěčka, kteří v operách neb operetách spolupůsobili; dámské vynikající role hrály: sl. Hermina Vaitbova, sl. Tausigova, sl. Klára, sl. Klára Rosterova, sl. Koutova, pl. Lochnerová, chof. lékařka, sl. Spiláková (slož. zpív.) která popletla tehdejšími dějství mladencem důkladně blávy, fo. Je brzy došlo svou roli, skončivši v mládětvém věku tuberkulósou; dále sl. Gollbergrova, sl. Zelinová, sl. Kohlerova, sl. Woldova, sl. Milnovská, paní Kuberová, p. Sasyová, sl. Jablonská, pl. Anderlová, sl. Kolínková, pl. Skřivánková, slečna

Ullmanová, sl. Anderlová, pl. Dobrnická a nejméně sl. Havrdova a mnoho jiných.
 Dříve hráli také uhelkové, jako pp. Anderle, Moloch, Frýba, Maysl, a Rakusan, též státní úředníci, jako: komisář Pecka, komisář Merkl, oficiál Toušek, s velmi dobrým výsledkem. Mnozí z jmenovaných nejsou více mezi námi; tehdy neprovdané dámy uvádili jména, jaká měly za svobodna. Mnohá uvedená jména dam a paní ochotníků nebudou nyníjším návštěvníkům Dusíkova divadla již známa.
 Tehdejší předseda finančního ředitelství, velký „oufača“ před Hospodinem zapověděl komisařům Peckovi a Merkovovi hrát v „Prodané nevěstě“, takže musla být z ruskému finančnmu ředitelství do Prahy vypravena deputace, v ní náležal se tehdejší poslanec, purkmistr a zastupitel ochotníků a zpěvského spolku, která vymohla účinkování jmenovaných úředníků. Po „Prodané nevěstě“ byli však za nedlouho oba z Čáslav přesazeni; jeden do Plzně, druhý do Českých Budějovic. To nejlépe ilustruje tehdejší poměry v „úředním“ Rakousku. Provozování „Prodané nevěsty“ bylo sece zadržáno, ale úředníci to jistě mají přesazení.
 Ještě jiná epizoda z Dusíkova divadla odehrála se před mým zrakem: Vojenská hudba hrála Dvořákovy slovanské tance; koncertu přítomní byli náhodou sám hudební skladatel Ant. Dvořák, kapelník hrál slovanské tance v poměru volnějším tempu; to sluch Dvořákovy nesnadně v okamžiku ocitnul se u kapelníka, vzpřítil s ním několik slov, ten se před Dvořákem uklínil a podával mu taktovku. Dvořák diriguje sám vojenskou hudbu, a my slyší jeho „Slovanské tance“

tak, jak je napsal. Po dohrání otfáš se Dusíkovo divadlo salvami potlesku jásajícího občerstva, jenž se Dvořák na vše strany uklínil.
 Ze se naše město dnes honosí tak vynikajícím ochotnickým sborem, máme co děkovati té okolnosti, že v Čáslavi hraje spolu občasná inteligence; proto můžeme se pochlibiti, že náš ochotnický sbor, který vypravil tak macný počet vypravacích her, možá divouti seaskřít. „Prodaná nevěsta“ a stejný počet „Lucerna“ při vypravacích domech.
 V divadelních představeních, jež vypravuje náš sbor, jest znáti nejen štátnou ruku vyborneho ochotníka, ale i dovednost architektů.
 Tak, jako truchlíli Čáslavané dne 1. ledna 1923, kdy hotel jejich poklad — Dusíkovo divadlo, tak radují se nyní, kdy v tak krátké době povstalo z rany marného nádhernější divadlo, jež bude nejen chloubou, ale i okrasou našeho města. Střepte je, jako oko v hlavě!
 Jest to skutečně bezpříkladná škola města Čáslavi a okruhu ke svému Dusíkova divadla, když v době jedného roku bylo možno znovuzřídit s přispěním rodníků Čáslavských tak krásný stánek umění, který nám mnohá větší města mohou zviděti.
 Předseda divadelních ochotníků, p. Dr. Tešál, jakož i ředitel úhozí sboru, p. architekt Skřivánek, mohou dneš. kídně spat, vždyť to, co před rokem zdálo se býti téměř nemohutným znovuzřítením Dusíkova divadla, stalo se skutekem. Všem zúčastněným, kteří si získali zásluhu o náš znovuzřítení, blahopřejouce osparjedávám.
 Frant. Procházka, pošt. ředitel.

6.

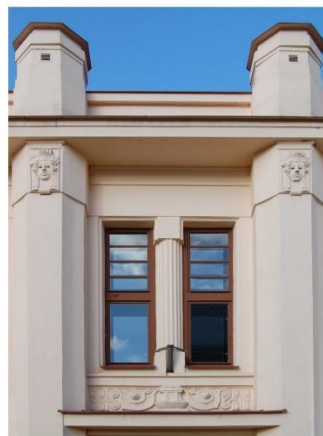
7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

9. Vily v ulici 28. října

kol. 1910

architekt: Josef Skřivánek

KULTURNĚ-HISTORICKÉ POZADÍ. Do roku 1916 spadá vznik nové vilové čtvrti, zvané *Na Balkáně*, rozprostírající se od historického jádra na severozápad. Tepnou této části města byla dnešní ulice 28. října, tehdy pojmenovaná třída *Jeho císařské výsosti arcivévody Karla Františka Josefa*.²⁸² Již na přelomu první dekády 20. století zde začaly vznikat volně ve vytyčené uliční řadě výstavní vily. Řadu z nich navrhl architekt Josef Skřivánek. Dnes o původních stavebnících nic nevíme. Jednotlivé plány vil jsou označovány jako, „*Nové vily pana Josefa Skřivánka, stavitele v Čáslavi*“, „*Návrh rodinného domu pana architekta Josefa Skřivánka*“, „*Plán rodinných vil pana J. Skřivánka*“.

Mnohé ze staveb byly v druhé polovině 20. století necitelně upravovány. Některé vily se zachovaly ve své navržené podobě. Součástí projektů byly i Skřivánkem navržené ploty, které se dochovaly u několika vil.

POPIS STAVBY. čp. 520/9. Přízemní vila stojí, jako i další, ve volně na konci uliční zástavby. Stavba má složitý tvar půdorysu. Její nepravidelnou kompozici hmot určují dvě hlavní osy zvlněných štítů se sedlovými střechami. Siluetu vily zmalebňuje polygonální arkýř na nároží. Stěnu člení úzké okenní otvory. Na jihovýchodní straně stavby je k hlavní hmotě přičleněna prosklená veranda se vstupem. Její plochá střecha je využita jako balkón. Nárožní pilířky verandy vybíhají nad římsu a tvoří sloupky pro kované zábradlí balkónu. Hladká plocha fasády je členěna horizontálním vlysem, který vyplňuje rostlinný secesní ornament. Štukové reliéfní pásy nad okny patří k pozdější úpravě. Všechny Skřivánkovy vily mají tradiční koncepci půdorysu, kde schodiště navazuje na úzkou chodbu.

Původně plocha nad vlysem byla vyplněna strukturovanou omítkou tmavé barvy, jež vytvářela efektní kontrast fasády s hladkou světlou omítkou.

POPIS STAVBY. Dvojvila čp. 490/10, 491/8. Podélná přízemní stavba na obdélném půdorysu je symetricky rozdělena na dvě bytové jednotky. Blok stavby kryje nízká valbová střecha s výrazným přesahem, ze které vybíhá směrem do ulice široký vikýř. Ke vstupu

²⁸² PKMČ, 1916, s. 229

vede nízké schodiště s kovaným zábradlím. Vchod s půlkruhovým světlíkem má profilované ostění. Hmota nároží směrem do ulice je zkosena. Současně ji překrývá hrana střechy. Plochu fasády proráží různě velká obdélná okna. Na středu postranní fasády vyčnívají polygonální arkýře. Hladkou bílou omítku zdobí barevné glazované pásy, jež jsou složeny do různých kompozic. Glazované prvky jsou zasazeny i do podhledů střechy. V tradičním půdorysu stavby se uplatňují osobitě řešené polygonálních tvary místností. V dalších navržených vilách, čp. 520/32, 447/12, 467/12, užil stejných kompozičních principů, jako asymetričnosti a nepravidelnosti.

HODNOCENÍ. Skřivánkovy vily představují vyrovnávání regionální vilové architektury s přední českou architektonickou vilovou produkcí první dekády 20. století. Žádná z nich ale neuplatňuje schodišťovou halu. Mimo této roviny se v některých případech řešení projevují konzervativnější forem, jako například barokizující nárožní věžičky či užití jednotlivých klasických detailů. Jejich charakter se různí.

Skřivánkovy vily, seznam vyobrazení:

Vila čp. 520/9

1. Návrh průčelí, Josef Skřivánek. kol. 1910. ASÚČ
2. Hlavní průčelí, historické foto, nezpraz. fond SOAKH
3. Celkový pohled foto autora.

Vila čp. 490/10, 491/8

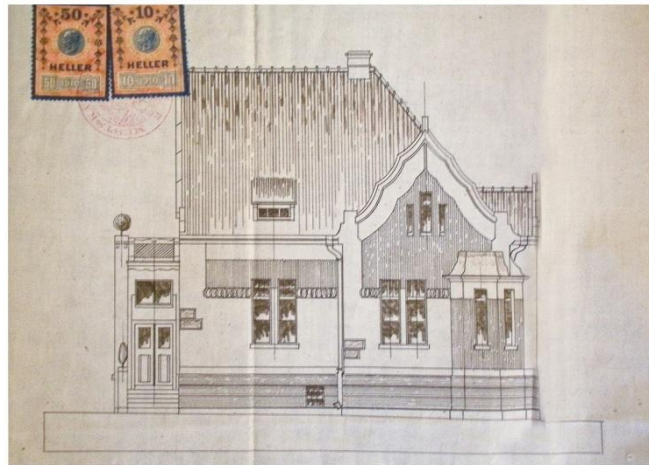
1. Návrh průčelí, Josef Skřivánek. 1912. ASÚČ
2. Návrh půdorysu, Josef Skřivánek. 1912. ASÚČ
3. Celkový pohled. foto autora.
4. Celkový pohled. foto autora.
5. Detail nároží. foto autora

Vila čp. 467/12

1. Návrh průčelí, Josef Skřivánek. kol. 1910. ASÚČ
2. Celkový pohled, historické foto, nezpraz. Fond SOAKH
3. Celkový pohled. foto autora.

Vila 447/12

1. Návrh průčelí, Josef Skřivánek. ?. ASÚČ
2. Celkový pohled. foto autora
3. Detail pilíře plotu. foto autora

1.

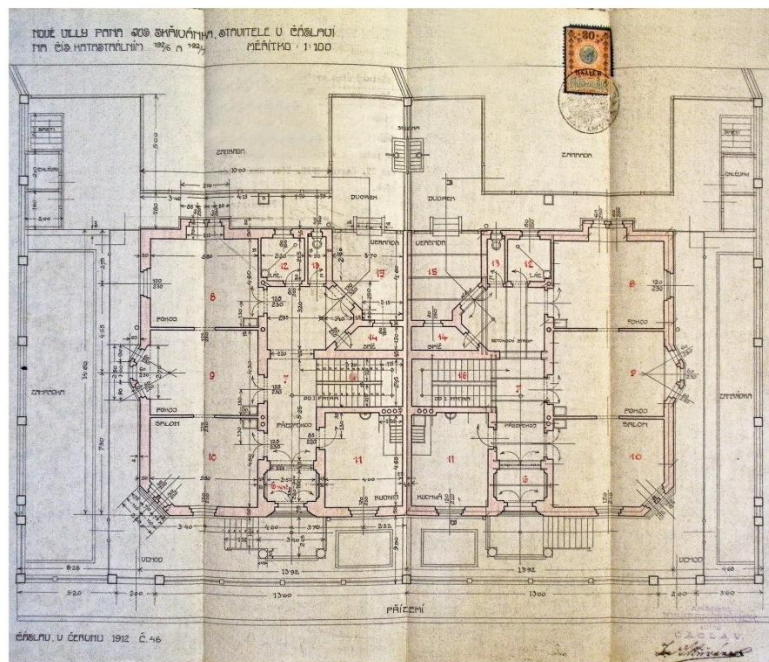
2.

3.

1.

2.

3.

4.

5.

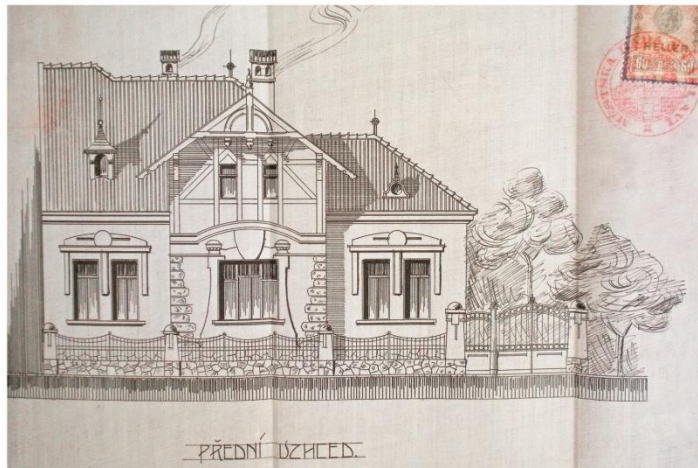
1.

2.

3.

1.

2.

3.

10. Činžovní domy pro ředitele městské školy F. Skočdopole (upraveno)

1903

architekt: Ladislav Skřivánek

KULTURNĚ – HISTORICKÉ POZADÍ. Architekt Ladislav Skřivánek roku 1903 vypracoval návrh dvou secesních sousedících domů pro ředitele městské školy Františka Skočdopole na tehdejší Rudolfově, dnešní Masarykově třídě čp. 414 a 415. Dům čp. 415 zakoupil záhy, podle *Pamětní knihy města Čáslavi*, za 7450 korun člen významné místní průmyslnické rodiny Vojtěch Pick.²⁸³ V druhé polovině 20. století fasády byly upraveny a výzdoba zničena.

Domy jsou situovány v uliční řadové zástavbě na jedné z hlavních čáslavských tříd. Prvotní podobu stavby nastiňuje několik dochovaných zlomků na fasádě. Stavební archiv v Čáslavi uchovává původní Skřivánkuv návrh, jenž podává výpověď o výjimečnosti této stavby.²⁸⁴

POPIS PŮVODNÍCH PLÁNŮ. Dva vedle sebe na těsno stojící domy byly navrženy pro řadovou uliční zástavbu. Přestože se jedná o dva objekty, zvenčí jsou řešeny jednotně. Jednopatrová stavba na nízkém parteru je završena stanovou střechou se sklonem do ulice. Mezi sebou jsou odděleny vystupujícím profilovaným štítem. Navržené asymetricky umístěné vstupy umocňují expresivně pojaté portály s organickými formami supraport, jež proráží kruhové světlíky s mozaikou. Hladkou fasádu člení různé velké obdélné okenní otvory. V prvním patře jsou nad okny umístěny segmentové suprafenestry. Dům čp. 414 je opatřen v přízemí rizalitem, na který v prvním patře navazuje balkón. Jehož strany lemují dvě expresivně pojaté busty.

Oba domy mají dvojtakt a půdorys do tvaru písmena L. Navzájem se k sobě přimykají, čímž vytváří v zadní části uzavřený dvůr. V půdorysu se uplatňuje zajímavé točité schodiště s volným středem.

HODNOCENÍ. Stavba se projevuje charakteristickými formálními prvky secese, jako je plošné průčelí, asymetričnost. Stavitel domů Skřivánkovi umožnil vlastní výtvarný projev. Autor tak na hladkou fasádu s virtuozytí aplikuje expresivně pojaté dekorativní momenty, které vytváří osobitou secesní rovinu.

²⁸³ PKMČ, 1906, s. 263

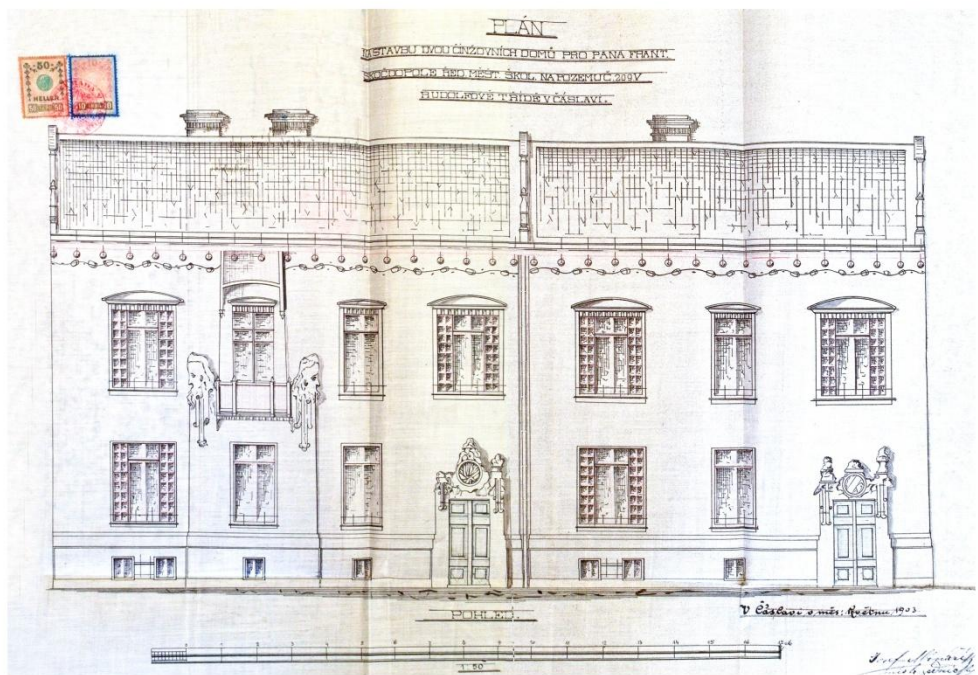
²⁸⁴ Složka objektu s čp. 413. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

Skřivánkova realizace stavby byla v konzervativním regionálním městě se zakořeněnou tradicí excesem, což dokládá i dobová reakce: „*Na schůzi zastupitelstva dne 27. 2. byl vysloven odpor proti fasádě domů čp. 414 a 415, kdy reliéfy hlav posouzeny jako nevkusné, ba hnusné a žádáno, aby stavební odbor takové okrasy domů nepovoloval. Majitel těchto domů nepodrobil se ani po osobní domluvě, reliéfy ani neodstranil, ani nezměnil.*“²⁸⁵ Přesto koupě domu, záhy po dokončení, členem bohaté továrnické rodiny svědčí o mimořádnosti stavby. Progresivní styly v architektuře daleko více volili intelektuálně zaměření bohatí lidé s vytříbeným vkusem a touhou reprezentovat se, jako právníci, průmyslníci, lékaři a další osvícené osobnosti.

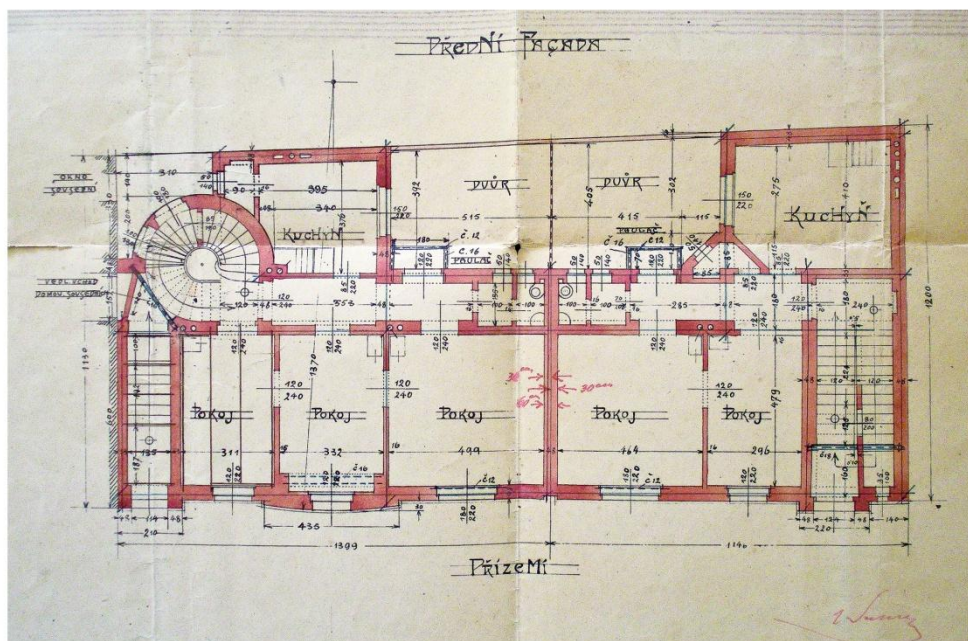
Činžovní domy pro ředitele městské školy F. Skočdopole, seznam vyobrazení:

1. Návrh průčelí, Ladislav Skřivánek. 1903. ASÚČ
2. Návrh půdorysu, Ladislav Skřivánek. 1903. ASÚČ

²⁸⁵ PKMČ, 1904, s. 208

1.

2.

11. Budova Okresní nemocenské pokladny

1923-1925

architekt: Emil Jech

KULTURNĚ – HISTORICKÉ POZADÍ. Národně-sociální organizace v Čáslavi koupila roku 1920 rohový dům se zahradou proti gymnáziu, na rohu Masarykovy a Husovi třídy s úmyslem výstavby spolkového domu Okresní nemocenské pokladny.²⁸⁶ Budova měla sloužit k sociálním účelům a poskytnou byty. Organizace vypsalala v únoru roku 1923 veřejnou soutěž na ideové náčrtky na stavbu.²⁸⁷ Soutěž byla obeslána šestnácti pracemi. Komise 1. cenu neudělila, 2. cenu ve zvýšeném obnosu 2500 korun obdržel návrh architekta V. Vejrycha z Královských Vinohrad. 3. cenu v obnosu 1500 korun získal architekt Emil Jech na Smíchově.²⁸⁸ Přestože druhou cenu obdržel arch. V. Vejrych, z dnes neznámých důvodů 4. 6.1923 předložila Národně-sociální organizace v Čáslavi „*městské komisi v záležitostech stavebních*“ žádost o schválení přiložených plánů třetího obsazeného místa v soutěži, architekta Emila Jecha.²⁸⁹ V předsednictvu stavební komise zasedal i architekt Josef Skřivánek. Projekt byl přijat s ohlasem. „*Bude to parádní kousek a Čáslav okrášlí.*“²⁹⁰ Stavební program stanovoval dvoupatrovou nárožní budovu s obytným podkrovím. Rozlehlá stavební parcela umožňovala vybudování mohutného stavebního bloku na ploše 1043 m².²⁹¹

Stavba okresní nemocenské pokladny se uskutečnila s povolením státní subvence ve výši 70% nákladu. Nejvýhodnější nabídku na realizaci předložila firma B. Brát a spol.²⁹² V roce 1924 byl stanoven rozpočet na 2864667 korun²⁹³ Okresní nemocenská pokladna patřila mezi velké pojišťovací ústavy v regionu. V budově se nacházely ordinace, čekárny, rentgen, operační sály, místnost pro horské slunce, kancelář ředitele, zasedací místnost, kanceláře, trezor a zbývající části k obchodní činnosti, obchody a skladiště. První a druhé podlaží obsahovalo dvojpokojové byty.

V roce 1997 budova se stala chráněnou kulturní památkou.

²⁸⁶ PKMČ, 1920, s. 60

²⁸⁷ Havlíčkovy hlasy V, 1923, č.8, nestr.

²⁸⁸ Styl IV, 1923-1924, s. 55

²⁸⁹ Havlíčkovy hlasy VI, 1924, č.30, 25.6., nestr

²⁹⁰ Havlíčkovy hlasy VI, 1924, č.30, 25.6., nestr.

²⁹¹ Stavební program budovy Okresní nemocenské pokladny. Archiv stavebního úřadu v Čáslavi.

²⁹² Ibidem

²⁹³ Finanční deník stavby Okresní nemocenské pokladny. Archiv stavebního úřadu v Čáslavi.

POPIS STAVBY. Stavba stojí jako samostatný stavební blok na svažitém terénu rozsáhlého stavebního pozemku. Svými fasádami se obrací do třech frekventovaných ulic. Půdorys kopíruje uliční čáry a vytváří tak zalomený tvar písmene U. Křídlo do Masarykovy třídy hmotově odstupuje od sousední synagogy volným fasádovým rohem. Roh Husovy a Masarykovy třídy sráží segmentové zaoblení hmoty. Stejně řešení nároží se uplatnilo i na rohu Jablonského ulice a Husovy třídy. Hlavní vjezd do budovy byl navržen z méně frekventované Jablonského ulice a vstupy z Husovy třídy.

Hlavní průčelí o čtyřech podlažích a nástavbě se obrací do Husovy třídy. Mohutné kulaté pilíře odlehčují mohutný blok stavby. Složitě členění fasády sjednocují průběžné podokenní římsy. Lomené tvary balkonů vytváří silné plastické řešení průčelí. Mezi balkóny probíhají přes první a druhé patro vertikálně štíhlé pilíře. Polopatro korunují půlkruhová okna nad hlavní římsou. Hlavní vstup je opatřen dekorativně pojatým portálem se zachovanými původními dveřmi.

Stavba uplatňuje dvojtraktový půdorys. Provozní prostory stavby jsou situovány do dvora, stejně i přístupová schodiště k bytovým jednotkám, která byla oddělena od provozu nemocenské pokladny. Stavba je částečně podsklepena.

POPIS PŮVODNÍHO NÁVRHU FASÁDY. Dnešní podoba budovy je zřejmě výsledkem úpravy původního Jechova návrhu z roku 1923, zejména fasáda. Nicméně hlavní kompozice zůstává nezměněná.²⁹⁴ Publikace *100 staveb - moderní architektura Středočeského kraje* Zdenka Lukeše a kolektivu autorů v kapitole o časlavské Okresní nemocenské pojišťovně reprodukuje podobu dnešní fasády a budovu jednosměrně spojuje s architektem Emilem Jechem.²⁹⁵ Výsledná podoba průčelí se od Jechova schváleného projektu z roku 1923, jež je jako jediný zachovaný plán fasády, odlišuje v detailech, především v dekorativních momentech. Schválený návrh uplatňuje v suprafenestrách oblé a krystalické tvary. Pravděpodobně dílčí úprava fasády byla provedena provádějící architektem Antonínem Chramostou. Důkazem může být Chramostův prováděcí plán půdorysu z prosince roku 1924, v němž také upravil některé detaily Jechova návrhu. Možná dekorativní průčelí předložené architektem Jechem se nakonec zdálo příliš finančně nákladné. Tento fakt podporuje i zmínka: „*Řešení budiž úsporné, neboť bude žádáno o*

²⁹⁴ V archivu městského stavebního úřadu se nachází projekt úpravy fasády z 50. let, který odpovídá dnešnímu stavu.

²⁹⁵ Lukeš – Havlová (pozn 187)

*podporu ve smyslu zákona o stavebním ruchu. Fasáda jednoduchá, vkusná.*²⁹⁶ Tyto spekulativní otázky si můžeme pouze klást. Nicméně původní Jechův návrh komise hodnotila kladně: „*Celá budova jest opatřena moderní fasádou*“.²⁹⁷

Součástí projektu z roku 1923 byl i navržený dvůr s okrasnou zahradou, obracející se k synagoze a předzahrádka s nízkou zídkou směřující k Masarykově třídě. Od tohoto záměru se upustilo.

HODNOCENÍ. Budova Okresní nemocenské pokladny uplatnila na fasádě formy tehdy módního dekorativismu a současně principy neoklasicistní architektury. Dochovaný Jechův plán průčelí do Husovy třídy z roku 1923 vykazuje zvláštní syntézu krystalických a oblých forem.

Budova Okresní nemocenské pokladny, seznam vyobrazení:

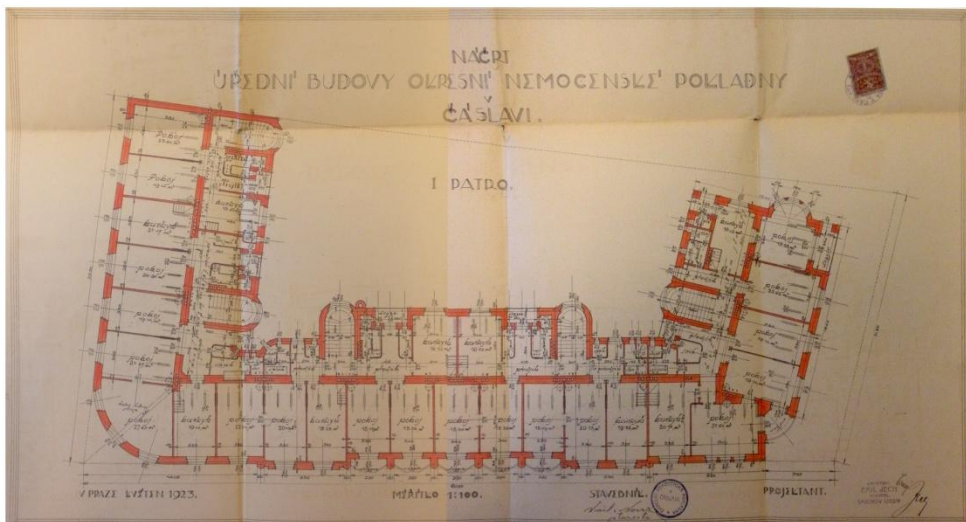
1. Návrh průčelí, Emil Jech. 1923. ASÚČ
2. Návrh půdorysu, Emil Jech. 1923. ASÚČ
3. Husova třída před stavbou-historické foto, AMMČ
4. Nároží směrem k synagoze. foto autora
5. Hlavní vstup. foto autora
6. Celkový pohled. foto autora

²⁹⁶ Protokol komisionálního vyšetření k schválení stavby Okresní nemocenské pokladny z 8.6.1923. Archiv stavebního úřadu v Čáslavi.

²⁹⁷ Ibidem.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

12. Nájemní domy pro státní zaměstnance a vojenské gážisty

1924-1925

architekt: Emil Jech

KULTURNĚ - HISTORICKÉ POZADÍ. V první polovině 20. let 20. století se začaly stavět čtyřpatrové nájemní domy pro státní zaměstnance a vojenské gážisty v Husově třídě. Dne 18. 9. 1924 se konala stavební komise, která určila program stavby.²⁹⁸ Polovina bytů v domech měla sloužit z poloviny pro státní zaměstnance a druhá polovina pro vojenské gážisty.²⁹⁹ Stavba se prováděla z výtěžků stavebních losů, které město rozprodalo za 570000 korun. Část pozemku pro stavbu byl odkoupen od místního kameníka K. Borovičky. Projektovaný dům měl obsahovat 60 bytů, každý s vlastní předsíní. 40 z nich o jednom pokoji a kuchyni, 20 o dvou pokojích s kuchyní.³⁰⁰ Dispozice jedno až tři pokojových bytů měla zahrnovat kuchyň se spíží, koupelnu, klozet a balkón. 18. června 1925 byl schválen projekt pražského stavitele na Smíchově, Emila Jecha. Důraz se kladl na úsporné řešení bytů na podkladě tehdejšího zákona o stavebním ruchu razící jedno z hesel „*přímé světlo a vzduch*“.³⁰¹ Vybudování nových činžovních domů s 52 byty tak mohlo poskytnout ve městě komfortní útočiště v bytové krizi. V březnu 1925 následujícího roku nájemní domy byly dokončeny.³⁰²

Stavbu hodnotí sloupek v dobové periodice: „*Architektonickým řešením dociluje projektant budovy stylu vážného, čímž uzavírá a dokončuje jednu z našich prvních hlavních tepen budovou reprezentační, tak jako docílil toho již roku loňského budovou paláce okresní nemocenské pokladny, jímž jest též autorem.*“³⁰³ Díky této výstavbě, jež se zdárně připojila k dialogu okolních staveb, se završila podoba Husovy třídy. Ulice nyní byla dotažena k harmonické podobě. Kladný ohlas zaznamenávají i Paměti města Čáslavi. „*Celá ulice k nádraží nabyla krásného vzhledu, poněvadž nové budovy se ladně připojily ke krásné soudní budově a k dřívějším mohutným stavbám*“.³⁰⁴

²⁹⁸ PKMČ, 1924, s. 247

²⁹⁹ Ibidem, s. 247

³⁰⁰ Havlíčkovy hlasy VI, 1924, č.4, nestr.

³⁰¹ Architek SIA (pozn.191) s. 7

³⁰² PKMČ, 1926, s. 313

³⁰³ Havlíčkovy hlasy VII, 1925, č. 20, nestr.

³⁰⁴ PKMČ (pozn. 310), s. 314

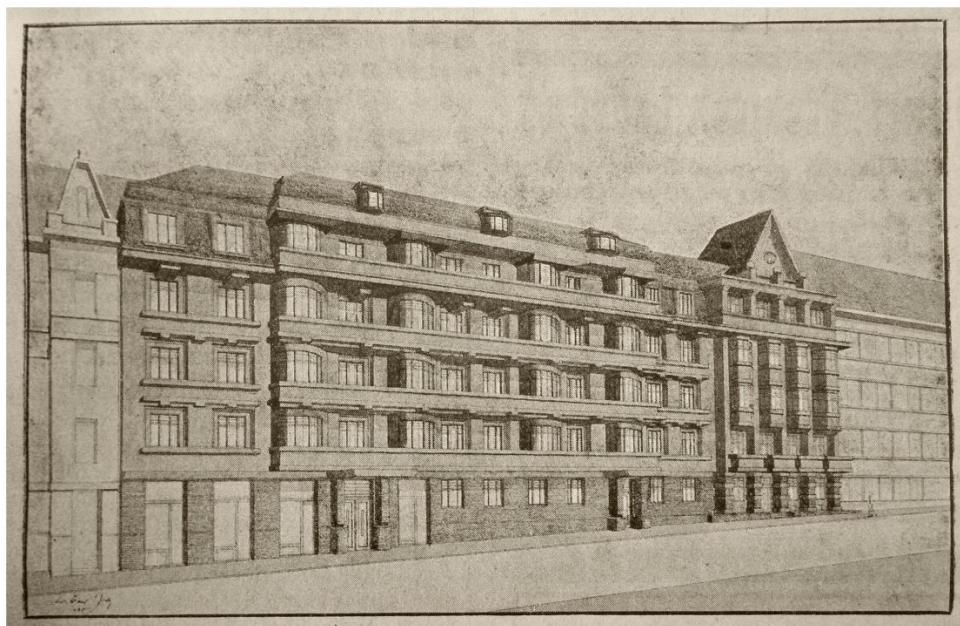
POPIS STAVBY. Nájemní domy stojí v řadě uliční zástavby. Půdorysně členitá stavba zahrnuje několik jednotek domů řazených k sobě ve dvou řadách, které mezi sebou propojuje na jižní straně křídlo. Zadní fronta budovy byla navržena tehdy bezejmenné ulice, která se měla vytvořit budoucí regulací. Střed budov je volný. Hlavní průčelí se čtyřmi patry se obrací se do Husovy třídy. Přestože se jedná o stejné k sobě řazené půdorysné jednotky domů s vlastním popisným číslem, do ulice se prezentují jako jedno dlouhé horizontální průčelí. Poslední jednotka činžovního domu z jihozápadní strany získala vlastní výraz fasády. Architekt na této části stavby opakuje princip, který již předtím použil v návrhu z roku 1923 na stavbu Okresní nemocenské pokladny, motiv úzkých pilířů, vklíněnými mezi lomenými balkóny, jež protínají všechna patra. Lomený tvar balkonů zde nahradil lomený tvar oken s parapety, které na sebe vertikálně navazují. Římsu třetího patra zatěžuje horizontála průběžného balkonového parapetu nástavby. Ten zároveň přerušuje linie štíhlých pilířů. Celek korunuje trojúhelníkový štít. Štíhlé pilíře a na sebe navazující arkýře umocňují vertikální směr. Opakem tohoto principu je horizontální řešení vedlejší jednotné fasády domu. Horizontálu zdůrazňuje šířka průčelí a dlouhé podélné pásy parapetů balkonů. Charakteristickým znakem budovy je nadsazení měřítko klasických architektonických forem. Průčelí rytmitizují pomyslné objemné sloupy probíhající přes čtyři patra s krycí deskou. Jejich hmotu odlehčují okenní otvory.

V půdorysu se uplatňuje dvojtrakt, jenž umožnil osvětlenou a větranou předsíň u každé bytové jednotky. Přístup do pater zprostředkovává šest schodišť situovaných v cylindrických rizalitech zadního traktu.

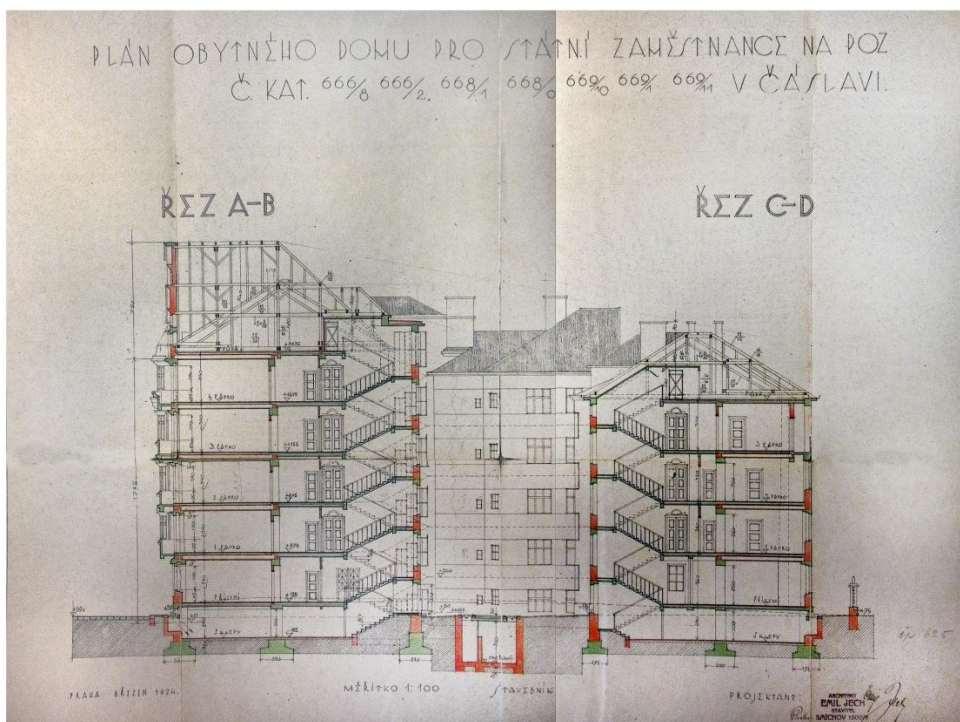
HODNOCENÍ. Forma větší části fasády vychází z oficiálního stylu nové republiky-neoklasicismu, který vede dialog s detaily inspirovanými předválečnou architekturou předních architektů. Skládáním klasických architektonických prvků se silně nadsazeným měřítkem vytvořil autor stavby dynamickou a plastickou fasádu, která nemá obdoby ani v hlavním centru Čech, v Praze.

Nájemní domy pro státní zaměstnance a vojenské gážisty, seznam vyobrazení:

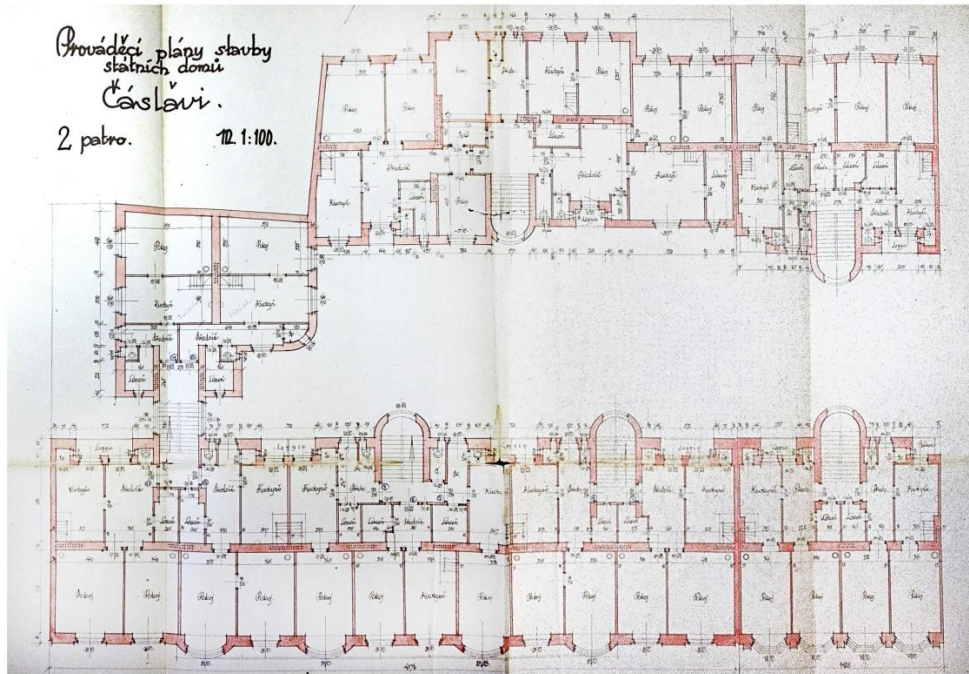
1. Celkový pohled, dobová kresba. SOAKH
2. Návrh-řez, Emil Jech. 1924. ASÚČ.
3. Návrh-půdorys, Emil Jech. 1924. ASÚČ
4. Emil Jech, situační plán, ASÚČ
5. Celkový pohled, dobová fotografie, nezprac. fond SOAKH
6. Průčelí-detail. foto autora
7. Průčelí. foto autora
8. Průčelí. foto autora

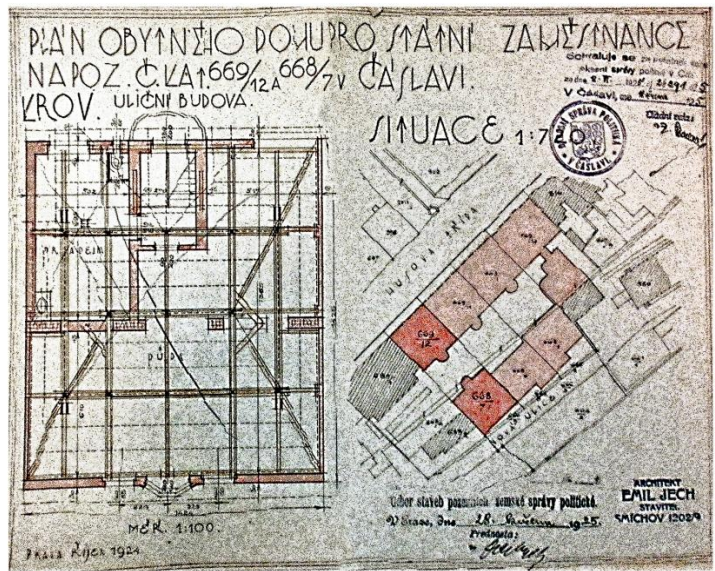
1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

13. Nová kolonie domků na Váchově

1926 – 1927

architekti: J. Skřivánek a V. Svoboda, A. Chramosta

KULTURNĚ-HISTORICKÉ POZADÍ. Městská rada v Čáslavi se rozhodla v roce 1926 zmírnit bytovou nouzi ve městě a podat pomocnou ruku lidem, již neměli dostatečný stavební kapitál. „*Aby mohla býti zmírněna bytová tíseň ve městě těch, kteří nebydlí anebo bydlí špatně.*“³⁰⁵ V úmyslu rady bylo poskytnout dvě třetiny nákladů na jednotlivou bytovou jednotku.³⁰⁶ Místní stavební a bytové družstvo *Svépomoc* zprostředkovalo levné stavební parcely na družstevních pozemcích v městské oblasti „*Váchov*“, situované na Chrudimském předměstí. Město tak zde zakoupilo stavební pozemky od pana Václava Havelky.³⁰⁷ V lokalitě měly vyrůst tři typy dvojdomků, aby se prostor co nejrationálněji využil. Městská rada oslovila několik místních stavitelů s prosbou zhotovení předběžných náčrtků jednotlivých typů.³⁰⁸ Program byl přesně definován³⁰⁹. Stavitelé měli navrhnout tři typy domků (A,B,C) o různých plochách. Požadované stavební regule značně omezovaly stavitele. Zadání určovalo dva pokoje v přízemí. Závazné byly dokonce i rozměry oken a dveří. Výsledky obeslaných návrhů byly, až na výjimky, nevalné. Převažovaly projekty jednoduchých staveb. S ohledem na co nejnižší náklady vyhrály dva typy domků „B“ od firmy Josef Skřivánek a Svoboda a typ „C“ od firmy ing. Chramosta v podobě tradičních přízemních dvojdomků s jednoduchou fasádou, krytých polovalbovou střechou.³¹⁰ Firma Skřivánek a Svoboda předložila skici pěti typů levných obytných domů. „*Jejichž stavbou umožněno by bylo lidu méně majetnému získati poměrně levného, pohodlného a zdravého bydlení.*“³¹¹ Finanční náklad na jejich vybraný dům činil nejvýhodnější nabídku ze všech předložených návrhů 21810 korun. Nad ostatní projekty vystupoval pouze projekt pracovní skupiny architektů Antonína Bláhy z Čáslavi a stavitele Josefa Hemelíka z nedalekých Vrdů. Namísto dvojdomů navrhla tato dvojice řadové domy s modernistickým řešením

³⁰⁵ Vyhláška Městského úřadu v Čáslavi z 30.10.1926. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

³⁰⁶ V případě velkého zájmu, stavební firmy nabízely slevy. Korespondence mezi starostou města a staviteli z 22.3.1927. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

³⁰⁷ Složka *Nová kolonie Váchov*. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

³⁰⁸ *Ibidem*.

³⁰⁹ Stavební program nové kolonie. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

³¹⁰ Korespondence Městskou radou města Čáslavi adresovaná místním stavitelům z 21.2.1927. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

³¹¹ Nabídka projektu domů pro kolonii Váchov firmy Skřivánek, Svoboda městu. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

plastické fasády završené plochou střechou. Auroři ve své obhajobě zdůrazňovali u řadových domů výhodu v potřebě menší parcely a ve zvýšení užitkové plochy obytných místností.³¹²

Během dalšího roku 1927 se výstavba dokončovala. „*Na takzvaném Váchově je mnoho nových domků, v nich bydlí tiše celkem 174 občanů: dělníků, železničních zřízenců, studentů a úředníků. Jsou tu všechny podmínky pro vznik malebné předměstské čtvrti.*“³¹³

V dnešní době z kolonie na Váchově zbylo torzo. Během času malé prostory domů vynutily stavební úpravy. Majitelé tak začali přistavovat různé přístavky a nastavovat patra, čímž stavby ztratily svůj původní charakter.

HODNOCENÍ. Vítězné návrhy tradičně pojatých domků odráží sociální aspekt. Formální rovina předložených návrhů byla druhořadá, zvítězily projekty s nejnižšími náklady

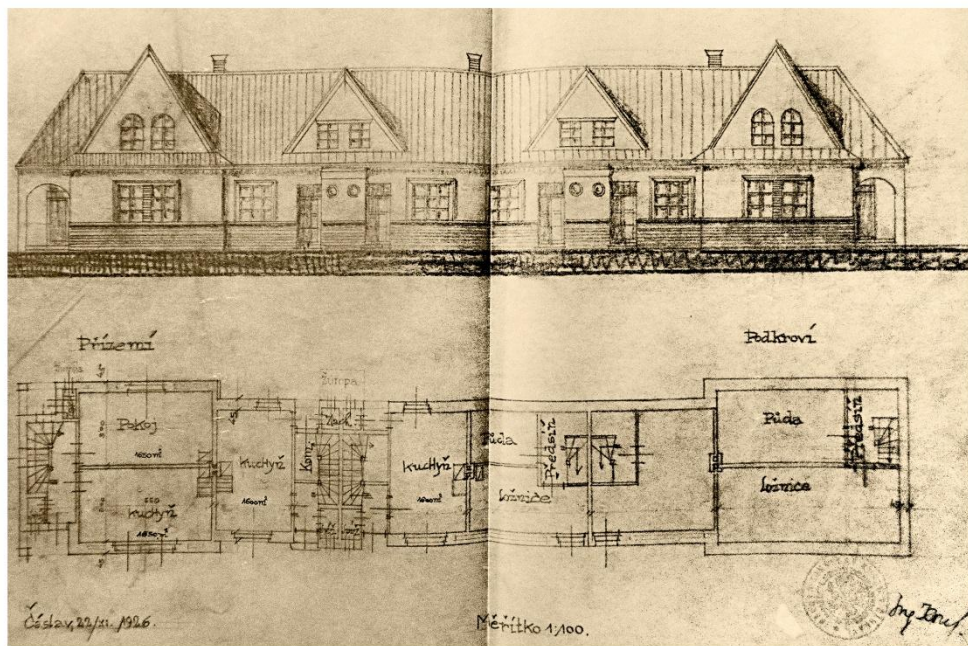
Nová kolonie domků na Váchově, seznam vyobrazení:

1. Návrh řadových domů, A. Bláha-J. Hemelík. 1927. ASÚČ
2. Návrh řadových domů, A. Bláha-J. Hemelík. 1927. ASÚČ

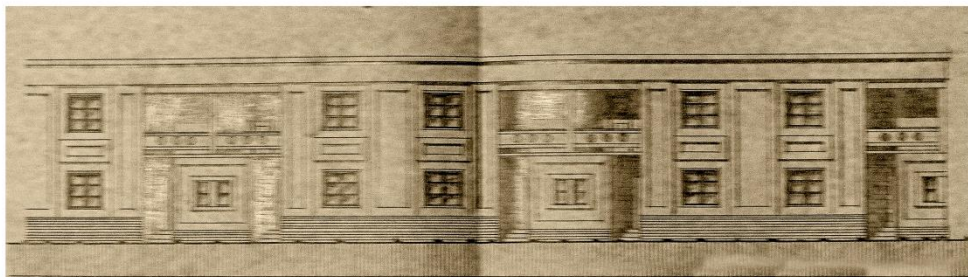
³¹² Nabídky projektů domů pro kolonii Výchov stavebních firem. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

³¹³ Havlíčkovy hlasy VII, 1925, č. 5, 6.2., nestr.

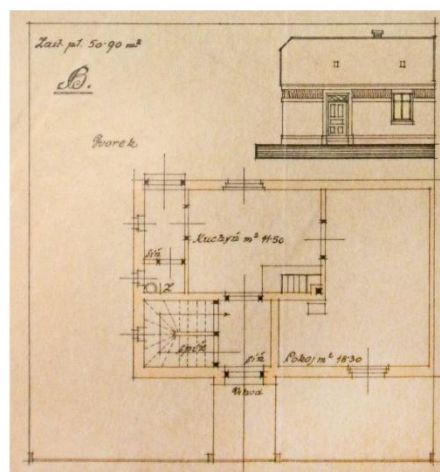
3. Návrh dvojdomu, Josef Skřivánek, 1927. ASÚČ

1.

2.

3.

14. Gymnázium

1926-1927

architekt: Emil Jech

KULTURNĚ – HISTORICKÉ POZADÍ. První gymnaziální třída byla v Čáslavi otevřena již v roce 1880 v provizorních prostorech nynější Základní školy na Žižkově.³¹⁴ V zápětí začala Občanská záložna stavět samostatnou novou školní budovu na místě, kde stojí doposud na Rudolfově, dnešní Masarykově třídě. První podoba budovy čáslavského gymnázia vycházela z historických forem. Jednopatrová stavba na podlouhlém obdélném půdorysu s nárožními rizality byla navržena v neorenesančním slohu. Roku 1898 se všeobecné nižší gymnázium stalo vyšším osmiletým. Prostory pro řádnou výuku přestaly kapacitně dostačovat.³¹⁵ Město se za této situace rozhodlo o rozšíření budovy.³¹⁶ Projekt na přístavbu školy se začal zpracovávat od roku 1911.³¹⁷ Následující léta sužované válkou přestavbu gymnázia pozastavily. Až po první světové válce, po dosti dramatických jednáních bylo v roce 1925 získáno povolení od ministerstva financí k přístavbě gymnázia dle plánů architekta Emila Jecha.³¹⁸ Rozpočet na přístavbu činil 1300000 korun. Z této částky stát uhradil 1100000 korun. Zbylá potřebná částka se čerpala z půjčky od městské pojišťovny.³¹⁹ Rozšíření budovy gymnázia a úprava fasády se uskutečnily v letech 1926 až 1927. Stavební práce byly zadány stavitelům Bláha-Malý-Oliva.³²⁰ Při Jechově úpravě budova byla zvýšena o jedno podlaží. Ke staršímu stavebnímu jádru byla přistavěna část s hlavním vstupem a na jihozápad se stavba rozšířila nízkou přístavbou tělocvičny s plochou střechou.

POPIS STAVBY. Budova gymnázia je situována ve volné řadové zástavbě na Masarykově třídě, do níž obrací svoje hlavní průčelí. Třípodlažní stavba stojí na vysokém přízemním parteru. Po řadě stavebních úprav vznikl směrem do dvora nesourodý stavební blok. Jednotnou plochu fasády člení rytmus obdélných oken. Kompozici určuje horizontála

³¹⁴ Čáslavské noviny, 2009, č.4, s. 13

³¹⁵ Pravda XXVII, 1923, č. 8., nestr.

³¹⁶ Ibidem, nestr.

³¹⁷ PKMČ, 1911, s. 78

³¹⁸ PKMČ, 1925, s. 294

³¹⁹ Ibidem. s. 295

³²⁰ Havlíčkovy hlasy VI, 1924, č.10, nestr.

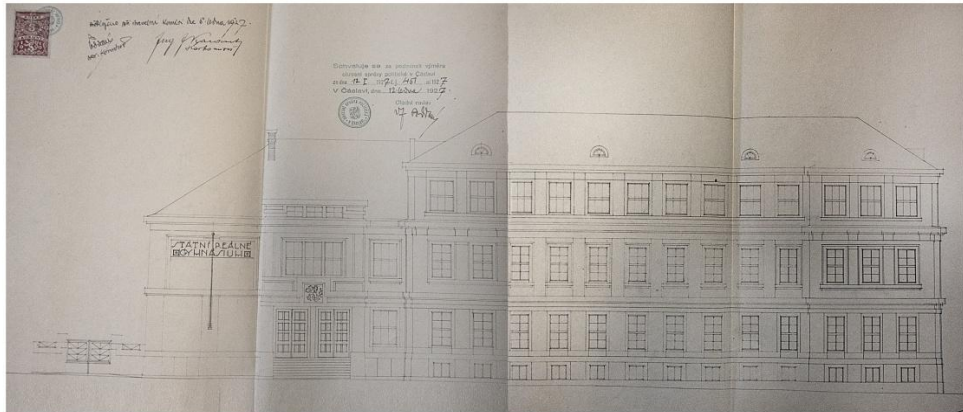
výrazných mezipatrových říms. Hlavní vstup umocňuje nad ním plastická modelace prvního patra zatíženého plasticky modelovanou atikou.

POPIS VARIANT NÁVRHU. Archiv stavebního úřadu v Čáslavi uchovává dva Jechovy návrhy. První starší variantu z roku 1926 určuje opačný princip, vertikálně rytmizované průčelí s plochými pilastry probíhajícími přes přízemí a první patro. Nad korunní římsou probíhá nízká dekorativně perforovaná atika. Hlavní vstup na návrhu umocňovaly zřejmě kanelované polosloupky.

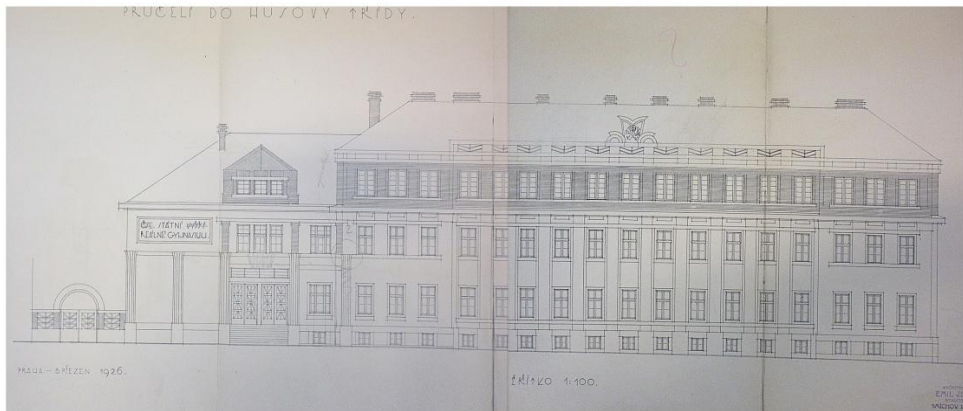
HODNOCENÍ: Starší projekt z roku 1926 představuje neoklasicistní rovinu, kterou určuje především hlavní vstup se sloupy. V tomto návrhu se projevil i ohlas národního dekorativismu, který byl předtím uplatněn na výsledné stavbě Okresní nemocenské pokladny. Výsledný realizovaný návrh z roku 1927 a realizace jsou od dekorativismu oproštěny.

Gymnázium, seznam vyobrazení:

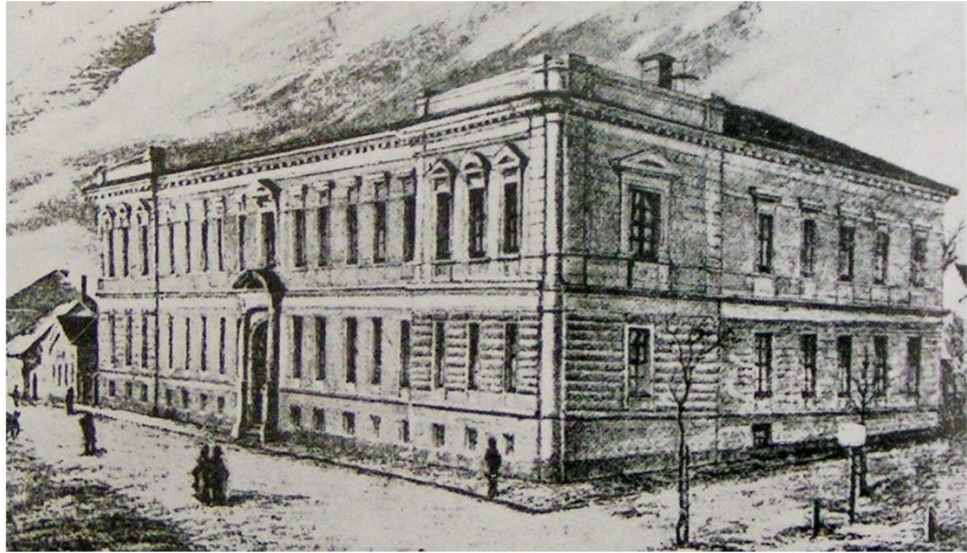
1. Návrh průčelí, Emil Jech. 1927. ASÚČ
2. Návrh průčelí, Emil Jech. 1926. ASÚČ
3. Původní neorenesanční budova, rytina. SOAKH
4. Hlavní vstup. foto autora

1.

2.

3.

4.

15. Pomník Matouše Ulického

1924

architekt: Bohumír Kozák

KULTURNĚ-HISTORICKÉ POZADÍ. O zbudování pomníku Matouše Ulického se vedly v Čáslavi vždy živé debaty.³²¹ Mezi hlavní zastánce patřila evangelická církev v čele s dr. Františkem Kozákem, otcem architekta Bohumíra Kozáka, a starostou Ferdinandem Práškem. Postavení pomníku podnítilo množství diskuzí. „*Zbožné babičky hubují a generální komando soptí. Proč? Protože jen oni mají právo stavět pomníky. V Čáslavi jest polovina obyvatelstva katolického a těch skutečných Římanů jenom hrstka a proto se troubí na poplach, jen vyburcovat a naštvat.*“³²² Protesty se vznášely především proti plánovanému umístění u děkanského kostela sv. Petra a Pavla. Na druhé straně figurovala námitka estetická. „*Aby nerušil architektonickou krásu těchto míst*“.³²³ Zřejmě hlavním důvodem byla spíše zdejší rivalita mezi katolíky a protestanty, která byla po staletí živá. Tuto situaci dokládá i místní dobový tisk: „*Vy babičky, pošlyšte něco, co nevíte, něco hrozného. Uvnitř pod chórem je pomník husity. Tak zlaté babičky a teď už budete vědět, že pomník Ulického patří ke kostelu. Tak se upokojte, kostel nespadne.*“³²⁴ V den třístého výročí dne umučení kanovníka Matouše Ulického ustanovil se komitét pro postavení jeho pomníku. Ke zhotovení vznikly dobrovolné veřejné sbírky. Návrh na pomník realizoval architekt Bohumír Kozák, syn místního evangelického faráře. Provedení návrhu v lomovém pískovci bylo zadáno místnímu sochařskému mistru panu Borovičkovi. Franta Anýž - závody pro uměleckoprůmyslové zpracování Praha zhotovily kovové části pomníku.³²⁵ Definitivní umístění pomníku bylo nakonec určeno před děkanský chrám sv. Petra a Pavla. Dobový zápis komentuje tuto realizaci: „*Pomník je vztahu k tomuto místu umělecky vyřešen.*“³²⁶ Slavnostní odhalení se konalo v roce 1924. Slavnost doprovázel Husův chorál a proslov starosty Ferdinanda Práška z balkónu městské radnice. Slavnost reflektovala místní dobová periodika.³²⁷

³²¹ Matouš Ulický, protestantský kněz. Jeden z představitelů selského povstání na Čáslavsku. V době rekatolizace v Čáslavi popraven

³²² Havlíčkovy hlasy VI, 1924, č.22, nestr.

³²³ Výstřižek z dobové periodiky s diskuzí o vzniku pomníku M. Ulického. Státní oblastí archiv Kutná Hora.

³²⁴ Havlíčkovy hlasy (pozn.330), nestr.

³²⁵ Účty zaslané umělecko-průmyslovými závody Praha, Franta Anýž. Státní oblastí archiv Kutná Hora

³²⁶ Dobový zápis městské rady. Státní okresní archiv Kutná Hora.

³²⁷ Pravda XXVIII, 1924, č. 27, nestr.

Ve Státním oblastním archivu v Kutné Hoře se dochovaly Kozákovy i starší nákresy pomníku z roku 1922. Ve své prvotní ideji pracoval se symbolem latinského kříže, který stylizoval různými způsoby. Počítal s provedením v dubovém dřevě. Zřejmě jde o návrh pro místo popravě Matouše Ulického, kde se v současné době nachází jednoduchý dřevěný latinský kříž.

POPIS POMNÍKU. Kamenný pomník stojí v severozápadním rohu náměstí poblíž děkanského chrámu sv. Petra a Pavla. Na obdélném kamenném podstavci ve formě obětního oltáře se vztyčuje vysoký osmiboký sloup zakončený osmibokou hlavicí. Hlavici pokrývá jemný krystalický ornamentem. Pomník vrcholí kamenným kalichem, symbolem husitství. Horní třetinu sloupu zdobí zavěšený spletený bronzový patinovaný věnec. Spodní podstavec dotváří bronzová pamětní deska s nápisem: *„Čáslavský kaplan pod obojí, obhájce ujařmeného lidu, mučedník za pravdu evangelia, pro klid Páně dvakrát mučen, ruka mu utřata a tělo rozčtvrceno.“*

HODNOCENÍ. Autor pomníku užil základních klasických architektonických prvků, hlavice, sloupu, jež minimalistickým způsobem zjednodušil do roviny čistých stereometrických těles. Tvary podstavce a hlavice sloupu mají kubizující charakter. Všechny tyto prvky skládá do monumentalizující kompozice, završené minimalistickou formou kalichu. Drsný tesaný kámen kontrastuje s jemně zpracovanými bronzovými prvky.

Pomník Matouše Ulického, seznam vyobrazení:

1. Dobový plakát slavnosti M. Ulického. SOAKH
2. Pomník M. Ulického. foto autora

Církev českokobratrská, církev československá
a Volná Myšlenka v Čáslavi

vzpomenou

PAMÁTKY MATOUŠE ULICKÉHO ve výroční den poprav, v neděli 11. září 1921.

SLAVNOST

zahájena bude o půl 11. hod. Husovým chorálem: Jezu Kriste
a promluvou Ferdinanda Práška z balkonu radnice.

Po té: Průvod na místo poprav, kde promluví po zapění
chorálu: Kdož jste boží bojovníci

Dr. Karel Farský, patriarcha církve českoslov.

Slavnost zakončena bude zapěním národní hymny u Zízkova pomníku.

Za nepříznivého počasí koná se oslava památky v kostele českokobratrském.

Občané! Prispějte v tento den na postavení důstojného pomníku
tomuto čáslavskému mučedníku.

Kašpárková Jitka, Prágl v. Ošev.

2.

16. Žižkův sbor

1924 -1926

architekt: Bohumír Kozák

KULTURNĚ - HISTORICKÉ POZADÍ. Před samotnou realizací stavby vznikl v Čáslavi propagační odbor Žižkova sboru. Jeho cílem byl nejen vznik nové budovy sboru mladé církve, ale i popularizace Jana Žižky a opodstatnění důležitosti stavby ve městě.³²⁸ V roce 1924 se tak uskutečnila řada přednášek o životě Jana Žižky v Čáslavi i v jejím okolí.³²⁹

Církevní rada se rozhodla, že díky pětistému výročí Jana Žižky zasvětit sbor památce tohoto bojovníka. Pro snahu postavit budovu k výročí byla svolána valná hromada do zasedací síně radnice. „*Jistě každého překvapila přímo obrovská účast příslušníků místních i značně vzdálených.*“³³⁰ Vedení valné hromady předložilo již vyhotovené plány na stavbu, jež neznámý autor vyhotovil zadarmo. Autor statě F. Červený vyslovuje zklamání nad touto navrženou úpravou. „*Mám však za to, že budova honosící se jménem největšího našeho největších národního bojovníka za pravdu, musí býti řešena tak, aby odpovídala tradici, musí býti srostlá se svým okolím, měla by vyhovovat požadavkům dnešní doby. Škola, kostel, divadlo, toť dokumenty o kulturní vyspělosti národa.*“³³¹ Červený doporučil vypsání veřejné soutěže. Na konci měsíce října roku 1924 rada starších církve československé vypsala veřejnou soutěž na sborovou a zároveň obytnou stavbu církve československé v Čáslavi.³³² O průběhu soutěže se nedochovaly řádně archivní prameny.

Realizovaný projekt na stavbu navrhl syn místního evangelického faráře, architekt Bohumír Kozák. Roku 1924 Rada církve československé v Čáslavi předložila městské radě stavební plány k definitivnímu schválení.³³³ Budova měla obsahovat jak prostory pro církevní účely, tak místnosti administrativní. Nutností tak se staly další provozní místnosti, které Kozák umístil do postranních křídel hlavní lodi. Důraz se kladl i na tehdejší standart jako vytápění obřadních prostor a hygienické zázemí. Provedení výstavby bylo povoleno

³²⁸ PKMČ, 1924, s. 245

³²⁹ Havlíčkovy hlasy VI, 1924, č.2, nestr.

³³⁰ Havlíčkovy hlasy VI, 1924, č.9, nestr.

³³¹ *Ibidem* nestr.

³³² Havlíčkovy hlasy VI, 1924, č.4, nestr.

³³³ Korespondence architekta B.Kozáka (pozn.197)

27. září 1924. Stavba obytné a církevní budovy byla zadána panu Josefu Hemelíkovi, staviteli ve Vrdech.

Výstavba probíhala rychle. Za necelý rok byla dokončena postranní obytná křídla, kdy Rada církve československé žádá o povolení k obývání. „*Jelikož náš katecheta, namaje vlastního bytu, hodlá se do budovy co nejdříve nastěhovati.*“³³⁴ Na hlavním prostoru samotného sboru práce stále pokračovaly. Na vybudování měli zásluhu členové místní Československé církve v čele s poslancem Ferdinandem Práškem. Dokončena byla roku 1926. Otevření takovéto stavby se stalo ve městě velkou událostí. Žižkův sbor byl slavnostně otevřen 23. května. Večer před slavností provedena divadelní hra „*Půlnoc*“ od F. V. Krejčího, před níž recitována „*Modlitba*“ z opery Libuše“, jak uvádí Pamětní kniha města Čáslavi.³³⁵ Samotné slavnosti doprovázel průvod. Byl vzdán hold památce Janu Žižkovi na náměstí před jeho sochou.³³⁶ Před sborem byl citován blahopřejný dopis tehdejšího prezidenta T. G. Masaryka. Blahopřání vyslovilo i Ministerstvo zahraničí, primátor Prahy, Dr. Baza. Slavnost vyvrcholila bohoslužbou v nové svatyni.³³⁷ Budova Žižkova sboru byla přijata místním obecnstvem pozitivně. „*Chrám sám, dílo rodáka pana architekta Kozáka, působil na přítomné velice milým dojmem svojí jednoduchou výzdobou.*“³³⁸

Čáslav měla nyní čtyři křesťanské chrámy a jednu synagogu.

POPIS PRVNÍ VARIANTY NÁVRHU. V okresním archivu v Kutné Hoře je uchována Kozákova kresba první varianty návrhu sboru v tvarovém repertoáru klasicismu. Pro toto řešení sboru je určující vertikální směr. První varianta má v sobě zahrnuté i kruhové mauzoleum pro uložení Žižkových ostatků, připojené k hlavní stavbě. Počítalo se i s jeho uměleckou výzdobou.³³⁹

Kozákovy návrhy sboru se pozoruhodně vyvíjely. „*Nutno hledati účinek v řešení horizontálním. Budova nemůže vyjadřovati kostelní typ, jak ho vytvořil středověk. Jsem přesvědčen, že chrám moderní církve stále více se bude blížit svým řešením přednáškové síni, ovšem úpravy a rázu přísné a vážné. Proto se vzdávám všech věžiček a střešních*

³³⁴ Korespondence Rady starších církve československé v Čáslavi s místním městským úřadem. 12.5. 1925. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

³³⁵ Havlíčkovy hlasy VIII, 1926, č.23, nestr.

³³⁶ Pomník Jana Žižky- dílo J.V. Myslbeka.

³³⁷ Čáslavský kraj II, 1926, č.1, 1926, nestr.

³³⁸ Pravda XX, 1926, č. 21, nestr.

³³⁹ Korespondence arch. B.Kozáka (pozn. 197)

*nástavců, jež jsou, pokud není zvonů, formou bez obsahu.*³⁴⁰ Výsledek Kozákova posunu se projevil v realizované stavbě.

POPIS STAVBY. Budova Žižkova sboru byla situována na místě nedostavěné fary ve volné uliční zástavbě tehdejší Formíkovy ulice, dnešní ulice Jana Karafiáta. Budova stojí středovou osou kolmo na hlavní frontu této ulice.

Jednopatrovou stavbu určuje přísná symetrie. Kompoziční princip je založen na horizontále. Hmotu budovy tvoří jednoduché kubické hmoty, které umocňuje plochá střecha. K obdélnému jednodlní se přičleňují postranní křídla na obdélném půdorysu, jež ustupují do pozadí. Na celé délce hlavního průčelí se k přízemku přimykají jednoduché schody s minimalisticky pojatým kovovým zábradlím. Hlavní vstup do budovy chrání úzká betonová markýza. Nad ní plochu ústřední části člení rytmus úzkých vysokých oken s abstraktně pojatou barevnou vitráží. Průčelí zatěžuje masivní římsa, jejíž spodní plocha nese antikizující desky. Budovu korunuje atika, odlehčená čtvercovými okenními otvory, jež propouští zároveň světlo do hlavní lodi. Hlavní osu a přísnou symetričnost stavby zdůrazňuje symbol kalichu. Přízemí postranních křídel proráží obdélné okenní otvory bez jakéhokoliv rámování. Okna prvního patra lemují reliéfní geometrické rámce. Hlavní loď zakončuje segmentová apsida se sakristií. Zdrojem světla obřadního prostoru jsou velká obdélná okna na jihovýchodní a severozápadní straně. Převažující horizontální, vertikální osy a pravouhlost forem oživují kruhová okna přízemí postranní části hlavní lodi. Celé přízemí je obloženo světle žlutým keramickým obkladem, jenž kontrastuje s hladkou světlou omítkou. Kontrast podtrhuje jednoduchá římsa mezi přízemím a prvním patrem.

Do interiéru hlavní lodi uvádí vestibul, ze kterého vedou dvě jednoramenná schodiště na úzké galerie. Hlavní prostor v souladu s církevními regulami je oproštěn od veškeré výzdoby. Strohý výraz oživuje skleněná barevná vitráž oken průčelí. Prostor osvětlují velká okna po stranách. V patře jsou v čele umístěny varhany. Centrum hlavní lodi představuje oltář, stůl Páně. V postranních křídlech v přízemí jsou situovány provozní místnosti církve, zasedací místnost, farní kancelář, místnost sesterského sdružení. První patro obsahuje dvě bytové jednotky.

HODNOCENÍ. Charakter prvního Kozákova návrhu částečně příklání k linii neoklasicismu Wagnerový žáků Antonína Engla a Františka Roita. Ve výsledném projektu

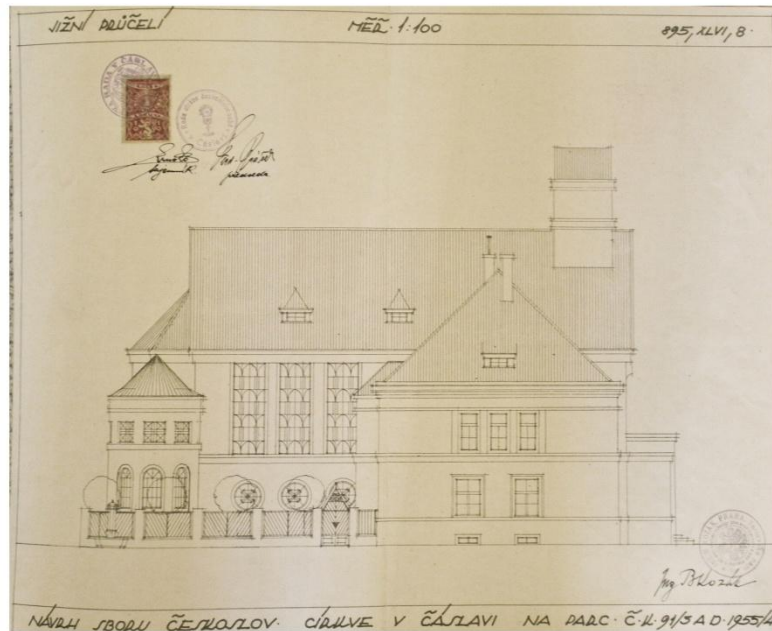
³⁴⁰ Ibidem.

přesunul těžiště více od formy k obsahu, účelu. Hladké, jednoduché formy výsledné realizace odpovídají církevním zásadám československé církve. Střední blok s plochou střechou s postranními kubickými hmotami působí architektonickou jednotou vycházející z celku. Všechny tvary určuje racionalita a geometričnost. I přes zdůraznění funkcionalistických zásad se ve stavbě promítá neoklasicistní ráz, jako například v kompozici vysokých úzkých oken či v antikizující římsě.

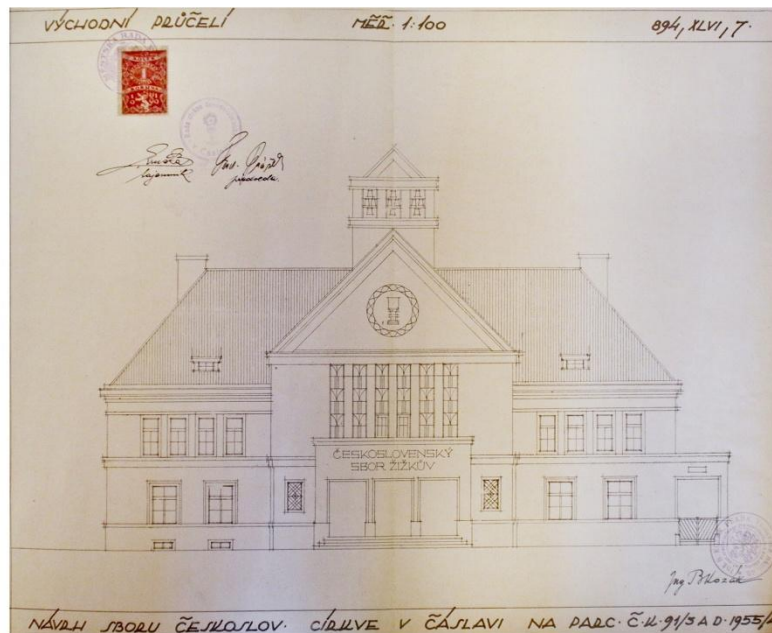
Stavba Žižkova sboru v Čáslavi byla ve městě první ozvěnou funkcionalismu.

Žižkův sbor, seznam vyobrazení:

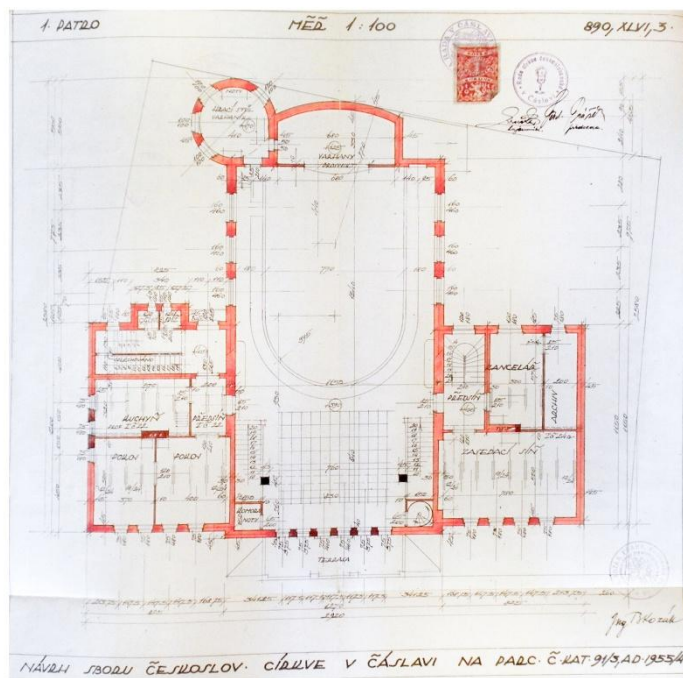
1. První varianta návrhu-boční průčelí, B. Kozák. 1924. ASÚČ
- 2 První varianta návrhu-hlavní průčelí, B.Kozák. 1924. ASÚČ
3. První varianta návrhu-půdorys s mauzoleem,B. Kozák. 1924. ASÚČ
4. První varianta návrhu-půdorys 1. patro, B. Kozák. 1924. ASÚČ
5. Situační plán. ASÚČ
6. Výsledná varianta návrhu-hlavní fasáda, B. Kozák. 1924. ASÚČ
7. Hlavní průčelí. foto autora
8. Vstupní část. foto autora
9. Boční průčelí. foto autora
10. Kulturní dům v Hellerau, Heinrich Tessenow, 1913. Převzato z http://en.wikipedia.org/wiki/Heinrich_Tessenow.
11. Kresebný návrh první varianty, B. Kozák. 1924. SOAKH

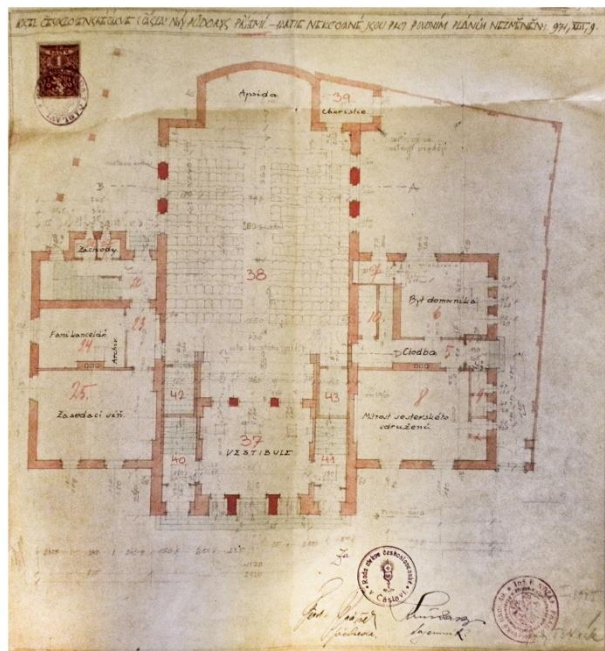
1.

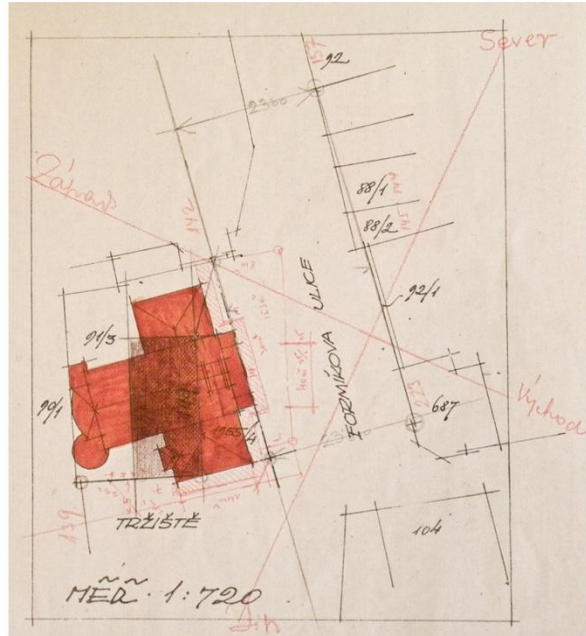
2.

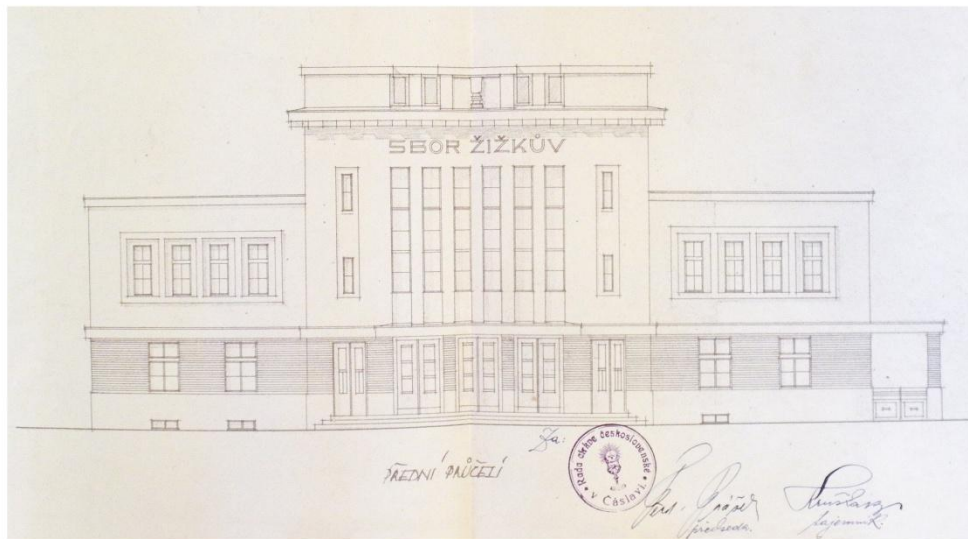
3.

4.

5.

6.

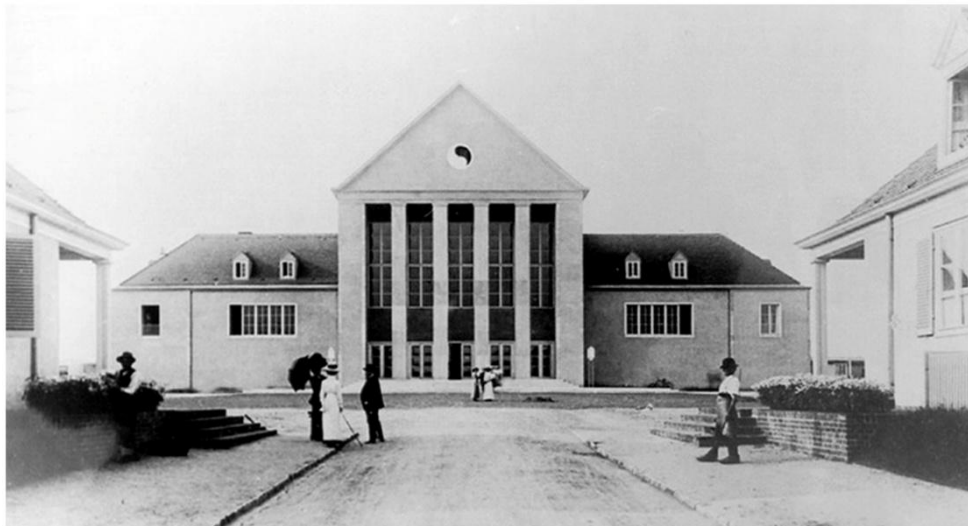
7.

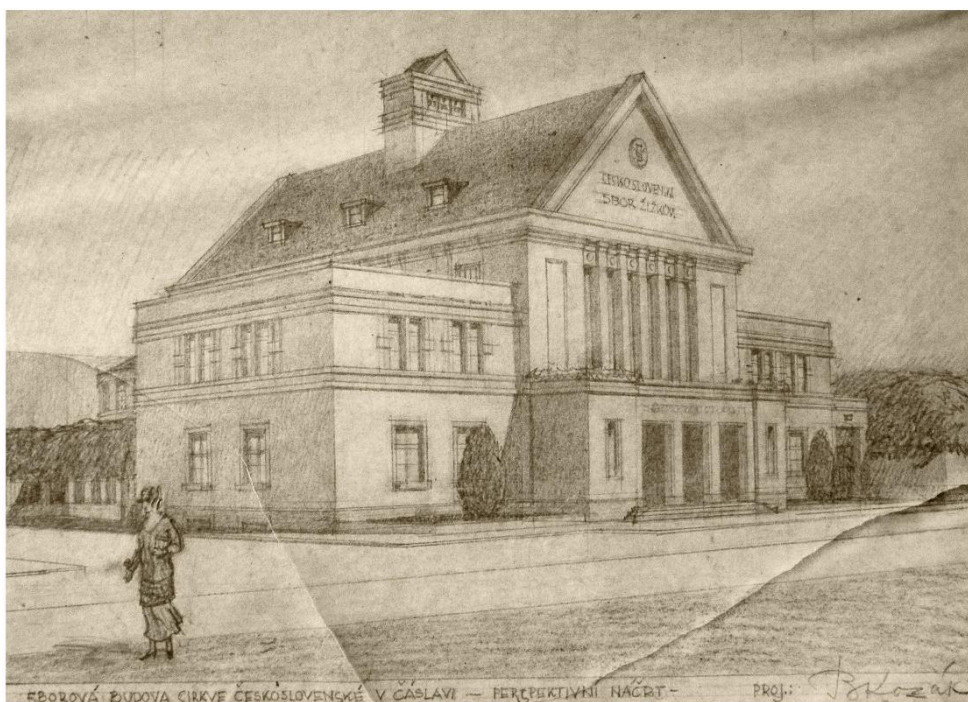
8.

9.

11.

12.

17. Vyšší hospodářská škola

1925-1926

architekt: Bohumír Kozák

KULTURNĚ-HISTORICKÉ POZADÍ. Přestože byl Čáslavský okres před první světovou válkou zemědělsky pokročilý, nevyskytovala se v širokém okolí žádná zemědělská škola. O její zřízení usiloval už gymnaziální profesor František Trnka a starosta města Dr. Jan Zimmer, který své záměry mohl definitivně realizovat až po válce.³⁴¹ Ještě v roce 1918 byl ustanoven výbor pro vznik školy, jenž se skládal ze zástupců města.³⁴² 7. března 1919 se konala schůze 4. Komitétu zemědělské rady v Praze, v níž se jednalo o zřízení hospodářské školy v Čáslavi.³⁴³ Rok poté se slavnostně otvíral první ročník Střední hospodářské školy v Čáslavi. V roce 1922 Ministerstvo zemědělství rozhodlo, aby Střední hospodářská škola v Čáslavi byla změněna na vyšší hospodářskou školu zelinářsko-semenářskou. Po pěti letech „provizoria“ se konečně přikročilo k výstavbě nové samostatné školní budovy.³⁴⁴ Návrh provedl architekt Bohumír Kozák, který předtím pro místní Československou církev v Čáslavi realizoval Žižkův sbor. V návrhu řešil nejen formální podobu budovy, ale i její urbanistické začlenění do organizace města. Hlavní osa stavby měla navazovat v prodloužení na ulici Za Rybníkem.

Vyšší hospodářská škola v Čáslavi zahájila vyučování v roce 1926 v nové „moderní“ budově.³⁴⁵ U příležitosti slavnostního otevření v areálu školy probíhala Krajinářská všeobecná výstava. Slavnost byla zahájena v aule školní budovy, která tvořila střed výstavy.³⁴⁶ *“Z celé slavnosti vanulo velké pochopení pro účel a potřeby školy, které zdůrazněno bylo celou řadou řečníků. K důstojnému průběhu slavnosti přispěl zejména zpěvácký spolek Hlahol z Čáslavi, který zapěl Smetanovu Rolnickou.”*³⁴⁷

POPIS STAVBY. Stavba školy stojí ve volné zástavbě na jižním okraji města. Dvoupodlažní budova s polopatrem, obrací své hlavní průčelí zády k městu. Budova byla navržena v přísné symetrii. Kompozičně vychází z palácového typu. K podélné hlavní části

³⁴¹ Historie Střední zemědělské školy v Čáslavi, <http://www.szescaslav.cz/21/08/2009/historie-skoly/>, vyhledáno 25.9. 2010

³⁴² Ibidem

³⁴³ Škola měla být zaměřena na zahradnictví, zelinářství, semenářství.

³⁴⁴ Havlíčkovy Hlasy VII, 1925 č. 5, nestr.

³⁴⁵ Havlíčkovy hlasy VIII, 1926., č.38, nestr.

³⁴⁶ Krajinářská všeobecná výstava probíhala od 15.8.-15.9.1926. Čáslavský kraj II, 1926,č. 35, nestr.

³⁴⁷ Čáslavský kraj II, 1926 č. 36, nestr.

se po stranách přimykají dvě křídla, jež jsou zároveň hmotově odstupněna vůči hlavní části stavby. Ve výsledku půdorys tvoří písmeno H. Budovu završuje plochá střecha. Hlavní vstup situovaný ve středové ose zdůrazňuje mělký rizalit. Na tatáž ose vystupuje směrem k městu z hmoty stavby cylindrický rizalit. Hladkou plochu přízemí a prvního patra rytmizují pásy obdélných oken rámované jednoduchými šambránami. Nízké horní polopatro zvýrazňuje jemná pásová bosáž, provedená v okrové barvě. Nad výraznou korunní římsou probíhá jednoduchý atikový pás. Z Žižkova sboru stavba přejala užití nástavců s malými okny nad korunní římsou.

Pomyslný čestný dvůr před hlavní fasádou uzavírá zídka s dvěma minimalistickými hladkými betonovými pilíři se světelnými lampami, navádějícími ke vstupu. V prvotní ideji Kozák navrhl umístit na pilíře dvě figurální alegorie odkazující k zemědělství. Na návrhu ženská figura držící symbol úrody, klasy a mužská maskulturní figura se opírá o rýč.

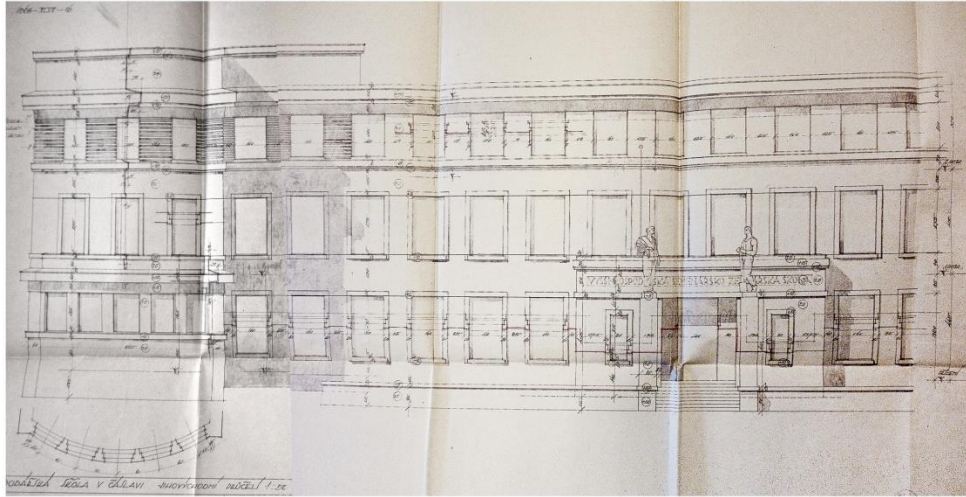
Vhodně zvolený dvojtrakt umožňuje osvětlení interiéru z obou stran. Vestibul budovy stojí na oválném půdorysu. Na vstup navazuje hlavní tříramenné schodiště, které vyplňuje středový cylindrický rizalit. Jednotlivé místnosti na sebe funkčně navazují. V interiéru se uplatňují kované uměleckořemeslné kované detaily v geometrizujících formách.

HODNOCENÍ. Při realizaci školní budovy kladl Kozák především důraz na funkci a účel. Charakter stavby nesou funkcionalistické principy s historizujícími momenty. Budova projevuje barokizující tendence, které se projevují v urbanistickém řešení, půdorysu stavby, vstupním vestibulu v podobě oválu, či v pomyslném čestném dvoře.

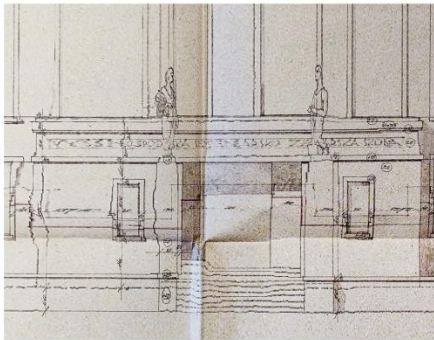
Vyšší hospodářská škola v Čáslavi byla prvním takto velkým stavebním komplexem ve městě.

Vyšší hospodářská škola, seznam vyobrazení:

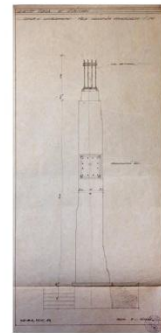
1. Návrh hlavního průčelí, B. Kozák. 1925. ASÚČ
2. Návrh hlavního průčelí-detail hlavního vstupu, B. Kozák. 1925. ASÚČ
3. Návrh lampy, B. Kozák. 1925. ASÚČ
4. Návrh půdorysu, B. Kozák, 1925, ASÚČ
5. Stavba po dokončení, historické foto. nezprac. fond SOAKH
6. Stavba po dokončení, historické foto. nezprac. fond SOAKH
7. Mapa krajinářské výstavy. SOAKH
8. Pohled na výstaviště s budovou školy, kresba. SOAKH
9. Plakát krajinářské výstavy. SOAKH
10. Hlavní průčelí. foto autora
11. Hlavní vstup. foto autora
12. Hlavní schodiště interiéru. foto autora
13. Detail lampy. foto autora

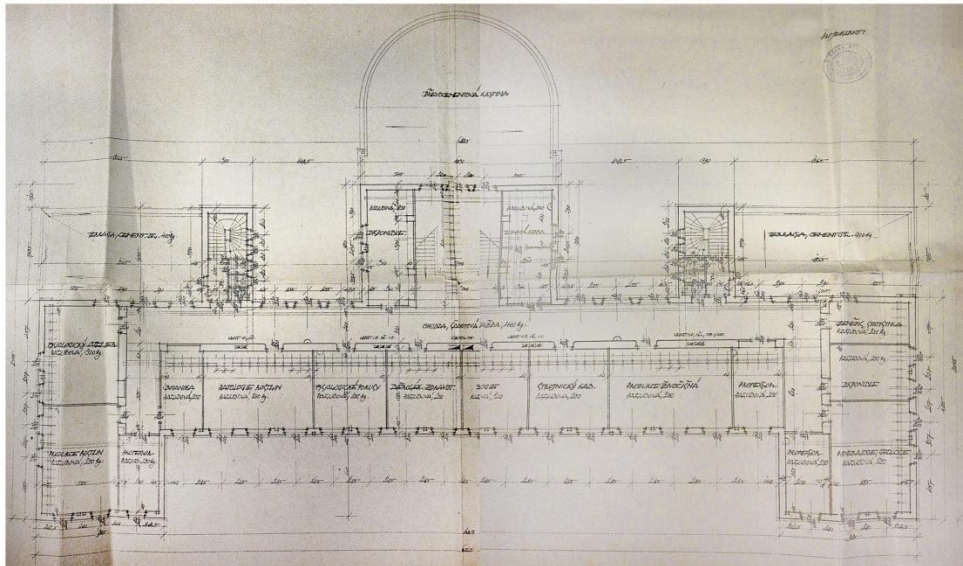
1.

2.

3.

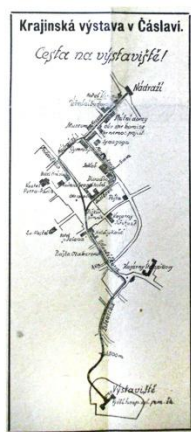
4.

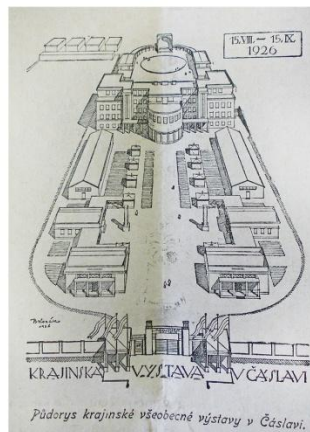
5.

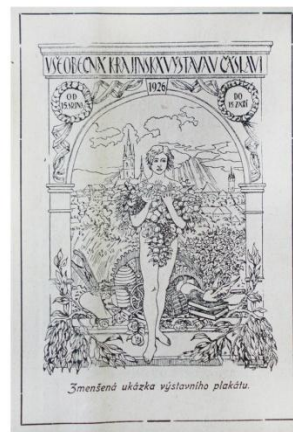
6.

7.

8.

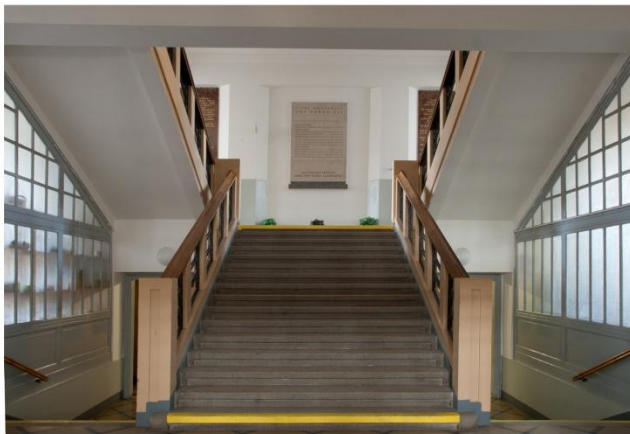
9.

10.

11.

12.

13.

18. Pickova vila

1928

architekt: Bohumír Kozák

KULTURNĚ-HISTORICKÉ POZADÍ. V roce 1927 syn a společník místního továrníka Emila Picka, Dr. ing. Pavel Pick, si nechal navrhnout nákladnou reprezentativní vilu s okrasnou zahradou.³⁴⁸ Stavba měla být situována poblíž jeho továrny Emil Pick a spol., později nazvané „Kosmos ve čtvrti zvané „Budín. Realizaci svěřil v Čáslavi již osvědčenému architektovi Bohumíru Kozákovi. Vila se stala sídlem Pickovi rodiny a zároveň reprezentativní stavbou, využívanou ke společenským událostem továrny“. „*Jest okrasou celého okolí nad továrnou Kosmos*“³⁴⁹. Součástí návrhu byl i návrh garáže, která navazovala na příjezdovou rampu hlavního vstupu a vrátnice u vstupu s bytovou jednotkou. „*Budova bude menších rozměrů nízká s rovnou střechou, aby nezacláněla pohledu na budovu hlavní a bude architektonicky vyřešena k celku.*“³⁵⁰ K realizaci vrátnice nedošlo. Kozák se opět projevil i jako urbanista, kdy řešil i blízké okolí stavby. Pro snadnější přístup z vily k stavebníkově továrně se počítalo s přemostěním místního potoka, který tyto dva objekty předěloval.³⁵¹ Stavba byla dokončena v roce 1929.³⁵²

Osud stavby byl zpečetěn po druhé světové válce. Z honosné tovární vily se staly dětské jesle. Nejvíce utrpěl interiér probouráním příček a zimní zahrada jejím zadržím. Ani dnes budoucnost vily není jistá. Už druhé desetiletí chátrá. S nadějí osvíceného vlastníka vilu zakoupila neznámá firma, která začala provádět necitelné úpravy.

POPIS STAVBY. Vila je situována ve volné zástavbě na rozlehlém vyvýšeném pozemku nad původní Pickovou továrnou, na kterou vzhlíží. Nepravidelný obdélný blok s prosklenou zimní terasou se do zahrady obrací čtyřmi pohledovými stranami. Stavbu završuje mansardová střecha s podkrovím. Fasáda s hlavním vstupem je situována na severozápad k továrně. K této straně přiléhala rampa, na kterou mohl vjet automobil až před vchod. Celou šířku rampy kryje vytažený portikus na dvou sloupech s hladkými dřívky a s jednoduchými hlavicemi, korunovaný kovovým zábradlím. Zároveň plní funkci balkónu, jenž umožňoval výhled na továrnu. Příjezdovou osu důmyslně zakončovala garáž.

³⁴⁸ PKMČ, 1927, s. 41

³⁴⁹ PKMČ, 1929, s. 122

³⁵⁰ Zápis o posouzení návrhu vily p. Picka sepsaný u městského úřadu dne 31.12.1928. Archiv stavebního úřadu v Čáslavi.

³⁵¹ Ibidem.

³⁵² PKMČ (pozn. 357), s. 121

Hlavní fasáda je dělena na tři osy. Střední osu původně umocňovalo dnes nedochované úzké schodiště ze zahrady od továrny. Hlavní vstup vyplňovaly nedochované prosklené dvojdílné dveře s půlkruhovým světlíkem. Vstup po jeho stranách proráží malá kruhová okna. Postraní osy člení v přízemí a v patře trojitá obdélná okna. Vstup na balkon proráží tři francouzská okna.

Protilehlou jihovýchodní fasádu určuje sloupový portikus s balkonem. Sloupy s hladkými dřívky zakončují jednoduché formy hlavic. Na jižní straně byla situována zimní zahrada. Její prosklení velkými skleněnými tabulemi členily sloupy v klasické formě. Průčelí směrem k hlavní komunikaci naznačuje schodiště dvěma malými kruhovými okny nad sebou. Fasádu do ulice proráží rozměrné čtvercové prosklení zasazené do olověných rámečků.

Interiér stavby utrpěl, jak bylo řečeno, razantními necitelnými úpravami. Původní dispozici popisuje dochovaný Kozákův projekt. Vnitřní prostor vily byl rozdělen na dvě části, provozní a reprezentativní. Do interiéru uváděla prostorná hala s kazetovým stropem. Na halu navazovala jídelna s dvanáctimístným stolem pro hosty a zimní zahrada situovaná na jih. Na severovýchodní straně byla navržena místnost knihovny s velkým plošným oknem a salón. Provozní části byly situovány v severozápadní části přízemí. Jednotlivé prostory tak na sebe funkčně a logicky navazovaly. Pokoj služky s příslušenstvím, kuchyň se spíží a přípravnou i oddělený vchod v této části pro zásobování. V prvním patře se nacházela ložnice s lázní, dva pokoje pro hosty se samostatnou lázní a budoir. Taktéž půdní podkroví nabízelo šest hostinských pokojíků a toaletu. Suterén obsahoval byt pro domovníka s vlastní toaletou, dále lázeň, prádelnu, sušírnu a mandlovnu.

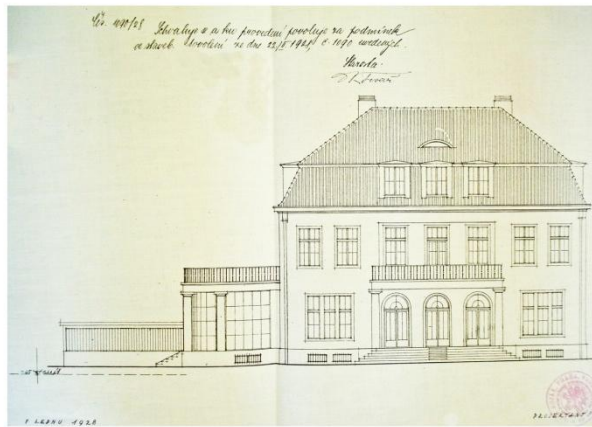
HODNOCENÍ. Stavebník Pick sice zvolil pražského progresivního architekta Bohumíra Kozáka, ale neumožnil mu překročit hranice jeho vkusu. Kozák tak navrhl vilu v konzervativních formách s tvarovým repertoárem klasicismu. Zřejmě chtěl vyhovět přáním stavebníka, konzervativního továrníka Picka, jenž kladl důraz na reprezentaci svého podniku. Přes zvolený charakter stavby se i tak Kozák projevil jako funkcionalista.³⁵³ Například ve vhodném rozložení vnitřních prostor dle světových strana a jejich důmyslném uspořádání. Racionální Kozákův přístup se promítl v jednotlivých detailech stavby. Hlavice sloupů, říms, ostění transformoval do elementárních jednoduchých tvarů. Na stavbě se projevují i modernistická rovina, jako velká prosklená

³⁵³ Současně v této době navrhuje funkcionalistické Masarykovy domy v Praze.

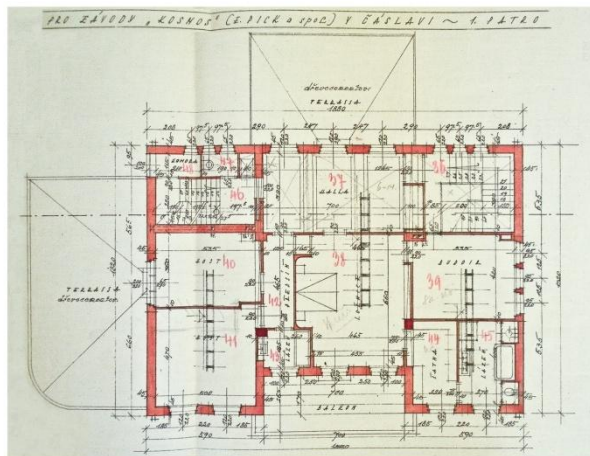
plocha knihovny, či s autorovou oblibou užívaná nautická kruhová okna. Pickova vila současně dokládá v regionálním městě vždy přítomnou tradici.

Pickova vila, seznam vyobrazení:

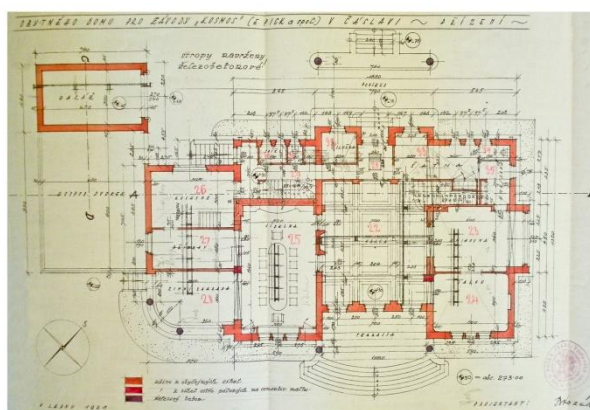
1. Návrh jihovýchodní fasády, B. Kozák. 1928. ASÚČ
2. Návrh půdorysu 1. patro, B. Kozák. 1928. ASÚČ
3. Návrh půdorysu přízemí, B. Kozák. 1928. ASÚČ
4. Jihovýchodní strana stavby. foto autora
5. Hlavní průčelí. foto autora
6. Sloupový portikus JV fasády. foto autora

1.

2.

3.

4.

5.

6.

19. Všeobecná okresní nemocnice

1926 – 1927

architekt: firma B. Brát a spol.

KULTURNĚ – HISTORICKÉ POZADÍ. V roce 1894 se slavnostně otevřela na Jeníkovském předměstí stavba nové okresní nemocnice v Čáslavi, kterou navrhl architekt Drahoš z Vysokého Mýta.³⁵⁴ Podélná dvoupatrová budova s postranními rizality a valbovou střechou byla navržena v neorenesančním slohu. Ve 20. letech 20. století místní noviny uvádějí nedostačující kapacitu a nutnost rozšíření této budovy. „*A tak nezbyvá, než pokládati dva nemocné na jednu postel.*“³⁵⁵ V létě 1926 ministerstvo financí schválilo státní subvenci na přístavbu nemocnice.³⁵⁶ Nová rozsáhlá budova měla být řešena jako trojpodlažní. V přízemí měla být umístěna administrativní část, v 1. patře lůžkové oddělení pro nemocné a 2. patro mělo poskytnout byty pro lékaře. „*Řešení moderní, praktické, hygienické. Bude patřit mezi nejlepší ústavy tohoto druhu.*“³⁵⁷ V listopadu 1926 okresní správní komise v Čáslavi schválila stavební výbor pro přestavbu nemocnice.³⁵⁸ Provedení bylo zadáno firmě *B. Brát a spol.* Rozpočet na úpravu činil 2000000 korun.³⁵⁹ Následujícího roku se přístavba nemocnice dokončovala.³⁶⁰ Výsledná realizace byla oproti návrhu částečně zjednodušena. V archivu stavebního úřadu v Čáslavi se dochovalo i několik návrhů průčelí především s různými variantami forem atikové nástavby.

POPIS STAVBY. Stavba nemocnice byla situována na jihozápadní okraj města, kde zaujala místo ve volné řadové uliční zástavbě. Vzniklá přístavba nemocnice byla připojena krčkem ke starší budově. Třípodlažní budova stojí na půdorysu do tvaru písmene L. Hlavní průčelí se obrací do Jeníkovské ulice. Vysoký parter stavby je proražen kruhovými okenními otvory. Hladkou plochu fasády rytmizují řady oken s jednoduchými šambránami. Střední část hlavního průčelí člení ploché pilastry, jež probíhají přes první a druhé patro. Stavbu zatěžuje výrazná korunní římsa rytmizovaná zesponu plochými deskami. Nad střední část hlavního průčelí navazuje atikový štít v geometrizujících formách. Budovu završuje nízká valbová střecha. V interiéru je uplatněn dvojtrakt. K zadní

³⁵⁴ Složka *Všeobecná okresní nemocnice*. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

³⁵⁵ Havlíčkovy hlasy VI, 1924, č.4., nestr.

³⁵⁶ *Havlíčkovy hlasy* VIII, 1926, č. 28 a 29, nestr.

³⁵⁷ *Ibidem.*

³⁵⁸ *Čáslavský kraj* II, 1926, č. 45-46, nestr.

³⁵⁹ PKMČ, 1926, s. 323

³⁶⁰ PKMČ, 1927, s. 3

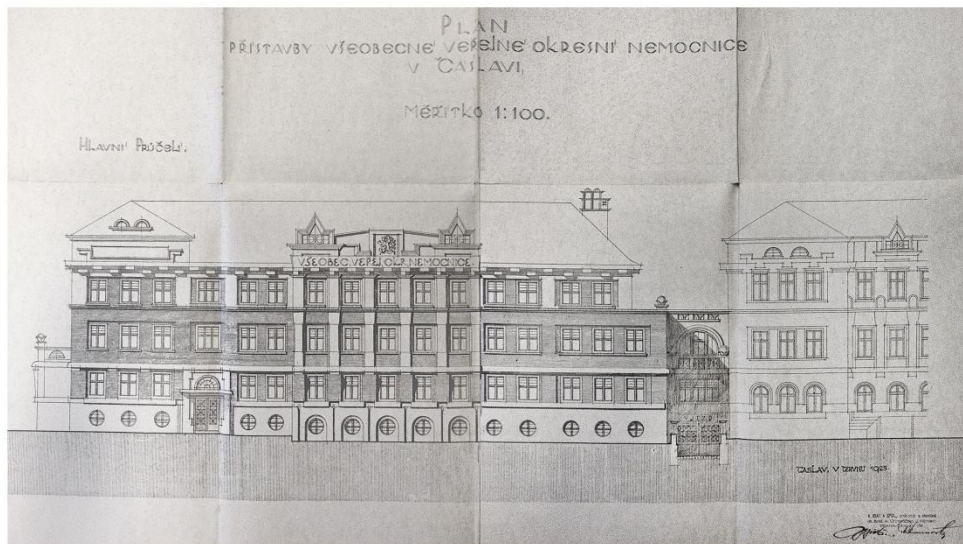
části budovy se přičleňují cylindrické rizality, které obsahují schodiště. Řešení půdorysu navazuje na realizované stavby Emila Jecha, na Okresní nemocenskou pokladnu a činžovní domy, které stavební firma B. Brát a spol. předtím realizovala.

HODNOCENÍ. Výsledná realizace byla provedena v duchu „okleštěného“ prvorepublikového neoklasicismu. V detailu se uplatňují prvky dekorativismu. *„Předmětem demokratické architektury nebyla ani stylová reprezentace, ale to, že architektura dovede poskytnout vymoženosti, co největšímu počtu lidí.“*³⁶¹

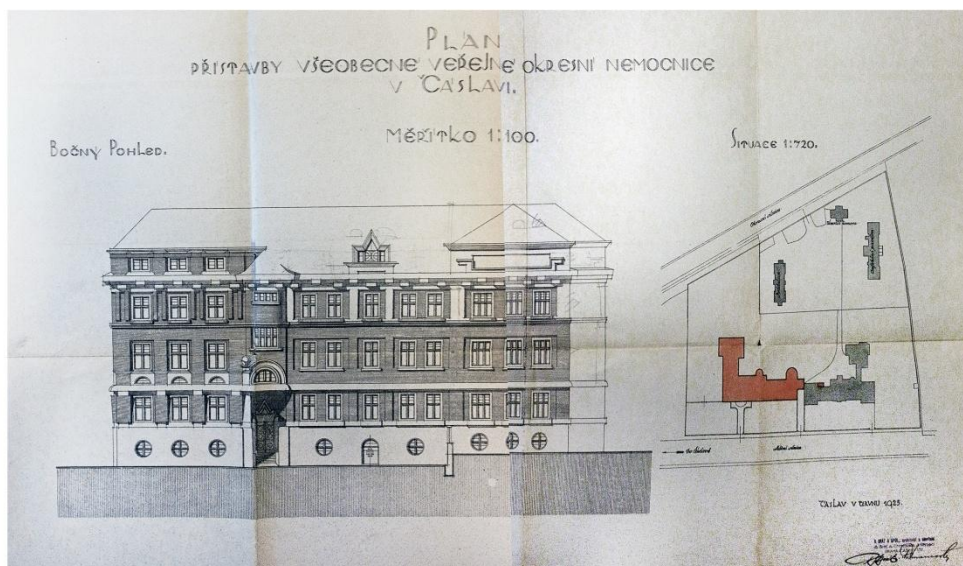
Všeobecná okresní nemocnice, seznam vyobrazení:

1. Návrh hlavního průčelí, B. Brát a spol. 1925. ASÚČ
2. Návrh vedlejšího průčelí, B. Brát a spol. 1925. ASÚČ
3. Návrh vedlejšího průčelí 1925, II. varianta, B. Brát a spol. ASÚČ
4. Celkový pohled, historické foto. nezprac. fond SOAKH

³⁶¹ Rostislav Švácha, *Česká architektura a její příslost*, Praha 2004, s.11

1.

2.

3.

4.

20. Přestavba budovy sokolských lázní ve Vodrantech

1925 - 1927

architekt: firma B. Brát a spol.

KULTURNĚ – HISTORICKÉ POZADÍ. Městské lázně měly v Čáslavi starší tradici. Patřily do komplexu sokolských sportovišť. Na konci 20. let 20. století se dosavadní budova stala již nevyhovující a bylo rozhodnuto o jejich rekonstrukci. Obnovou měla stavba získat důstojnou reprezentativní podobu. Do vyhlášené soutěže na přestavbu v roce 1925 došlo pět projektů.³⁶² První cenu získal návrh firmy *B. Brát a spol.* Všechny projekty byly pro veřejné posouzení vystaveny v Sokolovně. Rozpočet pro přestavbu a modernizaci lázní činil 450000 korun.³⁶³ Současně probíhala ve Vodrantech úprava přidruženého sokolských hřišť. Vznikly tenisové kurty, cvičiště, nářadiště a hrací kouty.³⁶⁴ Slavnostní otevření lázní se konalo 15. května 1927.³⁶⁵

Budova lázní během 2. poloviny 20. století pozbyla svůj původní charakter. Podobu známe z dochovaných plánů a dobových fotografií.

POPIS PŮVODNÍHO NÁVRHU. Městské lázně byly situovány ve volné zástavbě na západním okraji města v sousedství městského rybníka. Rekonstrukcí vznikla nesourodá srostlice stavebních hmot. Lázeňskou budovu zakrývaly drůzy valbových střech. Mezi architektonicky nejzajímavější část patřila fasáda křídla vybíhajícího do dvora. Jednopatrové průčelí s atikovým polopatrem bylo členěno na tři osy štíhlými cihlovými pilíři, jež probíhali přes všechna podlaží. Prostor mezi nimi vyplňovala velké okenní otvory nad řazené vertikálně těsně nad sebou. Průčelí korunovala tři sdružená půlkruhová okna navazující na jednotlivé pilíře. Plochu fasády členily cihlové pásy, které se uplatnily i na rámování oken. Autor docílil efektního kontrastu režných cihel, hladké omítky a současně kontrastu výrazné barvy fasády se světlým orámováním oken. Roli dekoru převzala struktura omítky.

HODNOCENÍ. Budova lázní představuje opožděný projev geometrické moderny v Čáslavi.

³⁶² PKMČ, 1925, s. 275

³⁶³ Ibidem.

³⁶⁴ Spáčil- Sedláček (pozn.4), s.31

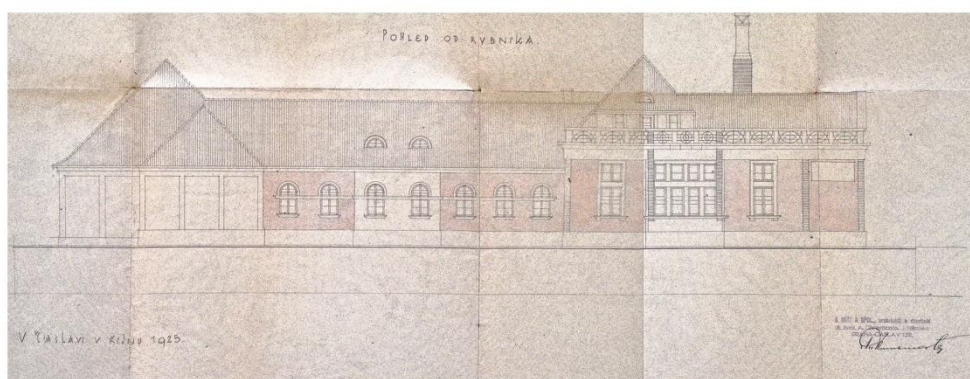
³⁶⁵ PKMČ, 1927, s. 12

Budova sokolských lázní, seznam vyobrazení:

1. Návrh úpravy průčelí do dvora, B. Brát a spol. 1925. ASÚČ
2. Návrh úpravy průčelí k rybníku, B. Brát a spol. 1925. ASÚČ

1.

2.

21. Návrh na Žižkovo mauzoleum

1924

architekt: J.Svoboda

KULTURNĚ – HISTORICKÉ POZADÍ. Debaty o uložení ostatků Jana Žižky probíhaly od jejich nalezení v děkanském chrámu sv. Petra a Pavla v roce 1910. Pětisté výročí Jana Žižky roku 1924 opět oživilo tuto myšlenku. Tehdy Havlíčkovi hlasy uveřejnily ideu návrhu na Žižkovo mauzoleum, kterou předložil neznámý architekt J. Svoboda.³⁶⁶

POPIS NÁVRHU. Žižkovo mauzoleum mělo být umístěno v jihovýchodním rohu náměstí v místech, kde nyní stojí Myslbekův pomník Jana Žižky z Trocnova. Stavba měla ovládat široké okolí. Autor projektu navrhoval pro uchování Žižkova náhrobku kruhovou síň asi o průměru 20 metrů s mocnou klenbou čnicí do výše asi 40 metrů. Část budovy měla zahrnout Myslbekův pomník. „*Vysoce cenné dílo Myslbekovo, které uchráněno by bylo před zkázou povětrnostní a v původním provedení uchováno.*“³⁶⁷ Ústřední síň s ochozy „v přízemí i výše“ by vedle vlastního náhrobku s pozůstatky obsahovala muzeum. Kolem ústřední síně by bylo potřebné příslušenství, hlavní schodiště, předsíň, slavnostní síň, případně v přízemí z venku přístupná veřejná čítárna a knihovna.

HODNOCENÍ: Přestože tento téměř utopistický návrh mauzolea známe pouze z popisu, i tak dokládá velké ambice místního prostředí a především silný kult osobnosti Jana Žižky z Trocnova v Čáslavi.

³⁶⁶ Havlíčkovy hlasy VI, 1924, , č.8, nestr.

³⁶⁷ Ibidem, nestr.

Snahou mé diplomové práce bylo nejen přestavit architektonickou produkci v Čáslavi v první třetině 20. století, ale i vyzdvihnout kulturně historickou rovinu, jež vytváří příběh a život jednotlivých staveb. Podrobné studium různorodých materiálů, archiválií, periodik, dochované korespondence, jímž se snažila proniknout do hloubky tématu, mě utvrdilo ve stanovisku, že politikum, kulturně-historické pozadí je nedílnou součástí vývoje a podoby města. Vznik daných staveb v Čáslavi je možné spojit s vyvrcholením jistých společenských cílů. Dobové novinové referáty popisující slavnostní otevírání jednotlivých novostaveb byly přímo manifesty. Město tak lze chápat nejen jako symbol materiálních změn.³⁶⁸

Architektura menších měst v posledních letech získává mezi badateli na větší popularitě. Svoji pozornost přitahuje díky své rozmanitosti a zdánlivě nelogickým posunům architektonických forem, jež vytvářejí mnohdy osobitý výraz a vlastní kouzlo. Zásadní soudy bude možno vyjádřit po hlubším zpracování a probádání architektury regionálních měst střední velikosti.

V řadě menších regionálních měst byla v průběhu druhé poloviny 20. století smazávána původní architektonická podoba staveb 19. a počátku 20. století. Vzhledem k této situaci řada zajímavých architektů upadla do zapomnění. Často jejich umělecká kvalita zůstává dnes ukryta v archivech v původních návrzích. Mojí snahou bylo poukázat na místní zapomenuté architektky a přispět k popularizaci tématu architektury regionálních měst střední a menší velikosti, které, dle mého soudu, bývá uměleckohistorickou vědou opomíjeno. Tato diplomová práce je především prvním pokusem faktograficky zmapovat architekturu v období významného stavebního rozvoje města Čáslavi.

Čáslav patří mezi typická regionální města střední velikosti. Vzhledem k jejímu situování v jižním výběžku středního Polabí, stála opodál hlavního architektonického centra Prahy, ale i větších progresivnějších českých měst. Nejbližší město Kutná Hora v druhé polovině 19. století řešila především svůj současný stav historického jádra, na němž se podepsal zub času, než aby se zaměřila na novou výstavbu. Tomuto městu se nedostávalo peněz a omezené zdroje bylo třeba směřovat především na vůči hledně chátrající monumenty.³⁶⁹

Do Čáslavi od poloviny 19. století začali vnášet „městskou“ architekturu v podobě monumentálních historizujících veřejných staveb zejména architekti působící mimo toto město.³⁷⁰

³⁶⁸ Petr Kratochvíl, *Město jako kulturní fenomén*, in: *Architektura a město*, sestavil Petr Halík, Praha 1996, s. 9

³⁶⁹ Výstava Šváchy v Kutné Hoře. Šlo především o chrám sv. Barbory, jehož stav se po polovině 19. století jevil více než kritický. Velká ace obnovy chrámu sv. Barbory se podařila a roku 1905 mohl být chrám znovu slavnostně vysvěcen. Další významnou kutnohorskou stavbou, jejíž stav byl více než tristní, byl kdysi slavný Vlašský dvůr.

³⁷⁰ Viz Archiv stavebního úřadu Čáslav.

Jejich projekty pak realizovali čáslavští stavitelé školení řemeslnou praxí. Místní stavitelé do značné míry reagovali na nové architektonické impulzy. V polovině 60. let architekt František Schmoranz st. užil při návrhu evangelického kostela v Čáslavi poprvé novorománský sloh. Záhy po polovině 60. let 19. století zvolil motivy tvarového repertoáru kostela společně s novogotikou místní stavitel Josef Spudil na návrhu Dusíkova divadla. Mimo to je možné, že Spudil reagoval i na okolní významné stavby, na romanticky upravovaný zámek Žleby v letech 1849 – 1868 a především na zámek Filipov v letech 1863 – 1865.³⁷¹ Čáslavští stavitelé však do konce 19. století uchopovaly formy historismů především konvenčně, bez vlastní invence.

Zakladatel stavitelského rodu František Skřivánek svojí tvorbou nikterak nevybočuje z této roviny. Přesto ale dokázal vyniknout nad ostatní místní stavitele a získat renomované jméno jeho vlastní stavební firmy ve městě. Domnívám se, že na Skřivánkovu v Čáslavi bezkonkurenční pozici v počtu staveb neměla vliv ani tak kvalita jeho práce či progresivnost jeho tvorby, ale nízká nákladnost staveb. Na počátku 60. let 19. století založil současně se stavební firmou vlastní kruhovou cihlárnou, kde vyráběl ručně pálené cihly.³⁷² Vlastní výroba cihel mohla zmírnit stavební náklady na jeho stavby, čím měl zajištěn větší odbyt. Ve městě tak získal velké zakázky na výstavbu nových městských čtvrtí pro zaměstnance tehdy vznikajících místních podniků.

Na konci 19. století se Čáslav sice mohla chlubit reprezentativní architekturou. Nicméně tyto stavby zapadají do průměrné tehdejší stavební produkce regionálních měst střední velikosti. Do tohoto prostředí přišel architekt, Josef Skřivánek, nástupce Františka Skřivánka, jehož přičiněním získalo místní stavitelské řemeslo především úroveň a kvalitu. Předtím než začal v Čáslavi svoji profesní dráhu a než v roce 1897 převzal rodinnou firmu zde, měl za sebou desetiletou zřejmě bohatou stavební praxi, již získal ve firmě F. Nekvasila v Bělehradě v Srbsku. O konkrétní tamní tvorbě Josefa Skřivánka zde nic nevíme. Architektura v Bělehradě na konci 19. století byla silně ovlivňována zahraničními architekty ze západu, kteří zde rozvíjeli repertoár historismu, jenž se udržel až do 20. let 20. století. Svoji přízeň dělili mezi klasicismus, neorenesanci, neobaroko a neobyzantismus.³⁷³ Secese v Bělehradě, obohacená o inspiraci z národního dědictví, se ujala s opožděním na počátku 20. století.³⁷⁴ Abychom mohli sledovat tuto linii tvorby a poznat východiska, ze kterých následně architekt Josef Skřivánek vycházel v Čáslavi, bylo by nutné hlubší poznání jeho profesní dráhy v Bělehradě. Jako nástupce v otcově renomované stavební firmě v Čáslavi, získal záhy ve městě řadu zakázek. Mezi první větší samostatné stavby zde patří okresní a nájemní dům v Husově třídě, postavený kolem roku 1900. Komponovaná fasáda

³⁷¹ Alžběta Birnmaumová

³⁷² Povolení pálit na svých pozemcích cihly pro svoji vlastní potřebu bylo v Čechách povoleno c.k. dvorským dekretem od počátku 19. století.

³⁷³ Zoran Manevic (rec.), Architecture and building, Belgrade architecture, http://web.mit.edu/most/www/ser/Belgrade/zoran_manevic.html, vyhledáno 2.12. 2010. Zoran Manevic patří mezi jedny z nejuznávanějších historiků architektury v Srbsku.

³⁷⁴ Ibidem.

dokazuje získanou perfektní znalostí gramatiky historismu, kterou obohatil o vlastní formální invenci.

Klasické historizující tendence se v Čáslavi udržely hluboko do 20. století. Do první světové války se místní architektura vyrovnávala s rostlinnou a geometrickou secesí s ozvuky moderny, která se v Čáslavi částečně projevila až po první světové válce. Domnívám se, že progresivnější architektura se až na výjimky neměla vzhledem k tradici a konzervatismu možnost rozvinout jako v nedalekém Kolíně.

V roce 1903 navrhl člen stavitelského rodu Skřivánků, Ladislav Skřivánek, na Čáslav odvážnou stavbu, kde užil jako první polohu čistého secesního projevu bez jakýkoliv aluzí na historismus. S příchodem módní secesní koncepce se všemi charakteristickými znaky stylu kontrastuje fakt, že se vzhledem k místní silné tradici neujala secese hned na široké bázi.³⁷⁵ Vкус obyvatel, kteří byli přirozeně zaujatí proti všemu novému, z počátku přistupovali k novému slohu s odstupem. Secesní formy se tak nejprve začaly uplatňovat na fasádách budov v nuancích, jimiž se daná stavba lišila od běžných reprezentantů historismu, což bylo běžné v řadě regionálních měst. Použitá secesní ornamentika nahrazovala prvky tradičního členění. Stejně se vyrovnával s formami nového stylu architekt Josef Skřivánek. Historizující detaily staveb formoval secesním způsobem. Charakteristickou linií uplatnil v detailech energicky pulzujícího ornamentu i v siluetách štítů staveb. Nový sloh tak předkládal konzervativnímu publiku uvážlivě.

Tvorbu architekta Josefa Skřivánka není jednoduché zařadit do širšího rámce, díky různorodosti a kvalitě jeho staveb. Formu volil dle povahy projektu. Značně dbal na přání stavebníka. Domnívám se, že jeho práce se dokázala podřídit vkusu. Skřivánkovy návrhy staveb dokládají, že v žádném případě nebyl konzervativní architekt, což určuje i jeho mimořádný modernistický projekt na obchodní dům F. Weinaera z roku 1910. S překvapivými modernistickými detaily se setkáváme i v dalších jeho pracích, jako například kubizující štít obchodního domu A. Kubricha upravovaného v roce 1905. Na všech Skřivánkových stavbách se projevuje tvarová jistota, kterou uplatňoval při skládání rozmanitých okenních otvorů, arkýřů. Ornament užíval ve velice kultivované poloze secesního dekorativismu. Se smyslem pro umělecko-řemeslný detail aplikoval na plochu fasád barevné glazované prvky. Po roce 1910 se tak vyrovnával invenčním způsobem s architektonickými tendencemi Čech první dekády 20. století.

Pražští architekti, kteří se ve městě před první světovou válkou projeví, zastupovali spíše tradičnější architektonické křídlo. Umírněný výraz navržených staveb pro Čáslav podřizovali zřejmě místnímu konzervativnímu prostředí. Kolem roku 1910 tak s opožděním uplatňovali florální secesi založenou na rostlinném impresionistickém motivu společně s přežívající estetikou historismu. Stavby pražského architekta Jana Vejrycha přinesly do regionálního města nové formy, které zapůsobily na tvorbu místních stavitelů. Například v podobě drobných štítů lomených tvarů

³⁷⁵ Haas (pozn. 68) s. 95

vybíhající nad korunní římsu. Je možné, že se Josef Skřivánek se při návrhu krovu úpravy hostince „U Červeného jelena“ inspiroval tvarem střechy poštovní budovy architekta Jana Vejrycha.

I po první světové válce Čáslav upřednostnila konzervativnější rovinu v podobě neoklasicistního výrazu veřejných staveb. Avantgardní architektonické směry jako purismu či funkcionalismus byly odsunuty do pozadí a na svoje uplatnění musely vyčkat až do pokročilých 30. let, kdy se i tak uplatnily poskrovnu. 20. léta v Čáslavi jsou obdobím největších veřejných stavebních aktivit, které vtiskly městu dnešní výraz. Stejně jako v dalších městech architektura především navazovala na předválečnou tvorbu a společně s novými architektonickými směry a přítomným konzervatismem vytvářela zvláštní souzvuky. Architekt Josef Skřivánek, jak přibližují reprodukce jeho staveb v katalogu firmy, se po první světové válce se opožděním úspěšně vypořádával s geometrickou modernou. Mimořádně architektonicky kvalitní stavba Inhalatoria pojatá v duchu monumentálního klasicismu z 20. let, kterou Skřivánek realizoval v Luhačovicích, uplatňuje modernu v detailech. V Čáslavi geometrická moderna přežívala až do 30. let.

Po válce začali měnit tvář města zejména pražští progresivnější architekti. Nejavantgardnější projevy v Čáslavi uplatnil architekt Emil Jech. Jeho neoklasicistní průčelí až expresivním výrazem by řádně mohla konkurovat i pražským stavbám. V návrzích pro město Čáslav se z části avantgardními stavbami předválečných let. Upřednostňovaný tvarový repertoár monumentálního neoklasicismu zdejších veřejných staveb byl mnohdy obohacován v detailech módním dekorativismem.

Očekávané projevy avantgardní architektury díky přítomnosti progresivního architekta Bohumíra Kozáka se i přes jeho impozantní podané výkony ve městě nerozvinula. Kozákovy realizace mají pro Čáslav daleko více tradičnější výraz oproti jeho současným projektům pro Prahu. Přesto jako první uplatnil v Čáslavi funkcionalismus. Jeho poslední realizace ve městě, Pickova vila, v jejímž návrhu se podřídil stavebníkovi, utvrzuje stále přítomné působení konzervatismu, který je pro zdejší architekturu zásadní a určující. Myslím si, že mnohdy tato determinanta nedovolila architektům, jež se zde projeví, rozvést svůj tvůrčí potenciál. Tuto rovinu je nutné spojit s celou řadou regionálních měst střední a menší velikosti.

VI. Seznam pramenů a použité literatury

PRAMENY:

SOAKH, AMMČ

Architekti Josef Skřivánek, Václav Svoboda, stavitelé v Čáslavi. Projekty staveb obytných, veřejných, továrních, hospodářských 1897-1932. Archiv městského muzea v Čáslavi.

Kniha protokolů 1872-1941, Archiv židovského muzea Čáslav.

Pamětní kniha města Čáslavi. Kniha III.-VI. Státní okresní archiv Kutná Hora.

Městská kronika 1880. Státní okresní archiv Kutná Hora.

Účetní kniha Restaurace děkanského chrámu sv. Petra a Pavla. Státní okresní archiv Kutná Hora.

Výstřižek z dobové periodiky s diskuzí o vzniku pomníku M. Ulického. Státní oblastí archiv Kutná Hora.

Účty za vyhotovení kovových prvků na pomník M. Ulického zaslané umělecko-průmyslovými závody Praha, Franta Anýž. Státní oblastí archiv Kutná Hora.

ASÚČ

Projektová dokumentace jednotlivých staveb. Archiv stavebního úřadu v Čáslavi.

Protokol Okresního stavebního úřadu Královského města Čáslavi o úpravě průčelí obchodního domu Aloise Třmínka z 9.srpna 1905. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

Korespondence F. Weinera městské radě. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

Korespondence J. Bílka městské radě. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

Žádost pana Jeřábka o kolaudaci z 24.10.1912. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

Korespondence arch. J.Vejrycha městské radě v Čáslavi z 20.června 1911. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

Korespondence Tělocvičné jednoty Sokol Čáslav městské radě. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

Stavební program budovy Okresní nemocenské pokladny. Archiv stavebního úřadu v Čáslavi.

Finanční deník stavby Okresní nemocenské pokladny. Archiv stavebního úřadu v Čáslavi.

Protokol komisionálního vyšetření k schválení stavby Okresní nemocenské pokladny z 8.6.1923. Archiv stavebního úřadu v Čáslavi.

Vyhláška Městského úřadu v Čáslavi z 30.10.1926. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

Korespondence mezi starostou města a staviteli z 22.3.1927. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

Složka *Nová kolonie Váchov*. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

Stavební program nové kolonie Váchov. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

Korespondence Městskou radou města Čáslavi adresovaná místním stavitelům z 21.2.1927. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

Nabídky projektů domů pro kolonii Výchov stavebních firem. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

Obhajoba stavitele Hemelíka a architekta Bláhy ze dne 20.10.1926. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

Korespondence arch. B.Kozáka panu J. Kondratickému, vrchnímu bernému správci v Čáslavi. 22.3.1924. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

Korespondence Rady starších církve československé v Čáslavi s místním městským úřadem. 12.5. 1925. Archiv stavebního úřadu Čáslav.

Zápis o posouzení návrhu vily p. Picka sepsaný u městského úřadu dne 31.12.1928. Archiv stavebního úřadu v Čáslavi

DOBOVÁ LITERATURA:

Čáslavský kraj (? roč.) 1917, 1926

Havlíčkovy hlasy roč. V,VI, VII, VIII

Pravda XVI,XX, XXVIII

Podoubraví XVI

LITERATURA:

- Š. Bartoš – Z. Lukeš, *Kaleidoskop tvarů, století moderní architektury v Pardubickém kraji*, Pardubice 2006
- A. Birnbaumová, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese čáslavském*, Praha 1929
- M. Benešová, *Architektura kubismu*, in: *Dějiny českého výtvarného umění IV/I*, Praha 1993
- M. Benešová, *Česká architektura 20. Let*, Umění XXI, 1973
- M. Benešová, *Česká architektura v proměnách staletí*, Praha 1978
- M. Benešová, *Rondokubismus*, *Architektura ČSR XXVIII*, 1969
- E. Blau, *V hlavní roli město: Architektura a středoevropské kultury*, in: Eve Blau –Monica Platzer (ed.), *Zrození metropole*. Katalog výstavy Obecního domu v Praze, Praha 2000
- K. Cibulka, *O nálezu Žižkových kostí*, Čáslav 1911
- Čáslav*. Propagační publikace měst země české, Praha 1933, nestr
- Čáslav*, stručný průvodce po městě a okolí, Čáslav, rok vydání neuveden, zřejmě 30. léta, nestr.
- K. Čermák, *Archeologické příspěvky z Čáslavska*, Čáslav 1888
- K. Čermák, *Stavba Dusíkova divadla a Čtenářské besedy*, in: *Památník ochotnického divadla v Čáslavi*, Čáslav 1893
- S. Dědíková- J. Vaněčková, *Historie a současnost podnikání na Kutnohorsku a Čáslavsku, Žehušice*, 2003
- L. Gobl, *Osobnosti Vysočiny I.*, Pelhřimov 2005
- F. Haas, *Tradicionalismu v Československu*, Praha 1978
- P. Halík – P. Kratochvíl-Otakar Nový, *Architektura a město*, Praha 1996
- E. Havlová –Z. Lukeš, *100 staveb-Moderní architektura Středočeského kraje*, Praha 2006
- A. Horová (ed.), *Nová encyklopedie Českého výtvarného umění*, Praha 1995
- P. Horská – E. Meier – J. Musil, *Zrod velkoměsta*, Litomyšl 2002
- M. Horyna, *Jednota a mnohost v české architektuře přísného a pozdního historismu Norma versus dílo*, in: Lenka Bydžovská – Roman Prahel (ed.), *V mužském mozku*, Dolní Břežany 2002

- J.Hrůza, *Česká města*, Praha 1960
- P. Janák, *Hranol a pyramida* Umělecký měsíčník 1911-1912
- P.Janák, *O moderní architektuře*, in: *Obrys doby*, sestavila Vendula Hnídková, Praha 2009
- Jaromír Jirásek, *Dusíkovo divadlo v Čáslavi*, Čáslav 1946
- F.Kalous, *Sbory Církve Československé*, Stavitel V, 1924
- Kašparová- M. Lauermann, *Židé v Čáslavi a Uhlířských Janovicích: zapomenutí sousedé*, Kutná Hora, 2007
- E.Kopáčová, *Struktura obyvatelstva v Čáslavi na přelomu 19. a 20. století* (diplomová práce), 2008
- M. Kreuzziger a kol., *Obecní dům v Praze*. Katalog výstavy v Obecním domě, Praha 1997
- B. Kozák, *Architekt na cestách*, Praha 1941
- K. Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1996
- Dobroslav Líbal, *Starobylá města v Československu*, Praha 1970
- Z. Lukeš, *10 století architektury, 20.století*, Praha 2001
- Zdeněk Lukeš, *Architektura secese v Čechách 1896 – 1914*, in: *Dějiny českého výtvarného umění IV/I*, Praha 1998
- Z. Lukeš, *Architektura 20. století, Deset století architektury*, Praha 2001
- O. Nový, *Jan Kotěra a jeho doba*, Praha 1958
- Š. Mleziva – K. Kuča, *Historický lexikon městysů a měst*, Praha 2006
- Otakar Nový, *Velkoměsto včera dnes a zítra*, Praha 1978
- A. Paluska, *Sobě i budoucím vybudujeme dokonalé divadlo*, Čáslav 1946
- J. Pechar- P. Urlich, *Programy české architektury*, Praha 1981
- J. Pechar, *Purismus v Československé architektuře*, *Architektura ČSR XXIX*, 1970
- E. Poche a kol. *Umělecké památky Čech*, Praha 1977
- A. Potůčková, *20. léta výtvarné umění a společnost*, *Umění a řemesla*, 1988
- P.Příhoda-P.Pithart, *Češi v dějinách nové doby (1848-1939)*, Praha Academia, 2003

- O. Rutrle - A.Kaňáková, *Sbory církve Československé*, Praha 1954
- F. Škrdle, *Průvodce městem a okolím s průvodcem památek*, Čáslav 1935
- J. Spáčil-A. Sedláček, *Čáslav, město a okres*, národopisná propagace Čech a Moravy, Brno 1940
- J. E. Svoboda - J. Noll - E. Havlová, *Praha 1919-1940. Kapitly o meziválečné architektuře*, Praha 2000
- J. Štěpánek, *O sborech Církve Československé*, Drobné umění IV, 1925
- R. Švácha, *Architektura 20.let*, in: *Dějiny českého výtvarného umění IV/II*, Praha
- R. Švácha, *Česká architektura a její přísnost*, Praha 2004
- R. Švácha, *Lomené hradaté a obloukové tvary*, Praha 2000
- R. Švácha, *Od moderny k funkcionalismu*, Praha 1995
- R. Švácha, *Jan Kotěra, Domov XX*, 1985
- R. Švácha (ed.), *Slavné vily Středočeského kraje*, Praha 2010
- P. Toman, *Nový slovník Československých umělců*, Praha 1947
- J. Vaverka a kol., *Moderní sakrální stavby*, Brno 2004
- P. Vlček (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004
- Z. Wirth, *Vila v Čechách 1906-1909*, Styl II, 1910
- P. Wittlich, *Secesní Prahou*, Praha 2005
- P. Wittlich, *Umění secese*, Praha
- P. Zatloukal (ed.) *Počátky moderní architektury na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1981, katalog výstavy Oblastní galerie výtvarného umění v Olomouci
- http://en.wikipedia.org/wiki/Heinrich_Tessenow (vyhledáno 24. 11. 2010)
- http://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Rennie_Mackintosh, (vyhledáno 24. 11. 2010)
- http://web.mit.edu/most/www/ser/Belgrade/zoran_manovic.html (vyhledáno 2.12. 2010)
- <http://www.szescaslav.cz/21/08/2009/historie-skoly/> (vyhledáno 25.9. 2010)

VII. Obrazová příloha

Seznam vyobrazení:

s.158 Územní plány města Čáslavi

1. Půdorys města před zbořením městských hradeb. SOAKH
2. Půdorys města z 20. let 20. století s novými čtvrtěmi Váchov a Balkán. SOAKH

s. 159 Podoba náměstí s věží děkanského chrámu sv. Petra a Pavla

1. Náměstí v roce 1863. nezprac. fond SOAKH
2. Náměstí v roce 1875, rytina. AMMČ
3. Náměstí – současnost. foto autora

s. 160 Městské stavby 19. století

1. Kasárny 21. Zeměbraneckého pluku. 2. polovina 19. století, nezprac. fond SOAKH
2. Kamil Hilbert, Návrh průčelí restaurace děkanského chrámu sv. Petra a Pavla. 1910. nezprac. SOAKH
3. František Tetřev, Městské muzeum Čáslav, 1884-1885, rytina. AMMČ
4. Architekt Drahoš z Vysokého Mýta, Okresní všeobecná nemocnice, 1894. nezprac. fond SOAKH
5. František Schmoranz st., Evangelický kostel, dobová reprodukce. 1864-1869. nezprac. fond SOAKH

s. 161 Průmysl ve městě

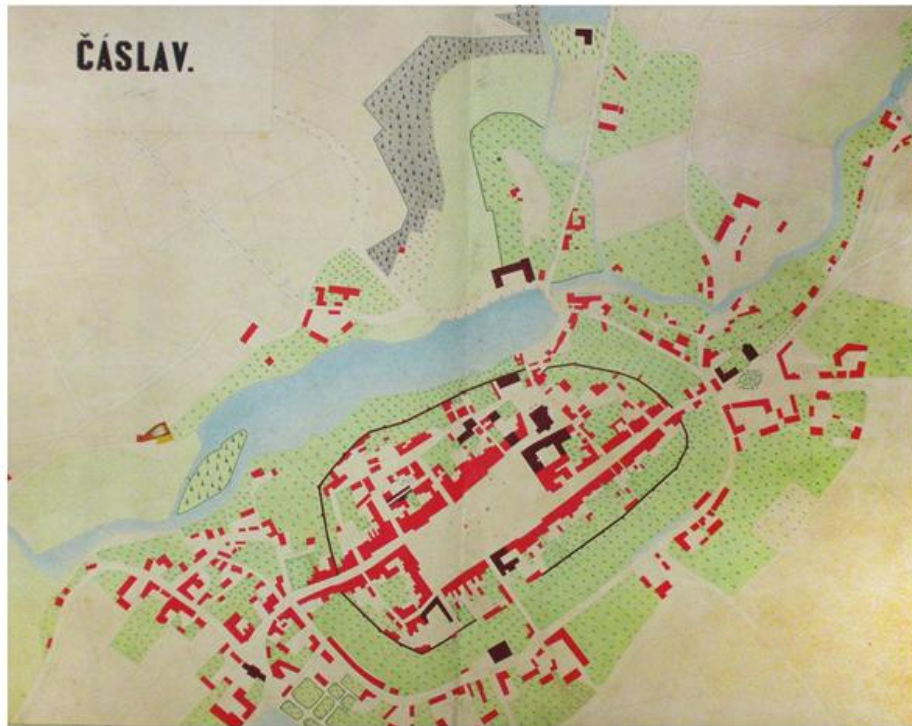
1. Eduar Lustig, průmyslník, předseda židovské obce v letech 1902-1914. reprodukce z: Kašparová-Laermann
2. Eduard Pick, průmyslník, zakladatel firmy Kosmos. reprodukce z: Kašparová-Laermann
4. Továrna Kosmos. reprodukce z: Dědíková-Vaněčková
5. Reklama firmy Kosmos. SOAKH

s. 162 Kult Jana Žižky z Trocnova. Katolíci versus protestanti. Silnou tradici a lpění na kultu Jana Žižky z Trocnova dokládají dobové veřejné manifesty a různé formy projevů.

1. Referát o Žižkově slavnosti konané roku 1924 v Čáslavi. reprodukce z: Havlíčkovy hlasy VI, 1924
2. Reklama na těžítka s reliéfem epitafru J. Ž. z Trocnova. reprodukce z: Havlíčkovy hlasy VI, 1924
3. Satira na katolickou církev. reprodukce převzata z: Havlíčkovy hlasy
4. Socha J. Ž. z Trocnova v Čáslavi, J. V. Myslbek. 1880. foto autora

s. 165 Další Skřivánkovy stavby

1. Pavilon tenisového klubu v Luhačovicích, Josef Skřivánek. 1924-1926. reprodukce z: [www. lazneluhacovice.cz](http://www.lazneluhacovice.cz).
2. Budova Inhalatoria v Luhačovicích, Josef Skřivánek - Jan Vodňaruk. 1924. reprodukce z: [www. lazneluhacovice.cz](http://www.lazneluhacovice.cz).
3. Divišovo divadlo v Žamberku, Josef Skřivánek. 1925. reprodukce z: katalogu staveb Skřivánek-Svoboda.

1.

2.

1.

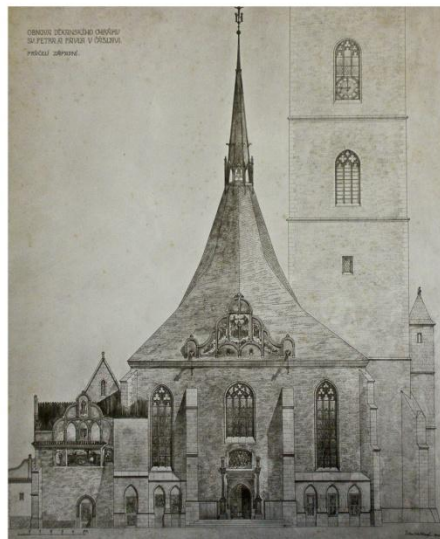
2.

3.

1.

2.

3.

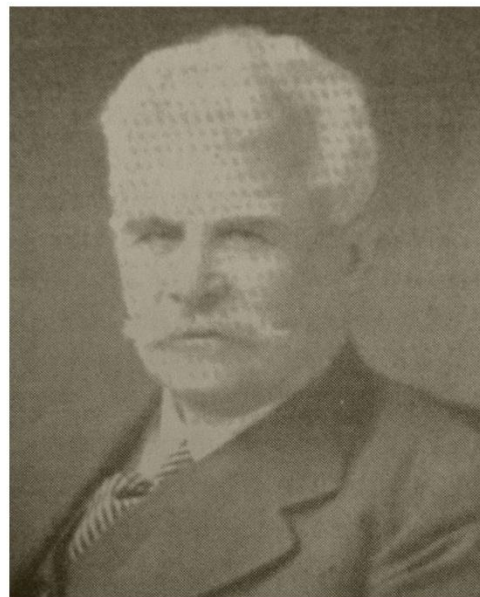
5.

4.

1.

2.

3.

4.

K oslavám Žižkovým

Téměř ve všech místech i krajích chystají se oslavy památky Žižkovy. I u nás v Čáslavi otevřel se Žižka sbor, aby dostojným způsobem vzpomněl slavného bratra, čímž bude v těch oslavách jeho zástupců, které se trochu zamyslí a řeknou si: „Žižka byl genius“. Nemůže ovšem být každý takovým, ale hledíme, abychom se aspoň něčemu od něho naučili. Nejprve bratrštvství, dále vůli spekulovat se a stromost při službě vlasti. Žižka mohl sloužit po české koruně a přece zůstal jen hodným bojovníkem, mohl si přivlastnit více peněz, ale zůstal chudý jako předtím jeho bojovník. Ale ani on ani moudro z jeho bojovníků nepal se. A co za to slávu dostal? Dnes jest jinak, neboť abo otázka se vyvalí dříve, než se práce v prospekch celku započne! Náš kraj bude mít letos zvláštní příležitost zamyslet se, neboť u nás jsou obrovský pozůstatky tohoto velkého Jana Žižky U nás již tuce tisíce rodin se zpytv. Žižkovy ústa, ale nejsou

mtvé kosti mnohým jenom atrakcí, jsou zase rytkví, ale všem větší mrtev? Proto bylo by žádoucí, aby slavnost čáslavské nebyla jenou rakovinou, jejíž vůli znam koncem svátečních dnů slavnostech, ať už aby pobázy davem zvědavců, aby aspoň v některých případech byla smutná připomínka. Chceme, aby znovu přivedeno bylo ve smutek, jak nás velké přelkové žili a měli, chceme, aby slávu náš byl vědomí po stopkách takových charakterů, jako byl Žižka a aby dostojně bylo ve přitě- *tých letech jeho duchovní dílo. Vojáček v dovedná zvrácených poměrech k pomoci ducha Žižkovy, aby nám byl i dnes příkladem. Hledíme, aby se v nás všech zakřenila síla Žižkova charakteru, nacházejme na všem, co se nám nabízí, ale pracujme, poslouíme své otědi, ale že jen to nás povede k lepší budoucnosti. Hledíme, abychom si osvojili prahu Husovu, aly Žižkovy! Žijte tak, jak bychom si přáli, aby žili jiní. Tak jediné učiníme památku slavného Žižky z Trocnova! Dr. X. 27.

V neděli dne 13. července dopoledne o 10. hodině

Vjezd Žižky a jeho vojsk do Čáslavě (1000 účinkujících)

a svitání jeho duchovenstvem a purkmistrem — Ptes polehne táboření vojska na náměstí.

Odpoledne o 14 hodině odchod vojsk do Vodrant, kdež o 15. hod. na novém sokolském hřišti dramatická scéna o 3 dějích při hudbě; zde předvedeny hudou skitský husitské válčení. Scénu napsal Fr. Čečetka, hudbu složil J. Taufman, návrh na výtvarnictví H. Kulhán.

☛ Páni majitelé domů ozdobte své domy a vyvěste prapory! ☛

Na hřišti postaráno o občerstvení bufetem, který obstará Jem Čáslavský. Každý návštěvník musí být opatřen odznakem, který opravňuje k volnému přiblížení pravoá. K volnému vstupu do výstavy Žižkovy na radnici a k volnému vstupu na sokolské hřiště (k stán.) Odznak stojí 6 Kč, sobádo 4. místo i s odznakem 12 Kč, II. místo

10 Kč. Děti a vojsko do rotmistra 2 Kč. Odznaky budou volněné tozemy. V případě tráve deštěho počasí odkládá se slavnost na neděli dne 20. července a konán bude v sokolském koncertu. — Buďte! Zvláštní pořádky úřadů v neděli dne 13. července na sokolském hřišti.

Vystava Žižkova v radnici a! do 13. července Dne 13. července dopoledne jest ulice Hasičková a náměstí uzavřeno, odpoledne Vodranty, volní vstup jen na odznaky. Předpolední odznaky a vstupnek na hřišti u Franti. Petra, V. Ripy, Alex. Špačka a Ant. Voška. Podrobný program v předprojech, v divadle a na hřišti.

Žižkova píseň vojenská.

Ktož jsi boží bojovníci
a zbroja jeho,
grozící síla ponosí
a síly v nábo,
že komeňi strážky s ním začíná!

Křičas vám na slody stopy,
stokrát více siluje;
pazi kto proň život složí
vždy msta bude,
blaze každému, ktož na pravé seade.

Prostě světlí kopíci
hlá vyřezáho,
sudíci a cepci
hdu rozličného,
pomozte všichni na pás štědrého!

Teď pás veš se nebati
záhři hlazených,
veš i živi složí
pro lásku, svých bližních

Nepátel se nelekajte,
na mnohové neblehte,
pána svého v ruce máte,
pouk a s ním bojujte,
a před nepřáceli neutekajte!

Vy pakoni a drabani
na dale pomozte,
pro lakomství a lápeže
životu netřete
a na komeňi se nezapustujte!

Heslo všichni pomozte,
které vám vyřáno,
svých hájníte pozoruje,
retj druh drabho,
hledě a drž se sílu svého!

Dámo Čechové říkali
a přalové měli,
že podle dobrého pána
dobrá žrda byla.

A s tím vesle hláste,
řáde: Na ně, br na ně!
Brakvíni ráma-chátnice,
bož pán náší křikote!

Lebka a kosti Žižkovy.

Roku 1910 prohlášeno jedno Čáslavě ve všech vrtach našeho loba. Teby nalezen při restaurování kostela sv. Petra a Pavla v Čáslavi tajný výklenek, v něm objeveny byly některé kosti. Tradice připomíná a trvale hláska, že v kostele sv. Petra a Pavla je Žižka pochován. I po restaurování hrobu Žižkova dochovály správy, že kosti Žižkovy jsou ve stě na lavičce nad jeho paní. A výklenek se nachází za oltářem lavičce. Arch. Hilbert zprávil, že objevený výklenek zarděn byl nejprve před 200 lety.

Nepřeložili nále jsou ovšem kosti samy. Podal o nich vědecky a zevrubně posudek p. prof. Matyska. V posudku povi:

Nále je mozkovna a kost stehenní pocházející nespíše od osoby vzrátné podprůměrné, souhlasí dobře s náležením vstředních nastavím a též největším vyobrazením odvodněným, je Jan Žižka byl postavě „nevelké“.

Radily se více a trau klebné oměnové. Množkovy Čáslavské se vymykají z hranic normální, typologické asymetrie. Jsou tak značně, je upjatý do hranic patologických, t. j. jsou takové, jaké nacházíme u osob jed-

nošských, které oko v mládí nebo v mladosti vřko strahly.

Předpokládáme-li, že přijde sova jedm případ na 10.000 obyvatel, pak ukazuje nám tato řádka, jak mála jest pravděpodobnost naleztí náhodou lebku jednošského člověka na nějakém velkém pohřebišti. Avšak pravděpodobnost naleztí v určitém kostele na sova

neobyčklém místě za okolností, které prozrazují namnohdy význam nálezu, a více právě proto, kde die posvěti odpočívají kosti Jana Žižky z Trocnova, vskutku mozkovna jiného muže jednošského, jehož členění vlastnosti by se i jinak shodovaly s tím, co se o slavném vojevůdce vypravuje, jest die možno doukat tak neoprávně, že možno říci k více nepodobná.

Dle toho můžeme s největší pravděpodobností, která při identifikaci postačující v podobných případech je vůbec možná, souditi, že máme před sebou skutečné kosti slavného vojevůdce Jana Žižky z Trocnova.

Kovně p. prof. L. Haskovec nálezem kosti prozkoumal a prohlásil:

Mozkovna nálezem je část lebky Žižkovy a mochu doposud vřtu tu čisti řeckými, které mále v ní usilii vřané a vykopané v osady velkého Čecha a Člověka.

Žižkovy kosti jsou zatím objeveny v archivu města Čáslavě, jakož i i. zv. kostě Žižkova a cepníku. Hodně diskutní vyslaly. Pro i prof. Ale se slavné stravy, ani od nejzdravějšího občana nebyl podle negativní díkai, že by se při nálezu nemohlá poznat, o provedl pozůstatky jedného z největších Čechů — Jana Žižky z Trocnova.

2.

3.

4.

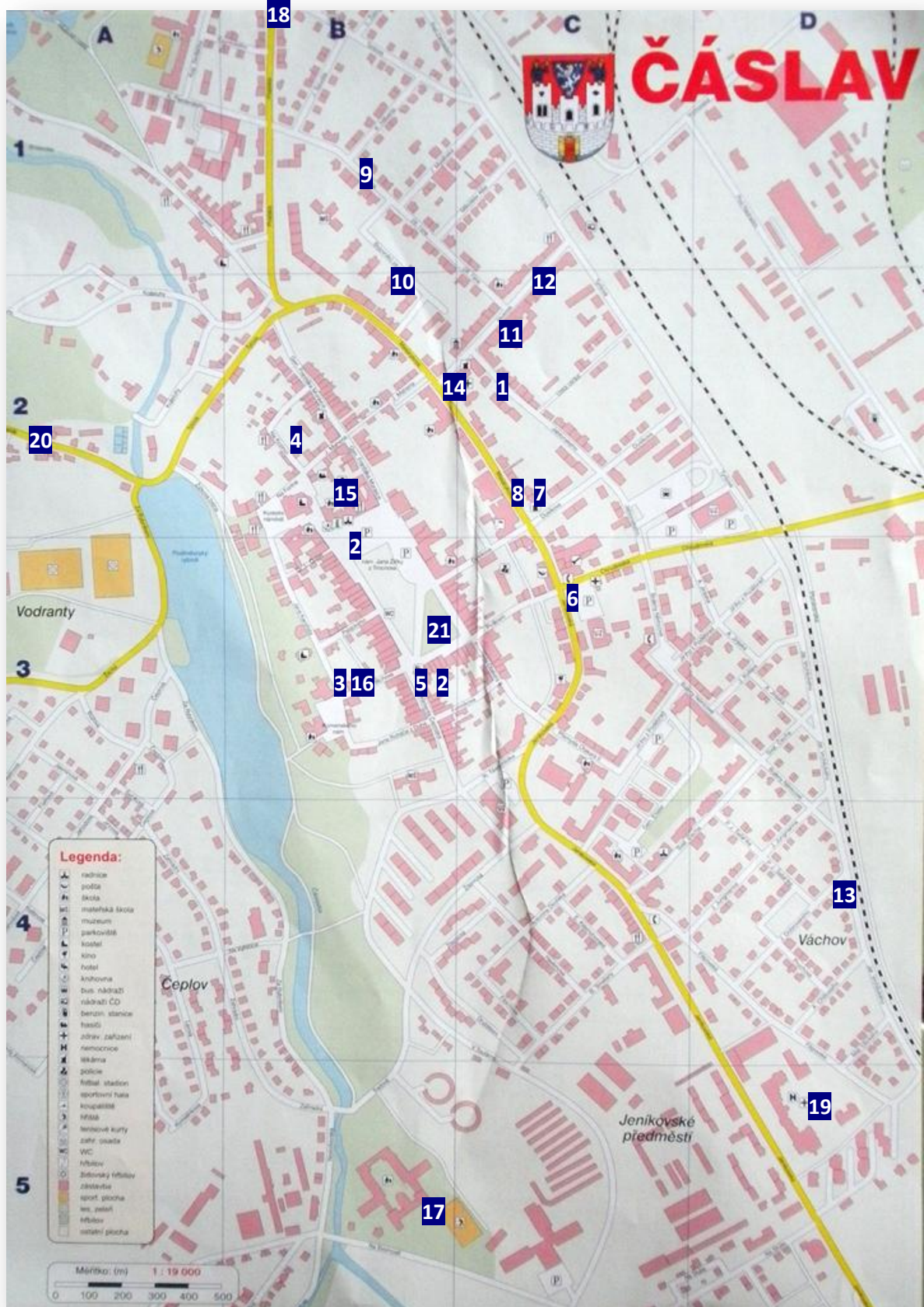
1.

2.

3.

Adresář staveb:

1. Masarykova čp. 111, Synagoga
- 2.1. Klimenta Čermáka čp. 133, Průčelí obchodního domu A. Kubrichta
2. 2. Klimenta Čermáka čp. 136, Průčelí obchodního domu Aloise Třmínka
- 2.3. Nám. Jana Žižky z Trocnova, Průčelí obchodního domu pana F. Weinera (návrh)
3. Komenského nám. čp. 140/8, Evangelický reformátorský učitelský ústav
4. Na Kozinci čp. 24, Činžovní dům pana Josefa Bílka,
5. Klimenta Čermáka čp. 137, Průčelí hostince u Červeného Jelena
6. Masarykova čp. 204/44, Pošta
7. Masarykova čp. 471/34, Sokolovna
8. Masarykova čp. 194/36, Divadlo Jana Ladislava Dusíka
9. 28. Října čp. 520/9, 490/10, 491/8, 520/32, 447/12, 467/12, Skřivánkovi vily
10. Masarykova čp. 414/415, Činžovní domy pro ředitele městské školy, F. Skočdopole
11. Husova čp. 128/2, Okresní budova nemocenské pokladny
12. Husova čp. 625/8, Činžovní domy pro státní zaměstnance a vojenské gážísty
13. Masarykova čp. 248/24, Gymnázium
14. Nová kolonie domků-Váchov
15. Pomník Matouše Ulického
16. Jan Karafiáta čp. 199/24, Žižkův sbor
17. Sadová čp. 1234/1, Vyšší hospodářská škola
18. Pražská?, Pickova vila
19. Jeníkovská čp. 348/17, Okresní nemocnice
20. Na Bělišti čp. 184/33 , Městské lázně
21. Žižkovo mauzoleum (návrh)

Seznam užitých zkratk vyobrazení:

SOAKH – Státní okresní archiv Kutná Hora

ASÚČ – Archiv stavebního úřadu Čáslav

AMMČ – Archiv Městského muzea Čáslav